Ex. Eikastika MATH. erg. B. gym:Eikastika tetr. erg. g. gym. Ex 10/6/08 2:14 PM Page 1

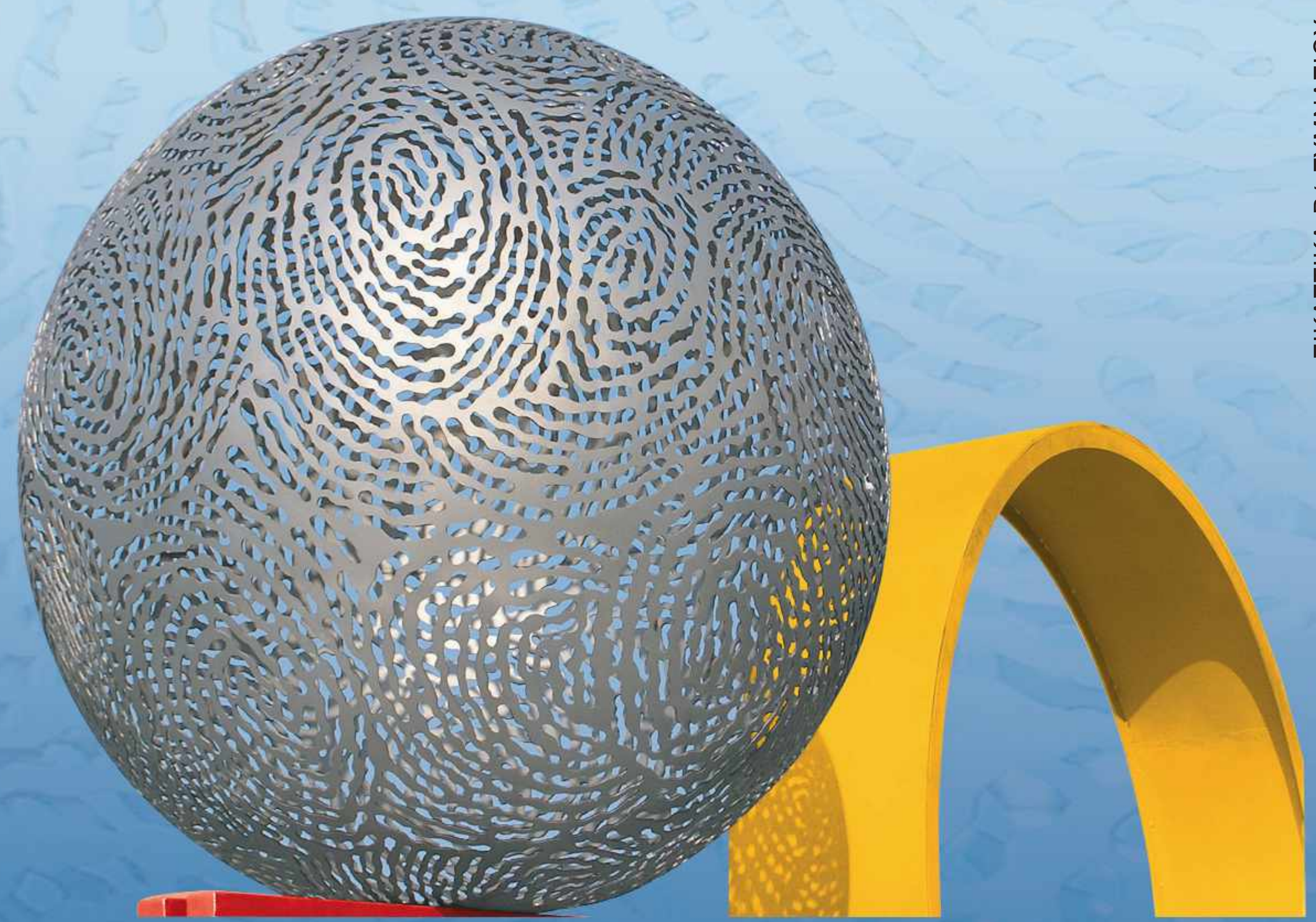

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΕΠΕΑΕΚ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ
ΣΥΓΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ
Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΣΤΗΝ ΚΟΡΥΦΗ
Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Εκπαίδευσης και Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης

ΕΡΓΟ ΣΥΓΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΟΥΜΕΝΟ 75% ΑΠΟ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ
ΚΑΙ 25% ΑΠΟ ΕΘΝΙΚΟΥΣ ΠΟΡΟΥΣ

ISBN 960-06-2105-5

ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ Β΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Ιωάννης Αντωνόπουλος
Μαρία Δουκάκη

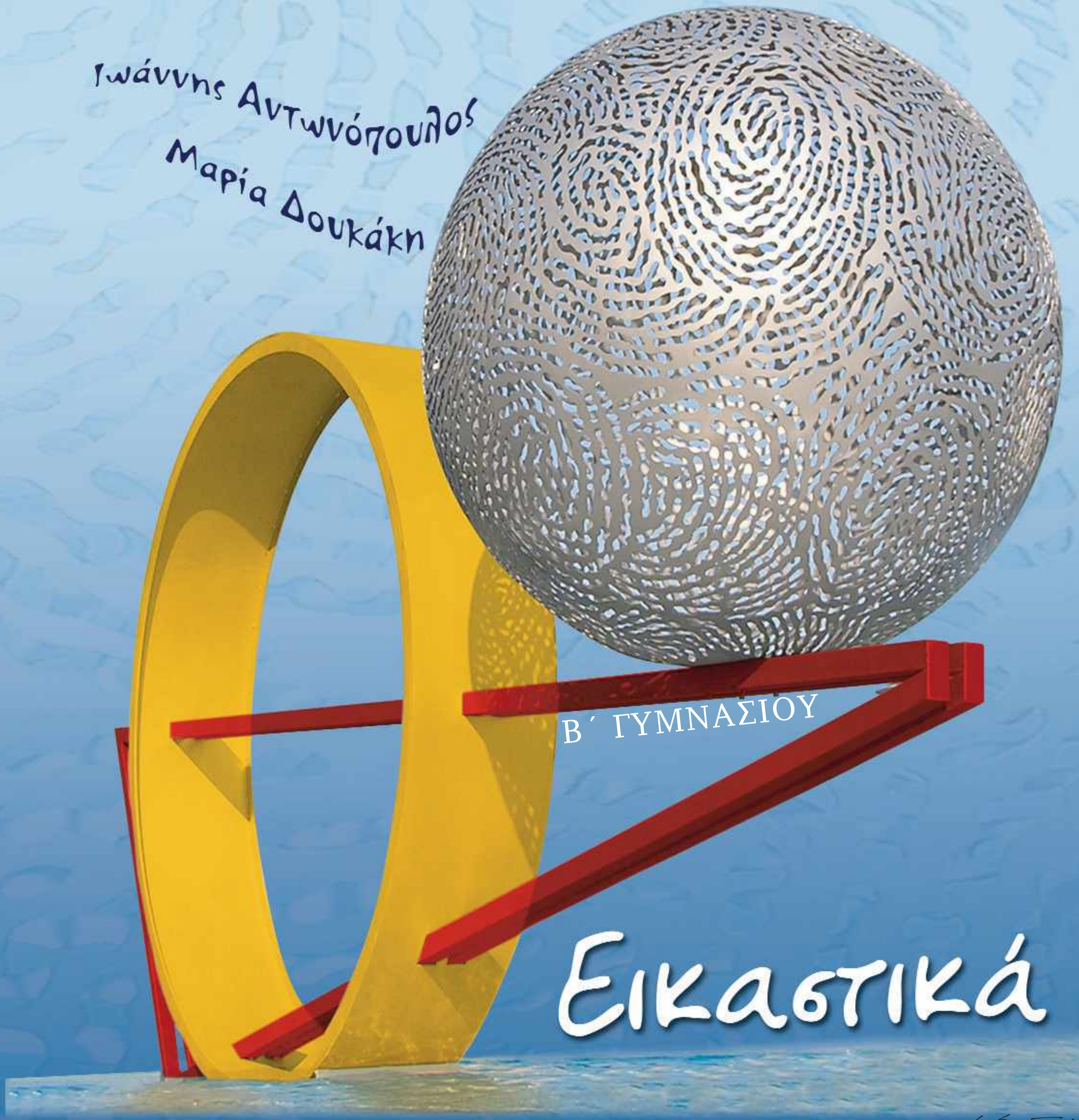

Β΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Εικαστικά

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ

eikastika B gym Mathiti 5:eikastika B Mathiti 10/1/08 4:09 PM Page 1

Εικαστικά

Β΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

eikastika B gym Mathiti 5:eikastika B Mathiti 10/1/08 4:09 PM Page 2

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ: **Ιωάννης Αντωνόπουλος**, *Ζωγράφος, Χαράκτης, Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης*
Μαρία Δουκάκη, *Ζωγράφος, Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης*

ΚΡΙΤΕΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ: **Δημήτρης-Κλεομένης Ζερβός**, *Ζωγράφος, Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης*
Ευαγγελία Λυκούδη, *Ζωγράφος, Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης*
Κωνσταντίνος Παπασταμούλης, *Ζωγράφος, Καθηγητής ΑΤΕΙ Αθηνών*

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ: **Παύλος Τσάκωνας**, *Ζωγράφος*

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: **Μαρία Αλιφεροπούλου**, *Φιλόλογος, Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης*

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ: **Γεώργιος Σιγάλας**, *Ζωγράφος, Σύμβουλος Παιδαγωγικού Ινστιτούτου*

ΕΞΩΦΥΛΛΟ: **Χριστίνα Σαραντοπούλου**, *Γλύπτρια*

ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ: **ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΛΙΒΑΝΗ**

Γ' Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ ΙΙ / Ενέργεια 2.2.1 / Κατηγορία Πράξεων 2.2.1.α:
«Αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών και συγγραφή νέων εκπαιδευτικών πακέτων»

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
Δημήτριος Γ. Βλάχος
Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ
Πρόεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Πράξη με τίτλο: «Συγγραφή νέων βιβλίων και παραγωγή υποστηρικτικού εκπαιδευτικού υλικού με βάση το ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Γυμνάσιο»

Επιστημονικοί Υπεύθυνοι Έργου
Αντώνιος Σ. Μπομπέτσης
Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου
Γεώργιος Κ. Παληός
Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Αναπληρωτές Επιστημονικοί Υπεύθυνοι Έργου
Ιγνάτιος Ε. Χατζηευστρατίου
Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου
Γεώργιος Χαρ. Πολύζος
Πάρεδρος Ε.Θ. του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και 25% από εθνικούς πόρους.

eikastika B gym Mathiti 5:eikastika B Mathiti 10/1/08 4:09 PM Page 3

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Ιωάννης Αντωνόπουλος Μαρία Δουκάκη

Εικαστικά

Β΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ

eikastika B gym Mathiti 5:eikastika B Mathiti 10/1/08 4:09 PM Page 4

Περιεχόμενα

Πρόλογος 7

1η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ: ΥΛΙΚΑ, ΤΕΧΝΙΚΕΣ, ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΣΜΟΙ

ΘΕΜΑ 1: Το σχέδιο και το χρώμα

1.1. Το σχέδιο 8
1.1.1. Το ελεύθερο σχέδιο 9
α. Η διαδικασία που ακολουθούμε στο σχέδιο 9
β. Η τονική κλίμακα 10
γ. Μεγέθη - Αναλογίες - Κλίμακες 11
δ. Ο κάναβος 11
1.1.2. Τα υλικά του ελεύθερου σχεδίου και οι τεχνικές τους 12
α. Το χαρτί 12
β. Τα μολύβια 12
γ. Το κάρβουνο 13
δ. Η μελάνη 14
1.2.1. Το γραμμικό σχέδιο 15
1.2.2. Τα υλικά για το γραμμικό σχέδιο 15
1.2.3. Γραμμικά σχέδια 15
α. Γεωμετρικές κατασκευές 15
β. Διακοσμητικά σχέδια με κύκλους, τόξα και ευθείες 16
γ. Γεωμετρική απόδοση στοιχείων από το περιβάλλον 16
δ. Σχεδίαση τρισδιάστατων σχημάτων 17
1.3.1. Το χρώμα 18
1.3.2. Τα υλικά του χρώματος και οι τεχνικές τους 19
α. Οι ξυλομπογιές 19
β. Τα παστέλ 20
γ. Οι ακουαρέλες (τα υδατοχρώματα) 21
δ. Οι τέμπερες 22
ΕΡΓΑΣΙΕΣ, ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ, ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΕΣ....23

ΘΕΜΑ 2: Το χαρτί και οι τεχνικές του

2.1. Η ιστορία του χαρτιού 24
2.2. Ανακύκλωση και χειροποίητο χαρτί 24
2.3. Το χαρτί σε παραδοσιακές καλλιτεχνικές δημιουργίες 25
2.4. Το χαρτί στα καλλιτεχνικά έργα 27
2.5. Προτάσεις για κατασκευές με χαρτιά και χαρτόνια 28
2.6. Το παπιέ μασέ 30
ΥΛΙΚΑ, ΕΡΓΑΣΙΕΣ, ΓΛΩΣΣΑΡΙ-ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΕΣ 31
Διαθεματική εργασία: "Οι άνθρωποι και το χαρτί" 32

ΘΕΜΑ 3: Ψηφιδωτό - Γλυπτική με ξύλο

3.1. Το ψηφιδωτό 34
3.2. Τα ψηφιδωτά και η ιστορία τους 34
3.3. Κατασκευή ψηφιδωτού 36
3.4. Η γλυπτική με το ξύλο στην ιστορία των πολιτισμών 37
3.5. Η ξυλογλυπτική στην ελληνική παράδοση 39
3.6. Η τεχνική της ξυλογλυπτικής 40
ΥΛΙΚΑ, ΕΡΓΑΣΙΕΣ, ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΕΣ 41

2η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ: ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΕΣ ΤΕΧΝΕΣ

ΘΕΜΑ 1: Διακόσμηση εσωτερικών χώρων - Σκηνικά

1.1. Ο ρόλος των χρωμάτων στο χώρο 42
1.2. Οι ιδιότητες και οι κατηγορίες των χρωμάτων 42

1.3. Ο ρόλος του φωτός στο χώρο 44
1.4. Η σύνθεση στον εσωτερικό χώρο 45
1.5. Διακόσμηση και διακοσμητικά στιλ 46
1.6. Αρχαίο θέατρο και σκηνογραφία 47
1.7. Ο σχεδιασμός του σκηνικού 48
ΥΛΙΚΑ , ΕΡΓΑΣΙΕΣ, ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΕΣ 49

3η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ: ΜΟΡΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΘΕΜΑ 1: Η υφή
1.1. Η υφή 50
1.2. Τεχνικές για ματιέρες 53
1.3. Η νεκρή φύση 54
ΥΛΙΚΑ, ΕΡΓΑΣΙΕΣ, ΓΛΩΣΣΑΡΙ-ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΕΣ 57

ΘΕΜΑ 2: Ο όγκος και ο χώρος
2.1. Ο όγκος στη γλυπτική 58
2.2. Προτάσεις για κατασκευή ανάγλυφων και γλυπτών 60
2.3. Ο χώρος στα τρισδιάστατα έργα 61
2.4. Η ανθρώπινη μορφή στη Δυτική ζωγραφική 62
2.5. Πώς οι μορφές διαμορφώνουν το ζωγραφικό χώρο 64
2.6. Ο χώρος στα δισδιάστατα έργα 65
2.7. Σχεδιαστική μέθοδος της προοπτικής 68
ΥΛΙΚΑ, ΕΡΓΑΣΙΕΣ, ΓΛΩΣΣΑΡΙ-ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΕΣ 69

4η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ: ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΡΓΟΥ - ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΕΧΝΗΣ

ΘΕΜΑ 1: Ανάλυση και σύνθεση
1.1. Ανάλυση 70
1.2. Το θέμα του έργου τέχνης 70
1.3. Η τεχνοτροπία του έργου τέχνης 71
1.4. Η σύνθεση του έργου τέχνης 72
ΥΛΙΚΑ, ΕΡΓΑΣΙΕΣ, ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ, ΓΛΩΣΣΑΡΙ-ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΕΣ 79

ΘΕΜΑ 2: Αλληγορικά και συμβολικά έργα
2.1. Ο συμβολισμός και η αλληγορία 80
2.2. Ο συμβολισμός των χρωμάτων 84
ΕΡΓΑΣΙΕΣ, ΥΛΙΚΑ 85

ΘΕΜΑ 3: Βυζαντινή τέχνη
3.1. Η αρχιτεκτονική της εκκλησίας 86
3.2. Οι άλλες τέχνες στο Βυζάντιο 88
3.3. Η τεχνική της φορητής εικόνας 89
ΕΡΓΑΣΙΕΣ, ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ, ΥΛΙΚΑ, ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΕΣ 91

ΘΕΜΑ 4: Εξω-ευρωπαϊκή τέχνη
4.1. Εισαγωγή 92
4.2. Αφρικανική τέχνη 93
4.3. Προκολομβιανή τέχνη 94
4.4. Ισλαμική τέχνη 96
4.5. Ινδουιστική τέχνη 98
4.6. Κινεζική τέχνη 100
4.7. Ιαπωνική τέχνη 102
ΕΡΓΑΣΙΕΣ, ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ, ΓΛΩΣΣΑΡΙ 103

Προτεινόμενη βιβλιογραφία - Ίντερνετ 104

Ντα Βίντσι, «Σπουδή χεριών», 1474.

Πρόλογος

Η Τέχνη περιέχει τρεις αλληλένδετες παραμέτρους: το δημιουργό του έργου τέχνης, το ίδιο το έργο και το θεατή.

Για να γίνεις κοινωνός της Τέχνης, θα πρέπει να μάθεις να είσαι τόσο δημιουργός όσο και θεατής και να ασχοληθείς με τη θεωρία και την πρακτική των τεχνών. Με την εκπαίδευση θα γνωρίσεις διάφορες μεθόδους και τεχνικές, θα ασχοληθείς με τα υλικά, τα μέσα, τα εργαλεία ή τα όργανα, θα πειραματιστείς, θα ελέγξεις και θα αξιολογήσεις τις ιδέες και τα έργα σου. Οι θεωρίες που αφορούν την αισθητική οργάνωση της μορφής και του περιεχομένου ενός έργου τέχνης θα σε βοηθήσουν να γίνεις εκφραστικός δημιουργός και ευαίσθητος θεατής.

Το βιβλίο των Εικαστικών ασχολείται με τη δημιουργία των έργων και την αισθητική τους. Η ύλη του συνδυάζει θεωρία και πράξη και κατανέμεται σε 4 διδακτικές ενότητες:

Η 1η ενότητα παρουσιάζει διάφορα υλικά και τεχνικές που χρησιμοποιούνται στις Εικαστικές τέχνες.

Η 2η ενότητα ασχολείται με τις Εφαρμοσμένες τέχνες.

Η 3η ενότητα εξετάζει μορφικά στοιχεία της εικαστικής γλώσσας.

Η 4η ενότητα προσεγγίζει το έργο αναλυτικά και ως κομμάτι του ανθρώπινου πολιτισμού το τοποθετεί μέσα στην Ιστορία της τέχνης.

Ο σύγχρονος άνθρωπος έχει ανάγκη την τέχνη όσο την είχε από την αρχή και σε όλη τη διάρκεια της ύπαρξής του στον όμορφο πλανήτη μας, γιατί μέσα από αυτήν εκφράζει τα πάντα. Η αγάπη του για τη φύση καταγράφεται στις τοπιογραφίες και τα έργα στο χώρο. Η πίστη στον ίδιο και τις δυνατότητές του αποδίδεται στις προτομές και τις προσωπογραφίες. Οι ενέργειές του, η περιέργειά του για το άγνωστο, η επιθυμία του να μάθει ή να αλλάξει τον κόσμο, οι ιδέες και οι αξίες του, η ανάγκη του για ελευθερία και ειρήνη παρουσιάζονται μέσα στα έργα τέχνης.

Κάθε άνθρωπος είναι ένας εν δυνάμει καλλιτέχνης, γι’ αυτό και εσύ μπορείς να εκφραστείς καλλιτεχνικά.

Το σχέδιο και το χρώμα ΘΕΜΑ 1

**Με ένα μολύβι ή ένα κάρβουνο οι ζωγράφοι σχεδιάζουν.
Όταν θέλουν χρώμα, διαλέγουν ανάμεσα σε πάρα πολλά υλικά ...**

1.1. Το σχέδιο

Από την Παλαιολιθική εποχή οι άνθρωποι σχεδίαζαν εικόνες επάνω στις επιφάνειες των σπηλαίων. Αξιοποιούσαν τη φυσική διαμόρφωση των σπηλαίων με το να σχεδιάζουν κυρίως μορφές ζώων. Τα απλά μέσα που χρησιμοποιούσαν ήταν κόκαλα που τα γέμιζαν με χρωστικές ουσίες από ορυκτά και τα άπλωναν με πινέλα από τρίχες ή φτερά ζώων ή με τα δάκτυλα.

Με την πάροδο των αιώνων καινούργια μέσα, υλικά και τεχνικές βοήθησαν τη διεύρυνση της αντίληψης του σχεδίου και την εξέλιξή του.

1. Σπηλαιογραφία στο Πες Μερλ της Γαλλίας. Πριν από 25.000 χρόνια ο καλλιτέχνης, εκμεταλλευόμενος την επιφάνεια των βράχων, το φυσικό χρωματισμό, τα κοιλώματα και τις προεξοχές, διαμόρφωσε το σχέδιο των αλόγων. Σχεδίασε το κεφάλι του πίσω αλόγου στην προεξοχή του βράχου απλώνοντας τα σώματα στη μεγάλη επιφάνεια.

Γιατί πιστεύετε ότι ο πρωτόγονος καλλιτέχνης έφτιαχνε αυτές τις εικόνες;
Εκτός από τα άλογα, ποιο άλλο σχέδιο διακρίνετε στην εικόνα 1;
Τι εικόνες μπορείτε να ανακαλύψετε στις επιφάνειες του δικού σας χώρου;

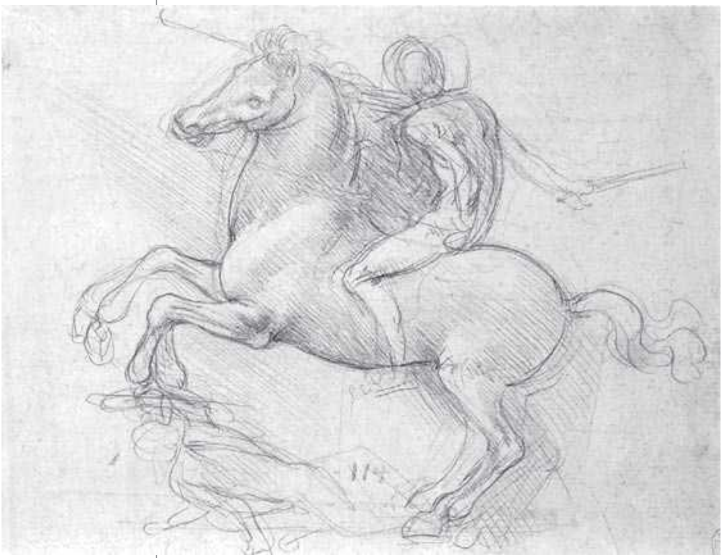

Με τα δυο είδη σχεδίου, το **ελεύθερο** και το **γραμμικό**, απεικονίζουμε ό,τι υπάρχει στο περιβάλλον μας, ό,τι υπάρχει μέσα μας αλλά και ό,τι θέλουμε να κατασκευάσουμε.

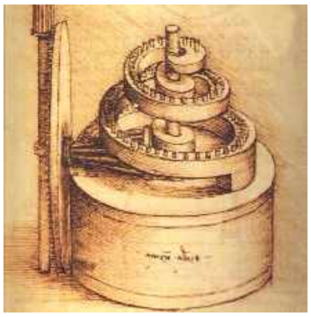

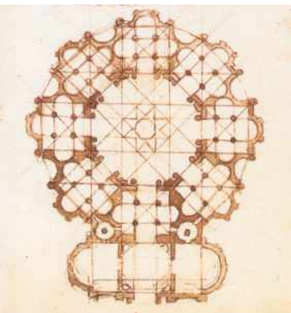

2. Ντα Βίντσι*, σχέδιο - σπουδή για το μνημείο Σφόρτσα, 1489.

3. Ντα Βίντσι, σχέδιο μηχανής.

4. Ντα Βίντσι, σχέδιο κάτοψης ναού, 1488.

Το σχέδιο και το χρώμα

1.1.1. Το ελεύθερο σχέδιο

Το ελεύθερο σχέδιο γίνεται με το χέρι και με αυτό αποδίδουμε κάτι, όπως το βλέπουμε, όπως το θυμόμαστε, όπως το φανταζόμαστε και όπως το νιώθουμε. Επομένως, κάθε σχέδιο εμπεριέχει την προσωπική εκδοχή του καλλιτέχνη για τον κόσμο.

Στα νατουραλιστικά σχέδια, η πραγματικότητα αναπαριστάνεται πειστικά (Εικ.5). Στα αφαιρετικά σχέδια προβάλλονται μόνο τα στοιχεία που θεωρούνται σημαντικά (Εικ.6).

5. Ραφαήλ, «Πορτρέτο νεαρού», 1502.

6. Ματίς, «Πορτρέτο», 1916.

α. Η διαδικασία που ακολουθούμε στο σχέδιο

α. Παρατηρούμε τις φυσικές μορφές στο χώρο, συγκρίνοντας τα σχήματα που τις αποτελούν, τα μεγέθη και τις μεταξύ τους σχέσεις.

β. Αποφασίζουμε πόσο μεγάλα θα σχεδιάσουμε τα βασικά στοιχεία του θέματος και πού θα τα τοποθετήσουμε στο χαρτί. Σχεδιάζουμε ελαφρά τα περιγράμματα των σχημάτων που διακρίνουμε καθαρά.

γ. Σκιαγραφούμε στην αρχή γενικά τα σκιερά μέρη χωρίζοντάς τα από τα φωτεινά. Έπειτα προσθέτουμε περισσότερους τόνους και λεπτομέρειες, αν θέλουμε, ώστε να αποδοθούν οι όγκοι και να «ζωντανέψει» το σχέδιο.

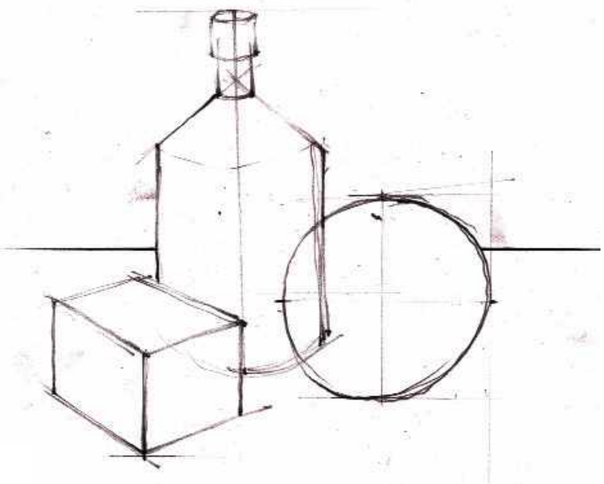

α.

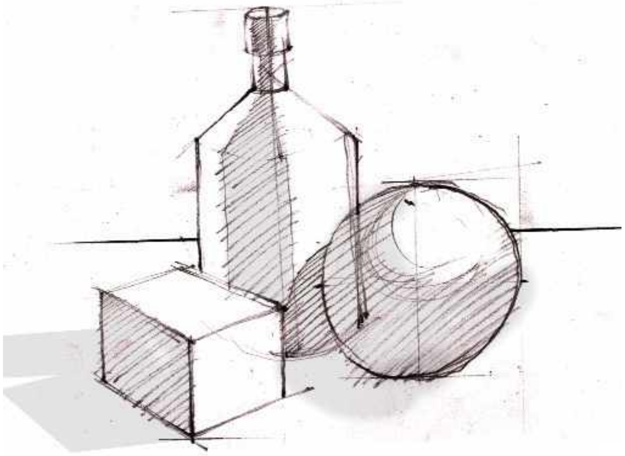

β.

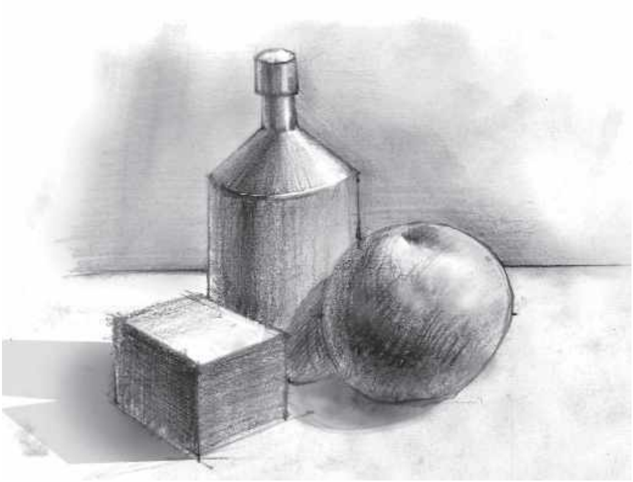

γ.

eikastika B gym Mathiti 5:eikastika B Mathiti 10/1/08 4:09 PM Page 10

β. Η τονική κλίμακα

Η τονική κλίμακα στο σχέδιο είναι μια διαβάθμιση από τον πιο ανοικτό τόνο στον πιο σκούρο (Εικ.7).

Στο σχέδιο «μεταφράζουμε» τις χρωματικές επιφάνειες των φυσικών μορφών σε τονικές σχέσεις. Επιλέγοντας κατόπιν έναν τύπο τονικής κλίμακας, παρουσιάζουμε πιο σωστά αυτές τις τονικές σχέσεις. Μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε πολλούς ή λιγότερους τόνους, οπότε θα έχουμε διαφορετικό αποτέλεσμα: σχέδιο με απαλούς τόνους, με κοντινούς τόνους, με τόνους που περιορίζονται στο άσπρο-μαύρο κ.ά.

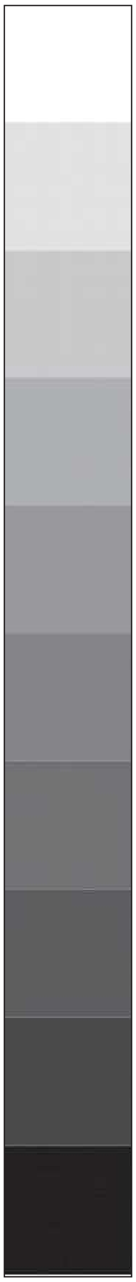

7.

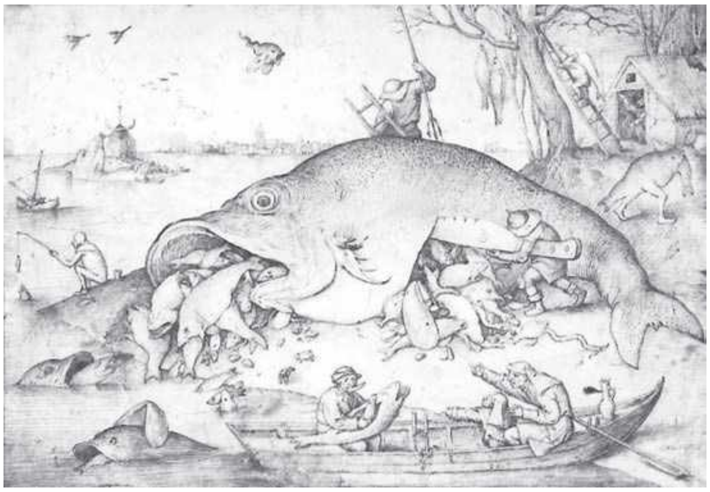

8. Μπρέγκελ, «Το μεγάλο ψάρι τρώει το μικρό», 1557.

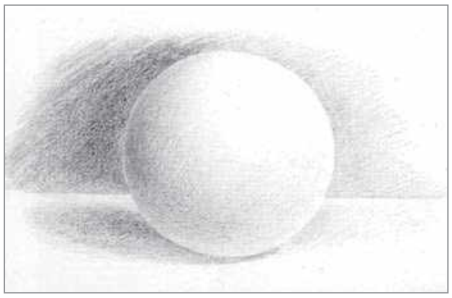

9. Οι διαβαθμίσεις του τόνου στο σχέδιο της σφαίρας διαχέονται η μια μέσα στην άλλη πολύ απαλά.

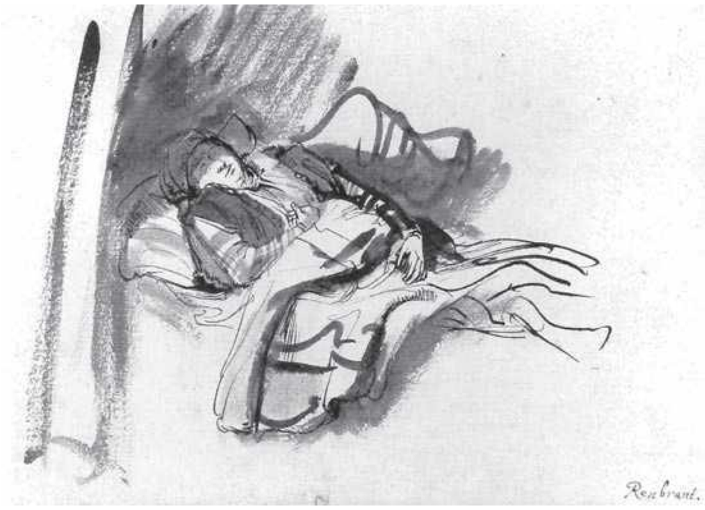

10. Ρέμπραντ, «Η Σάσκια κοιμάται στο κρεβάτι», 1635.

11. Μουνκ, «Η κραυγή», 1895.

Να βρείτε σε ποιον τύπο τονικής κλίμακας ανήκει κάθε σχέδιο από τα παραπάνω, πόσους τόνους περιέχει και γιατί έχει επιλεγεί η συγκεκριμένη τονική κλίμακα.

eikastika B gym Mathiti 5:eikastika B Mathiti 10/1/08 4:09 PM Page 11

γ. Μεγέθη - Αναλογίες - Κλίμακες

Κάθε φυσική μορφή αποτελείται από σχήματα και φόρμες που έχουν συγκεκριμένα μεγέθη. Οι σχέσεις αυτών των μεγεθών είναι οι αναλογίες. Τα σχέδια γίνονται συνήθως σε μικρότερες διαστάσεις από αυτές που έχουν οι φυσικές μορφές. Στη σχεδιαστική επιφάνεια μεταφέρουμε τα μεγέθη με τις ίδιες αναλογίες. Σε αυτό μας βοηθούν και οι κλίμακες που ορίζουν το πόσο μικρότερα θα είναι τα μεγέθη στο σχέδιο αναλογικά με τα φυσικά μεγέθη. (Στα τεχνικά σχέδια η κλίμακα σημειώνεται με αριθμούς, π.χ. 1:5, που σημαίνει ότι αν το σχέδιο έχει ένα μέγεθος, το πραγματικό είναι πέντε φορές μεγαλύτερο.)

δ. Ο κάναβος

Ο κάναβος είναι ένα πλέγμα κατακόρυφων και οριζόντιων γραμμών που μας διευκολύνει να αντιγράψουμε και να μεταφέρουμε μια εικόνα μεγαλώνοντας, μικραίνοντας ή ακόμα και παραμορφώνοντάς την.

Η μεγέθυνση γίνεται ως εξής:

α. Επάνω στην πρωτότυπη εικόνα σχεδιάζουμε κάναβο με οριζόντιες και κατακόρυφες γραμμές, σε ίση απόσταση μεταξύ τους (Εικ.12).

β. Στην επιφάνεια που θέλουμε να μεταφέρουμε την εικόνα, σχεδιάζουμε κάναβο μεγαλύτερο, αλλά με τον ίδιο αριθμό τετραγώνων.

γ. Αντιστοιχίζοντας κάθε τετραγωνάκι της εικόνας με αυτό της επιφάνειας που σχεδιάζουμε, μεταφέρουμε το σχέδιο που υπάρχει μέσα σε αυτό. Όταν κάνουμε το ίδιο για όλα τα τετραγωνάκια του κάναβου, η μεταφορά του σχεδίου σε μεγέθυνση έχει ολοκληρωθεί.

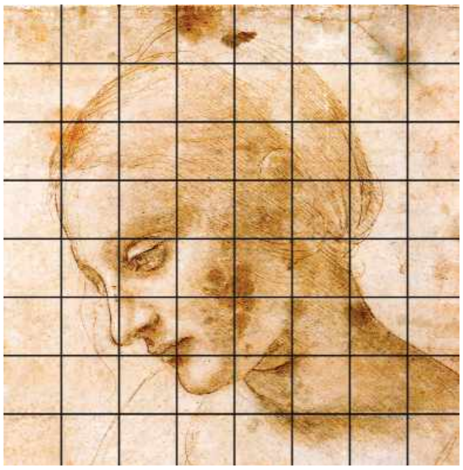

12. Ντα Βίντσι, σπουδή για γυναικείο κεφάλι, 1490.

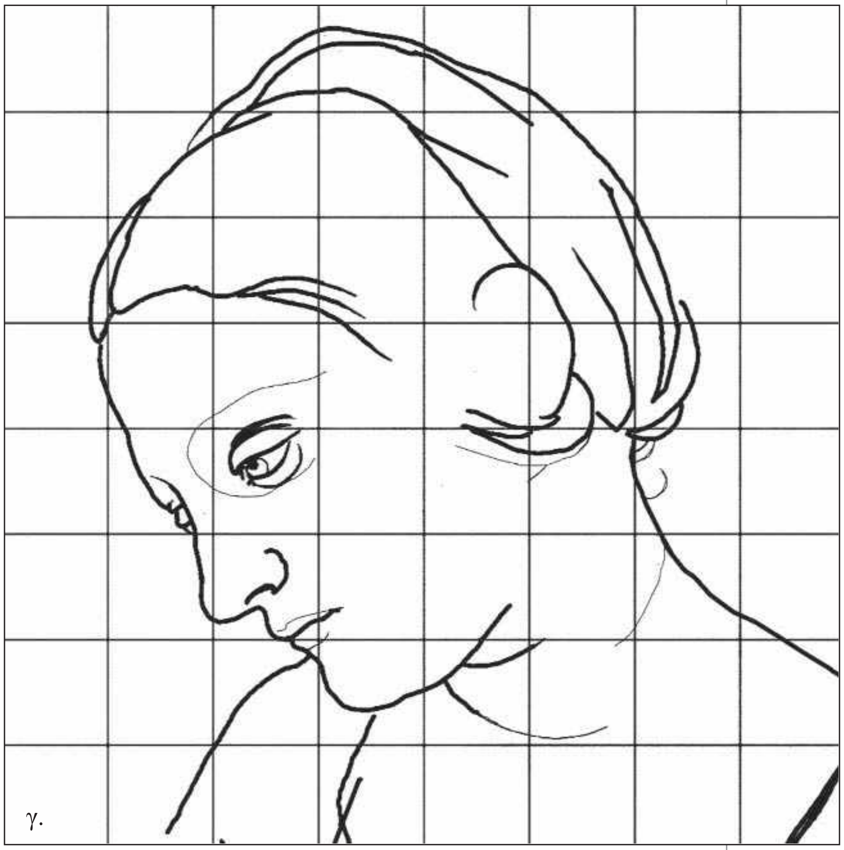

γ.

Να σημειώσετε σε ποια κλίμακα είναι σχεδιασμένος ένας γεωγραφικός χάρτης που χρησιμοποιείτε.

1.1.2. Τα υλικά του ελεύθερου σχεδίου και οι τεχνικές τους

α. Το χαρτί: Υπάρχουν πολλών ειδών χαρτιά, λεπτά ή χοντρά, ματ ή γυαλιστερά, ανάγλυφα ή λεία, απορροφητικά ή μη, κατάλληλα για κάθε υλικό που θα υποδεχτούν.

β. Τα μολύβια κατασκευάζονται από μείγμα γραφίτη και αργίλου με ξύλινο περίβλημα. Κατάλληλα για το ελεύθερο σχέδιο είναι τα μαλακά (B,2B....8B).

Τα μολύβια μας δίνουν τη δυνατότητα να σχεδιάζουμε και έπειτα να δημιουργούμε πολλούς τόνους, από απαλό γκρίζο μέχρι μαύρο, πιέζοντάς τα ελαφρά ή δυνατά ή χρησιμοποιώντας αραιές ή πυκνές, παράλληλες ή τεμνόμενες γραμμές (Εικ.13). Μπορούμε να δημιουργήσουμε γρήγορα σκίτσα που μεταδίδουν μια αίσθηση, π.χ. της κίνησης (Εικ.14) ή να φτιάξουμε σχέδια με ακρίβεια και λεπτομέρειες, σβήνοντας και διορθώνοντας με μια μαλακή πλαστική γόμα (Εικ.15).

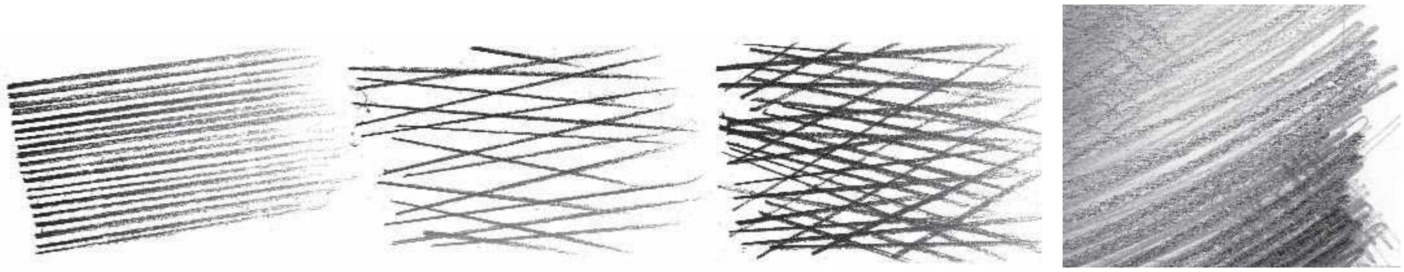

13.

14. Σεζάν, σκίτσο του αγάλματος της Άρτεμης, 1885.

15. Ρούμπενς, «Πορτρέτο αγοριού», 1626.

eikastika B gym Mathiti 5:eikastika B Mathiti 10/1/08 4:09 PM Page 13

γ. Το κάρβουνο είναι ένα φυσικό μαλακό υλικό. Σχεδιάζουμε με κάρβουνο επάνω σε ματ χαρτί, λευκό ή έγχρωμο, εξασφαλίζοντας διαφορετικά αποτελέσματα.

Το χρησιμοποιούμε όπως το μολύβι, σχεδιάζοντας και σκιαγραφώντας με παράλληλες ή τεμνόμενες γραμμές και το σβήνουμε με την ειδική γόμα. Μπορούμε επίσης να το απλώσουμε και να το σβήσουμε με το χέρι.

Είναι κατάλληλο για μια γρήγορη απόδοση του θέματος, όταν θέλουμε να διαχωρίσουμε φωτεινές και σκιερές περιοχές (Εικ.16,17). Επίσης μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε το κάρβουνο μαζί με λευκή κιμωλία (Εικ.18).

Όταν το έργο ολοκληρωθεί, χρειάζεται να το ψεκάσουμε με ειδικό σπρέι φιξαρίσματος, ώστε να σταθεροποιηθεί επάνω στην επιφάνεια.

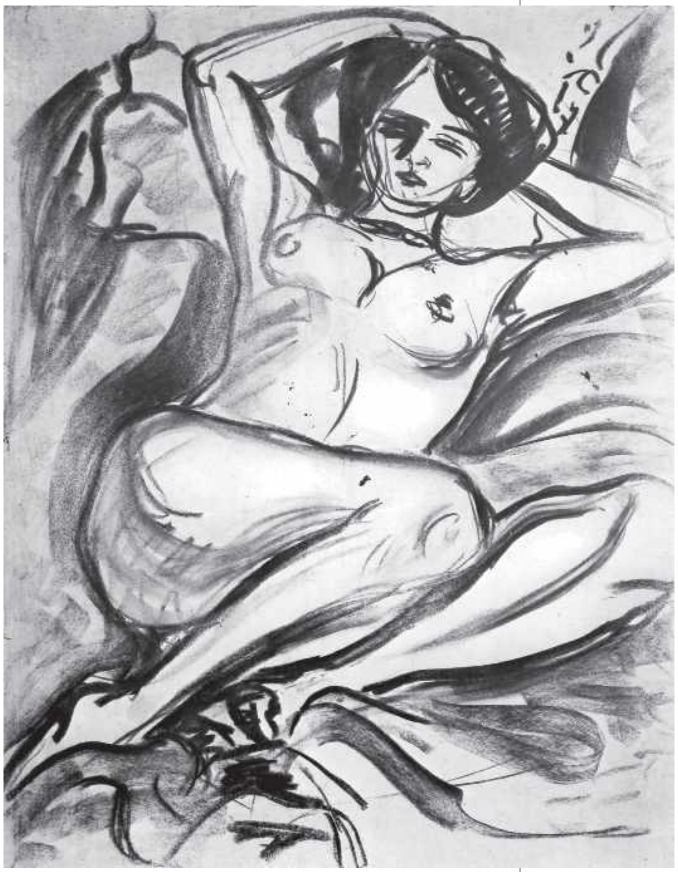

16. Κίρχνερ, «Ξαπλωμένο γυμνό», 1906.

17. Μαρκ, «Ελέφαντας», 1907.

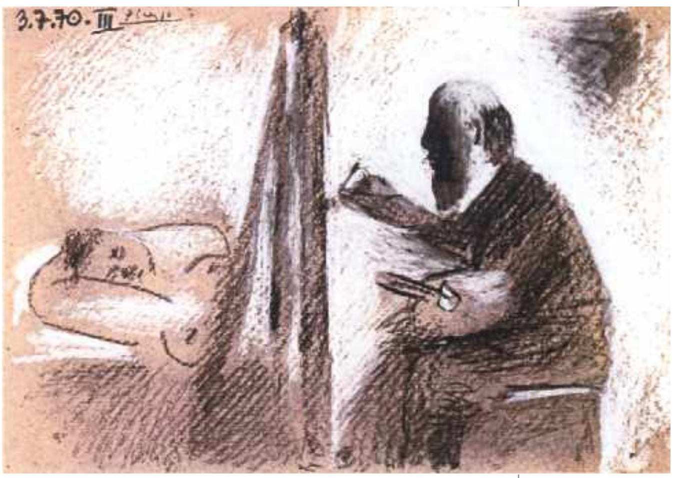

18. Πικάσο*, «Ο ζωγράφος και το μοντέλο του», 1950, κάρβουνο και κιμωλία σε χαρτί.

eikastika B gym Mathiti 5:eikastika B Mathiti 10/1/08 4:09 PM Page 14

Το σχέδιο και το χρώμα

19. Μισό, «Ζωγραφική με μελάνη της Κίνας», 1962.

Υπάρχει η μαύρη σινική μελάνη αλλά και άλλες αποχρώσεις που χρησιμοποιούμε μεμονωμένα ή αναμειγνύοντάς τις, οπότε έχουμε ζωγραφικά έργα με χρώμα.

Οι Κινέζοι και οι Ιάπωνες καλλιτέχνες από πολύ παλαιά χρησιμοποίησαν τη μελάνη για την παραδοσιακή τους καλλιγραφία (Εικ.20) αλλά και στη ζωγραφική. Τα έργα τους χαρακτηρίζονται για την καθαρότητα και τη λιτότητά τους (Εικ.21,22).

21. Χοκουσάι, «Κουρδίζοντας το σαμισέν», 1820 (Ιαπωνία).

δ. Η μελάνη είναι υγρό υλικό που απλώνεται με πένα ή πινέλο κυρίως επάνω σε λείο χαρτί. Η υγρή της κατάσταση επιτρέπει να την αραιώνουμε με νερό, δημιουργώντας ποικιλία στους τόνους (Εικ.19). Η δυσκολία όμως είναι ότι δεν μπορούμε να σβήνουμε.

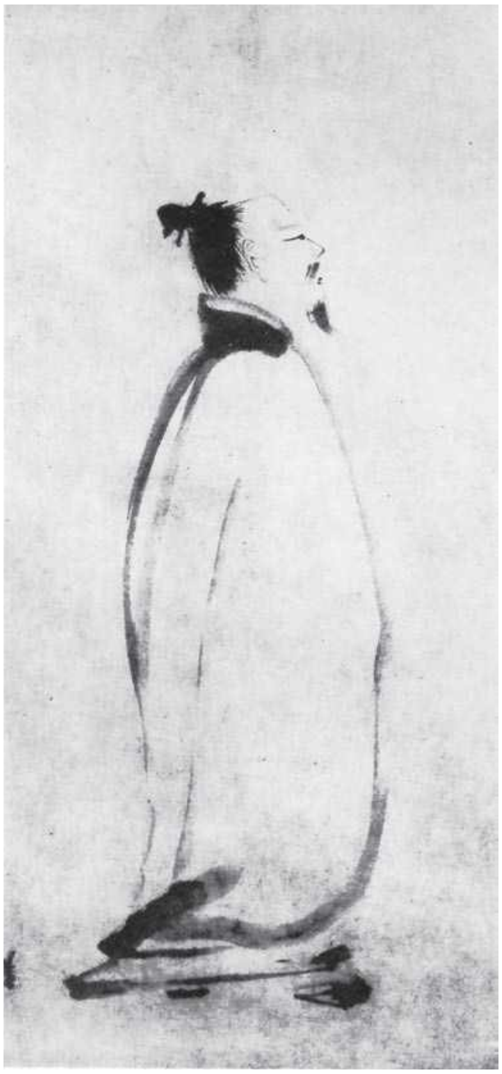

22. Κάι, «Προσωπογραφία του ποιητή Λι Πο», 13ος αι. (Κίνα).

20.

eikastika B gym Mathiti 5:eikastika B Mathiti 10/1/08 4:09 PM Page 15

1.2.1. Το γραμμικό σχέδιο

Το γραμμικό σχέδιο χρησιμοποιείται για τη δημιουργία εικόνων με εικαστικό (διακοσμητικά και γραφιστικά σχέδια) ή τεχνικό χαρακτήρα (αρχιτεκτονικά, τοπογραφικά, μηχανολογικά, σχέδια βιομηχανικών αντικειμένων). Επειδή στο γραμμικό επιδιώκουμε να αποδώσουμε τα στοιχεία του σχεδίου με ακρίβεια, χρησιμοποιούμε σχεδιαστικά όργανα.

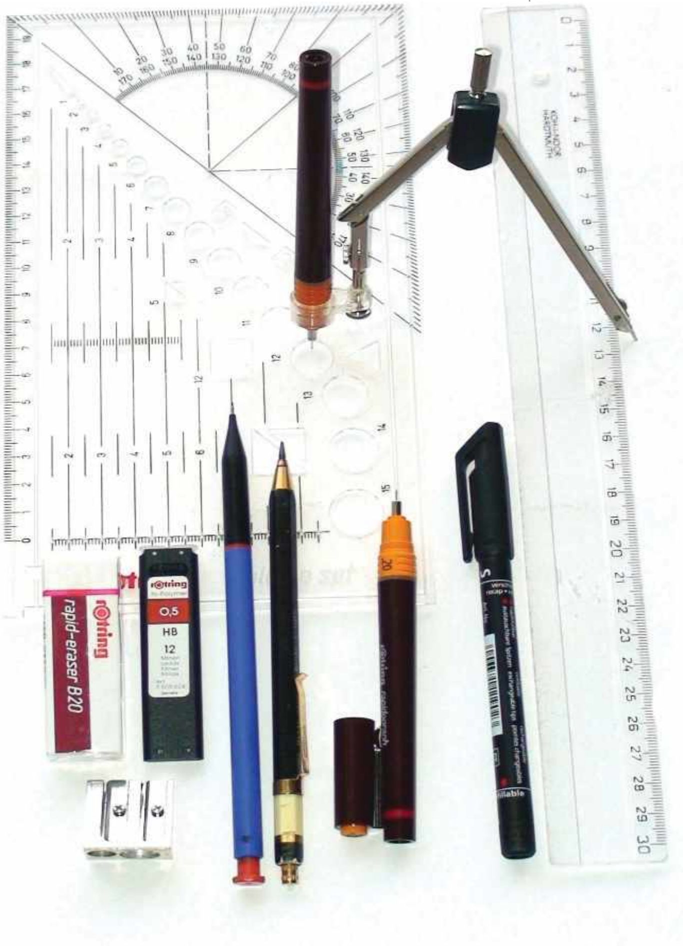

1.2.2. Τα υλικά για το γραμμικό σχέδιο

Το γραμμικό σχέδιο γίνεται επάνω σε ματ ή λείο χαρτί. Κατάλληλα μολύβια είναι τα σκληρά (H,2H....6H). Επίσης μπορούμε να σχεδιάσουμε με πενάκια ή ραπιντογκράφους και μελάνη ή λεπτούς μαρκαδόρους. Τα σχεδιαστικά όργανα που χρησιμοποιούμε είναι: χάρακας (υποδεκάμετρο), τρίγωνα (ορθογώνιο ισοσκελές και ορθογώνιο ανισοσκελές), διαβήτης και μοιρογνωμόνιο.

1.2.3. Γραμμικά σχέδια

α. Γεωμετρικές κατασκευές

α. Ισόπλευρο τρίγωνο μέσα σε κύκλο: χωρίζουμε την περίμετρο του κύκλου σε τμήματα ίσα με την ακτίνα του. Αν ενώσουμε ένα παρά ένα τα τρία από τα έξι σημεία της περιμέτρου, θα έχουμε το ισόπλευρο τρίγωνο.

β. Τετράγωνο μέσα σε κύκλο: φέρνουμε στον κύκλο δυο διαμέτρους κάθετες μεταξύ τους. Τα σημεία τομής στην περίμετρο του κύκλου είναι οι κορυφές του τετραγώνου.

γ. Πεντάγωνο μέσα σε κύκλο: φέρνουμε τη διάμετρο ΑΒ και την κάθετη σε αυτή ΓΟ και βρίσκουμε το μέσο Μ της ΟΒ. Με κέντρο το Μ και ακτίνα ΜΓ γράφουμε τόξο που τέμνει την ΑΒ στο σημείο Ν. Η ΓΝ είναι ίση με την πλευρά του πενταγώνου.

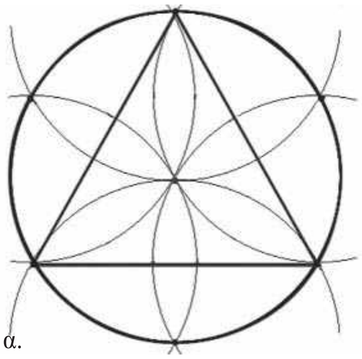

α.

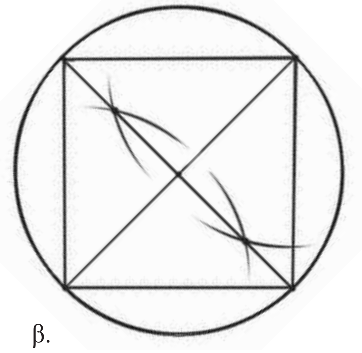

β.

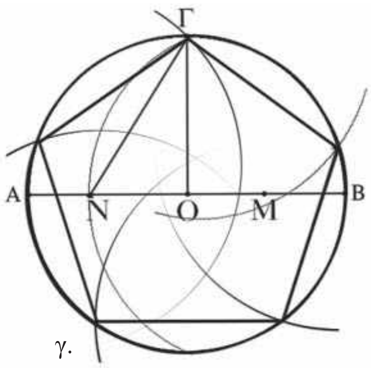

γ.

eikastika B gym Mathiti 5:eikastika B Mathiti 10/1/08 4:09 PM Page 16

β. Διακοσμητικά σχέδια με κύκλους, τόξα και ευθείες

Με γεωμετρικές κατασκευές μπορούμε να αναπτύξουμε πολλές διακοσμητικές συνθέσεις (Εικ.23-26).

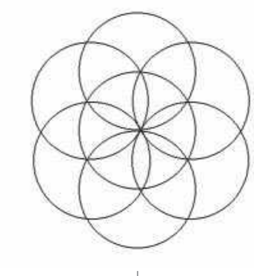

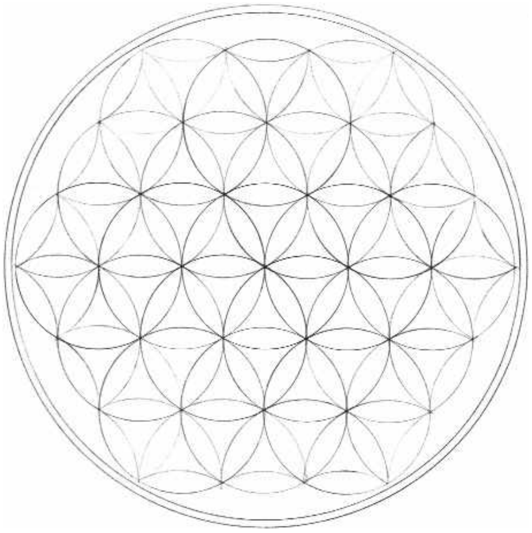

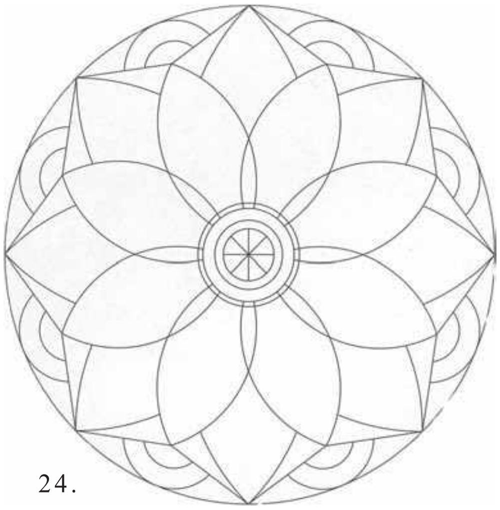

24.

23. «Το λουλούδι της ζωής», διακοσμητικό σχέδιο που έχει χρησιμοποιηθεί συμβολικά από πολλούς λαούς.

γ. Γεωμετρική απόδοση στοιχείων από το περιβάλλον

Χρησιμοποιώντας τα σχεδιαστικά όργανα μπορούμε να αποδώσουμε στοιχεία από την πραγματικότητα που μας περιβάλλει δίνοντάς τους τη μορφή γεωμετρικών σχημάτων (Εικ.27).

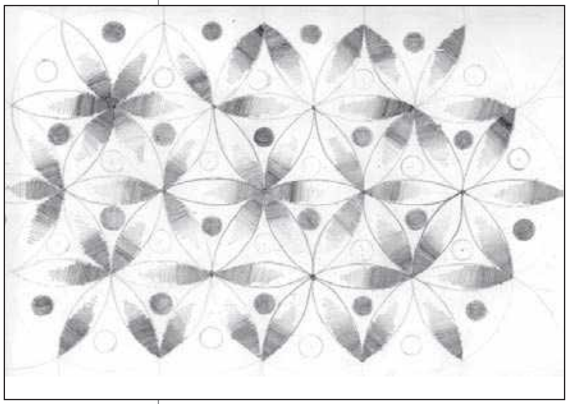

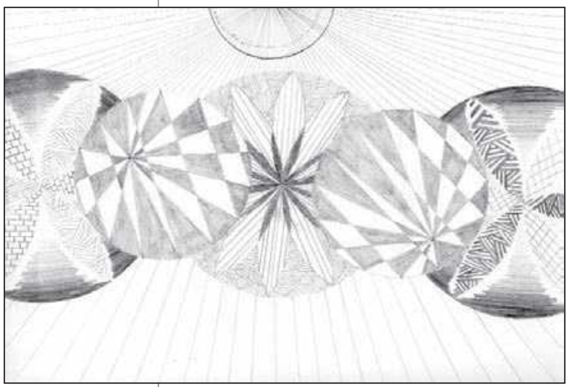

25. 26. «Διακοσμητικά σχέδια», έργα μαθητών.

27. «Τοπίο», έργο μαθητή.

eikastika B gym Mathiti 5:eikastika B Mathiti 10/1/08 4:09 PM Page 17

δ. Σχεδίαση τρισδιάστατων σχημάτων

Για να έχουμε την πλήρη εικόνα ενός φυσικού αντικειμένου, πρέπει να το δούμε τουλάχιστον από τρεις οπτικές γωνίες (π.χ. από εμπρός, πλάι και επάνω). Επομένως όταν θέλουμε να σχεδιάσουμε τρισδιάστατα σχήματα, προστρέχουμε στον τρόπο σχεδιασμού των γεωμετρικών στερεών.

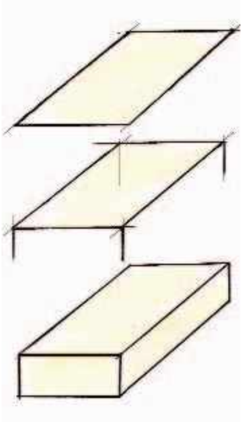
α.

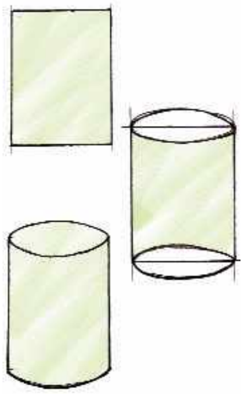
β.

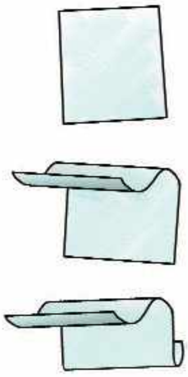
γ.

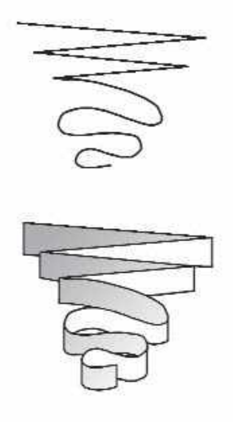
δ.

α. Για να σχεδιάσουμε ένα κουτί: στις τρεις γωνίες ενός πλάγιου παραλληλογράμμου φέρνουμε κατακόρυφες και ίσες γραμμές και τις ενώνουμε με γραμμές παράλληλες προς τις γραμμές του παραλληλογράμμου.

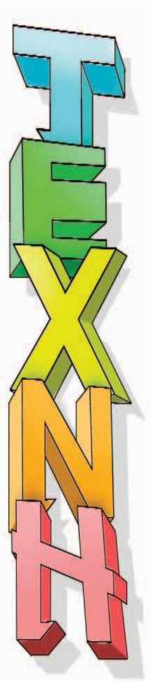

ε.

β. Για να σχεδιάσουμε ένα κυλινδρικό κουτί: σε κάθε μια από τις μικρές πλευρές ενός ορθογώνιου παραλληλογράμμου φέρνουμε μια έλλειψη και μετά σβήνουμε τις μικρές ευθείες πλευρές του παραλληλογράμμου και την κάτω εσωτερική καμπύλη της έλλειψης.

Στα σχέδια γ, δ, ε παρουσιάζεται η τρισδιάστατη απόδοση περισσότερο σύνθετων σχημάτων.

στ. Σχεδιαστική απόδοση μιας κατοικίας με γεωμετρικά στερεά. Εκτός από το τρισδιάστατο σχέδιο της κατοικίας στο κέντρο, στα τρία σχεδιασμένα επίπεδα προβάλλονται η πρόσοψη, η πλάγια όψη και η κάτοψή της.

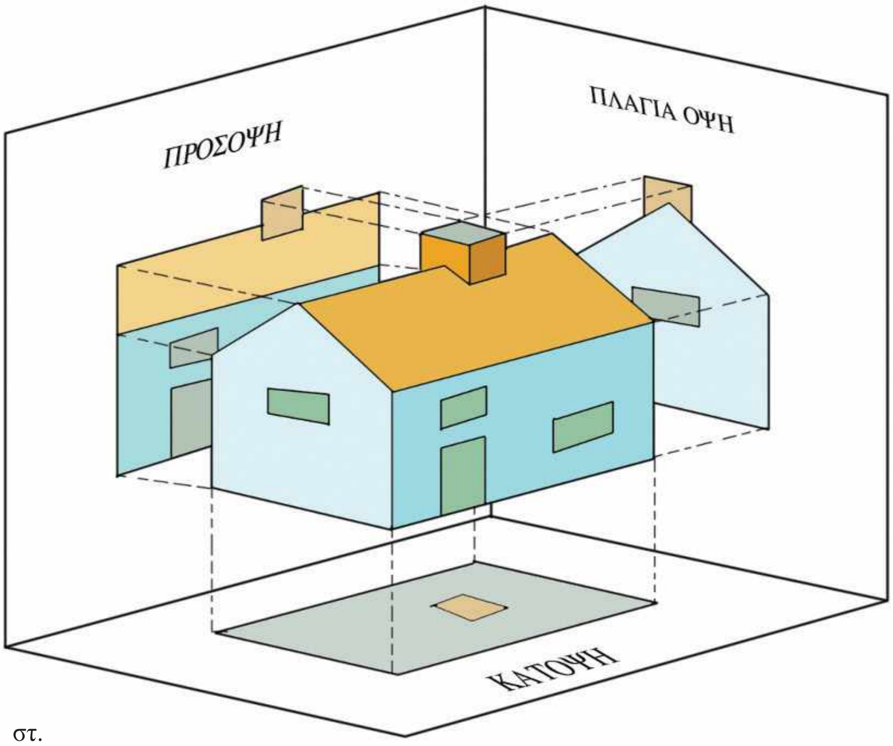

στ.

eikastika B gym Mathiti 5:eikastika B Mathiti 10/1/08 4:09 PM Page 18

28.

Το κεραμιδί παράγεται από το κιννάβαρι.

Το βερμιγιόν παράγεται από το θειάφι και τον υδράργυρο.

Η ώχρα παράγεται από σιδηρούχο άργιλο.

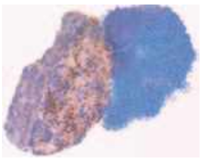

Το μπλε ουλτραμαρίν παράγεται από το λάπις.

Το πράσινο παράγεται από το μαλαχίτη.

1.3.1. Το χρώμα

Το χρώμα στη φύση δημιουργείται χάρη στο φως (Εικ.28).

Τα υλικά χρώματα κατασκευάζονται από φυσικές χρωστικές ουσίες (ορυκτά, φυτά) ή χημικές, σε μορφή σκόνης και κατόπιν αναμειγνύονται με ένα συνδετικό υλικό (κόλλα).

Στη γλυπτική και την αρχιτεκτονική το χρώμα οφείλεται στα ίδια τα υλικά που χρησιμοποιούνται ή στο χρωματισμό των υλικών επιφανειών (Εικ.29,30).

Στη ζωγραφική οι μορφές σχεδιάζονταν αρχικά με περιγράμματα και στη συνέχεια χρησιμοποιούνταν το χρώμα, που έπαιζε συμπληρωματικό ρόλο. Από το 16ο αιώνα παρατηρείται στη ζωγραφική της Ευρώπης και της Κίνας η χρήση του χρώματος για την απόδοση μορφών χωρίς συγκεκριμένο περίγραμμα.

29. Ντεγκά, «Μικρή χορεύτρια 14 ετών», 1881.

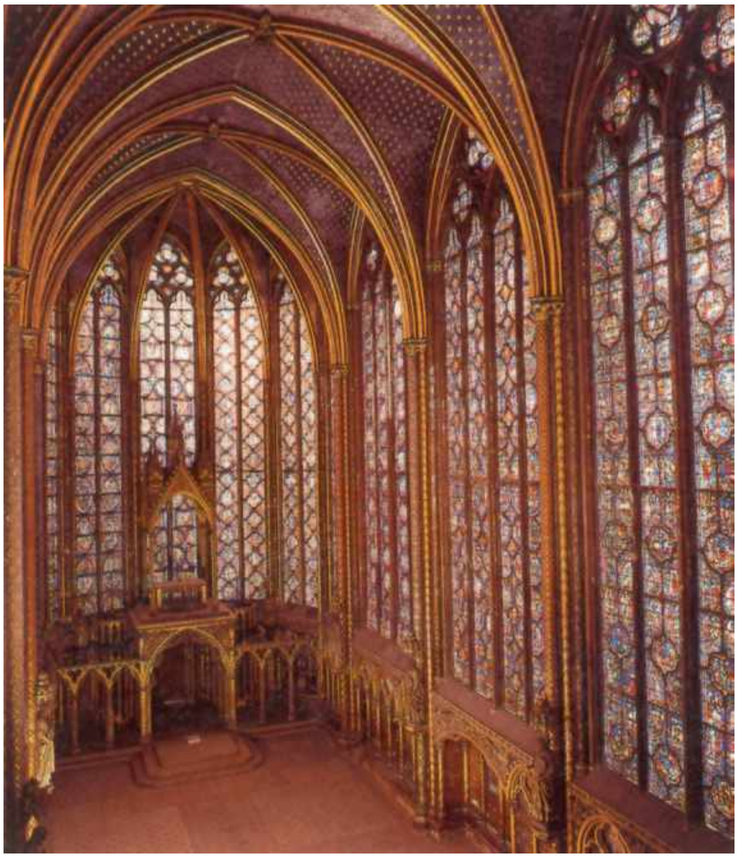

30. Ο Γοτθικός ναός Σαιντ Σαπέλ στο Παρίσι, 1248.

eikastika B gym Mathiti 5:eikastika B Mathiti 10/1/08 4:09 PM Page 19

1.3.2. Τα υλικά του χρώματος και οι τεχνικές τους

α. Οι ξυλομπογιές είναι τα χρωματιστά μολύβια, με τα οποία σχεδιάζουμε και ζωγραφίζουμε. Μπορούμε να τις απλώσουμε μαλακά, να τις πιέσουμε, ακόμα και να τις αναμείξουμε ζωγραφίζοντας με το ένα χρώμα επάνω στο άλλο, αναζητώντας το αισθητικό αποτέλεσμα που μας εκφράζει.

31. Μπουζιάνης, «Τοπίο», 1926, ξυλομπογιές.
Ο Γιώργος Μπουζιάνης (1885-1959), εσωστρεφής καλλιτέχνης που επέμενε στη μουσικότητα του χρώματος και απεχθανόταν κάθε είδους φιλολογία στη ζωγραφική, έχει πει: *«Δε ζωγραφίζω εγώ για να κάμω κάδρα, αλλά γιατί δεν μπορώ να κάμω άλλο παρά να ζωγραφίζω, όπως αισθάνομαι και όταν αισθάνομαι.»*

32. Έργο μαθητή με ξυλομπογιές.

Ποιες διαφορές παρουσιάζουν στον τρόπο με τον οποίο χρησιμοποιούνται οι ξυλομπογιές, το μαθητικό έργο και το έργο του Μπουζιάνη;

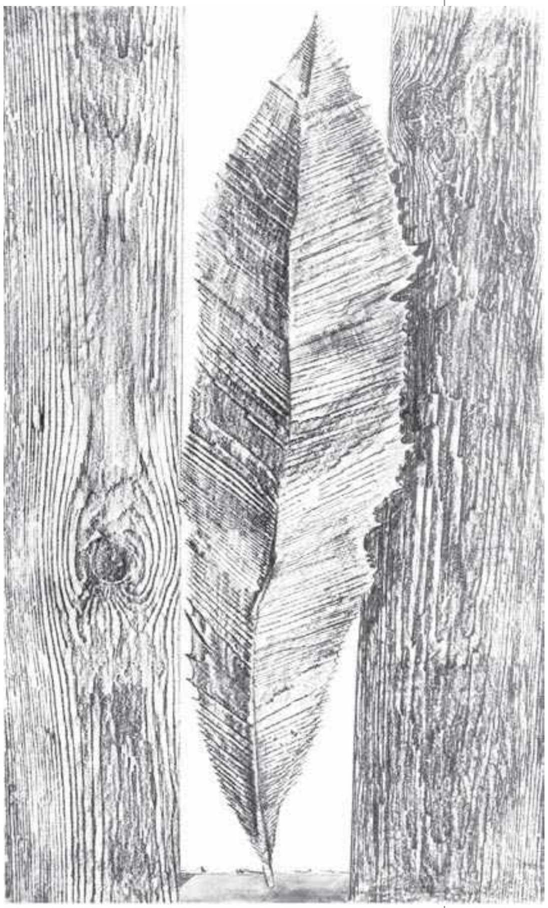

33. Ερνστ, «Φυσική ιστορία», 1925, φροτάζ.
Ο Ερνστ εφάρμοσε την τεχνική του φροτάζ: επάνω σε μια επιφάνεια που έχει ανάγλυφη υφή (ξύλο, νόμισμα, ύφασμα, φύλλα) ακουμπάμε ένα λεπτό χαρτί και τρίβουμε με το πλάι της μύτης του μολυβιού ή της ξυλομπογιάς μέχρι να αποτυπωθεί η υφή αυτής της επιφάνειας.

I Το σχέδιο και το χρώμα

β. Τα παστέλ είναι ράβδοι όπως η κιμωλία και είναι δυο ειδών: τα **ξηρά** και τα **λιπαρά** (λαδοπαστέλ).

Με τα ξηρά παστέλ μπορούμε να ζωγραφίσουμε αναμειγνύοντας τα χρώματα επάνω στο έργο και σβήνοντας με το χέρι. Όταν το έργο ολοκληρωθεί, χρειάζεται να το ψεκάσουμε με ειδικό σπρέι φιξαρίσματος, ώστε να σταθεροποιηθεί το υλικό επάνω στο χαρτί.

Τα λαδοπαστέλ κολλάνε ευκολότερα στο χαρτί δημιουργώντας μια γυαλιστερή επίστρωση. Μπορούμε να σβήσουμε ξύνοντας το χρώμα με σπάτουλα ή να το επικαλύψουμε με ένα άλλο.

34. Ντεγκά, «Η σκάφη», 1886, ξηρά παστέλ.

35. Έργο μαθητή με λαδοπαστέλ.

36. Δεκουλάκος, από τη σειρά «Μικρές σπουδές για τη Μάνη», 1986-91, λαδοπαστέλ.
Ο Ηλίας Δεκουλάκος με αφορμή την έκθεσή του «Τα τοπία των Αθηνών», 2002, λέει: *«Μάνη - Αθήναι. Μέσω αυτών των δύο ελληνικών περιοχών προσπάθησα να εκφρασθώ ζωγραφικά τα τελευταία χρόνια. Ολόκληρη η γεωγραφική έκταση της Ελλάδος ήταν μνημείο πολυποίκιλου φυσικού κάλλους, που μέσα στο σώμα του φύονταν και αναπτύσσονταν άλλα μνημεία, λαϊκής και λόγιας αισθητικής. «Οίδα», θυμάμαι καλά και νοσταλγώ. Έζησα την καταστροφή της Αθήνας και της Αττικής με πλήρη επίγνωση του διαπραττόμενου εγκλήματος. Ήδη έχει αρχίσει η καταστροφή της Μάνης. Τα νησιά έχουν υποκύψει....»*

γ. Οι ακουαρέλες (τα υδατοχρώματα) είναι χρώματα σε μορφή πλακέτας που διαλύονται με νερό. Τις απλώνουμε κυρίως επάνω σε πορώδες και λευκό χαρτί με μαλακά πινέλα. Όταν οι ακουαρέλες αραιώνονται πολύ με νερό, οι τόνοι των χρωμάτων γίνονται φωτεινότεροι και διαφανείς.

Υπάρχουν πολλών ειδών πινέλα, λεπτά και χοντρά με φυσικές τρίχες (χοίρου, κάστορα) ή συνθετικές (νάιλον), που μπορεί να είναι πλακέ ή στρογγυλά. Τα κινέζικα πινέλα κατασκευάζονται από ουρά αλόγου.

α.

β.

γ.

37. Σεζάν*, «Νεκρή φύση με μήλα, μπουκάλι και δοχείο γάλακτος», 1906.

Η τεχνική της ακουαρέλας

α. Σχεδιάζουμε τα βασικά σχήματα.
β. Χρωματίζουμε ξεκινώντας από τους φωτεινότερους τόνους και συνεχίζουμε με τους σκουρότερους, καθώς ένας φωτεινός τόνος δεν μπορεί να καλύψει ένα σκούρο.
γ. Με μερικές στρώσεις χρώματος επάνω στις φόρμες φανερώνεται ο όγκος των αντικειμένων και ολοκληρώνεται το έργο (Εικ.37).
Αν ζωγραφίσουμε επάνω σε χαρτί που το έχουμε προηγουμένως νωτίσει με ένα σφουγγάρι (ή το βρέχουμε την ώρα που ζωγραφίζουμε), το χρώμα απλώνεται και δημιουργεί ένα ιδιαίτερο αποτέλεσμα (Εικ.38).

38. Μπουζιάνης, «Νεκρή φύση», 1939.

39. Έργο μαθητή με ακουαρέλες.

δ. Οι τέμπερες γίνονται από χρωστικές σκόνες με συνδετικό υλικό την αραβική γόμα. Επιστρώνονται επάνω σε λείες ή λιγότερο λείες επιφάνειες, όπως το ξύλο, ο τοίχος, ο μουσαμάς και το χαρτί. Είναι χρώματα που αραιώνονται με νερό και στεγνώνουν γρήγορα, επιτρέποντας πολλές γρήγορες επιστρώσεις. Όταν στεγνώσουν, αποκτούν μια απαλή ματ υφή. Είναι πιο εύκολο, αφού σχεδιάσουμε το θέμα μας, να απλώσουμε το χρώμα πρώτα στις μεγάλες επιφάνειες (φόντο, πίσω επίπεδα) και να προχωράμε σταδιακά στις μικρότερες και τις λεπτομέρειες.

Τεχνικές της τέμπερας

Όπως βλέπουμε στα παρακάτω μαθητικά έργα, οι τέμπερες μπορούν να χρησιμοποιηθούν:

α. Αραιωμένες σαν ακουαρέλες, οπότε αποκτούν μια σχετική διαφάνεια.

β. Με αλληλοεπικαλυπτόμενες πινελιές και πολλές στρώσεις.

γ. Καλά αναμειγμένες στην παλέτα, οπότε μπορούν να χρωματίσουν καθαρές και πλακάτες επιφάνειες.

δ. Με πολλή πάστα ή απευθείας από το σωληνάριο, οπότε δημιουργούν ένα ανάγλυφο αποτέλεσμα.

α.

β.

γ.

δ.

Δοκιμάζοντας τις διαφορετικές τεχνικές με τις τέμπερες, να περιγράψετε το αισθητικό αποτέλεσμα που προκύπτει κάθε φορά.

eikastika B gym Mathiti 5:eikastika B Mathiti 10/1/08 4:09 PM Page 23

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1.Να σκιτσάρετε ένα αντικείμενο ή μια μορφή από μνήμης ή εκ του φυσικού. Έπειτα να το σχεδιάσετε πιο προσεκτικά προσθέτοντας τόνους.
2.Να συνθέσετε τα στοιχεία: άνθρωπος, σπίτι, δέντρο, με εξωπραγματικές αναλογίες.
3.Να χρησιμοποιήσετε το κάρβουνο σε μια ελεύθερη σύνθεση.
4.Να πειραματιστείτε με τη μελάνη σε μια ελεύθερη σύνθεση.
5.Να σχεδιάσετε με σχεδιαστικά όργανα μια διακοσμητική σύνθεση, χρησιμοποιώντας γραμμές και κύκλους.
6.Επιλέγοντας ένα από τα θέματα: σκελετός, μηχανή, ψάρια, βουνά, δέντρα, να σχεδιάσετε με δυο τρόπους: α.ελεύθερα με το χέρι, β.με σχεδιαστικά όργανα.
7.Να σχεδιάσετε ελεύθερα με το χέρι ή με σχεδιαστικά όργανα δυο-τρία γεωμετρικά στερεά και να τα σκιαγραφήσετε.
8.Να σχεδιάσετε τρισδιάστατα τα γράμματα μιας λέξης.
9.10.11.12.Ελεύθερο θέμα με ξυλομπογιές, παστέλ, ακουαρέλες και τέμπερες.
13.Να ζωγραφίσετε ένα έργο με μεικτή τεχνική, αναμειγνύοντας όποια υλικά θέλετε.

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Μαθηματικά: 1.Πώς μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε δισδιάστατες γεωμετρικές κατασκευές (διχοτόμηση ευθείας, κάθετες ευθείες, διαίρεση ευθείας σε ίσα μέρη, διχοτόμηση και τριχοτόμηση γωνίας, κανονικά πολύγωνα, κυκλικά τόξα, ελλείψεις) σε δικά μας έργα; 2.Αφού μετρήσουμε τις διαστάσεις ενός χώρου και δυο βασικών επίπλων, προσπαθούμε να σχεδιάσουμε την κάτοψη χώρου και επίπλων υπό κλίμακα (1:50 ή 1:100).
Μουσική: 1.Συγκρίνοντας τα υλικά σχεδίου και χρώματος με διάφορα μουσικά όργανα ως προς τον ήχο και τις δυνατότητές τους, πώς μπορούμε να τα αντιστοιχίσουμε; 2.Αν συγκρίνουμε τις μουσικές κλίμακες με τις τονικές κλίμακες, ποιες ομοιότητες και ποιες διαφορές μπορούμε να διακρίνουμε; 3.Πώς μια μουσική κλίμακα μπορεί να μας οδηγήσει στη δημιουργία ενός εικαστικού έργου;
Οικιακή Οικονομία: 1.Ερευνούμε ζωγραφικά έργα με θέμα τα φρούτα και περιγράφουμε τις σκέψεις και τα συναισθήματά μας. 2.Εργασία με θέμα «υγιεινή διατροφή και υγιεινή διαβίωση».

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΕΣ (Τα ονόματα των καλλιτεχνών γράφονται με λατινικούς χαρακτήρες, για να χρησιμοποιηθούν για έρευνα στις προτεινόμενες ιστοσελίδες αλλά και σε άλλες, από όπου μπορούμε να πάρουμε περισσότερες πληροφορίες για αυτούς.)
Ντα Βίντσι (Leonardo da Vinci, 1459-1519): Ο Φλωρεντινός ζωγράφος υπήρξε γλύπτης, αρχιτέκτονας, πολεοδόμος, σχεδιαστής, εφευρέτης, μουσικός και συγγραφέας, ένας κατεξοχήν «καθολικός άνθρωπος» της Αναγέννησης, επιστήμονας και καλλιτέχνης συγχρόνως. Τα σχέδιά του με τοπία, κεφάλια και γυμνά προέρχονται από τα τετράδιά του που περιλαμβάνουν σημειώσεις και επιστημονικές μελέτες για τις αναλογίες, την προοπτική, την οπτική, την ανατομία, τη βιολογία αλλά και εφευρέσεις όπως κανόνια, σκάφανδρα και πτητικές μηχανές.
http://www.drawingsofleonardo.org/ και http://www.museoscienza.org/english/leonardo/
Πικάσο (Pablo Picasso, 1881-1973): Ο Ισπανός ζωγράφος έζησε και σπούδασε στη Βαρκελώνη, ενώ αργότερα εγκαταστάθηκε στο Παρίσι. Στην πορεία του έργου του δέχτηκε επιρροές από παλαιότερους και σύγχρονούς του δημιουργούς αλλά και από την πρωτόγονη τέχνη, τις οποίες είχε την ικανότητα να αφομοιώνει και να πειραματίζεται μέχρι να ανακαλύψει το ύφος που τον αντιπροσώπευε. Έτσι δημιούργησε ένα μεγάλο αριθμό έργων σε διάφορα μορφικά στιλ, σχέδια, πίνακες ζωγραφικής, γλυπτά, αντικείμενα από πηλό, χαρτί και έγινε διάσημος για τα κυβιστικά του έργα.
http://www.picasso.fr/fr/picasso_page_index.php και http://picasso.tamu.edu/picasso/
Σεζάν (Paul Cezanne, 1839-1906): Γάλλος ζωγράφος ο οποίος επεδίωκε ένα ρεαλισμό αντικειμενικό αλλά όχι ρηχό, εφάρμοσε μια μέθοδο με αλληλοεπικαλυπτόμενες πινελιές καθαρών χρωμάτων και οδηγήθηκε σε μια ζωγραφική ανάμεσα στην πραγματικότητα και την αφαίρεση, επηρεάζοντας την εξέλιξη όλης της μετέπειτα ζωγραφικής.
http://www.expo-cezanne.com/index.cfm και http://www.ricci-art.com/en/Paul-Cezanne.htm

Η διαδρομή του χαρτιού από υλικό γραφής και επιφάνεια ζωγραφικής σε υλικό κατασκευής παραδοσιακών και καλλιτεχνικών δημιουργιών.

2.1. Η ιστορία του χαρτιού

Η πιο συνηθισμένη επιφάνεια ζωγραφικής είναι το χαρτί, το οποίο αρχικά χρησιμοποιήθηκε ως επιφάνεια γραφής. Το χαρτί, όπως το ξέρουμε σήμερα, εφευρέθηκε στην Κίνα το 2ο μ.Χ. αιώνα από ίνες λιναριού: το λινάρι μουσκευόταν για να ξεχωρίσουν οι ίνες του, οι οποίες στη συνέχεια πλένονταν, πολτοποιούνταν και αναμειγνύονταν με νερό και άμυλο. Από τους Κινέζους, η μέθοδος αυτή πέρασε στους Ιάπωνες και στους Άραβες εμπόρους, οι οποίοι έφεραν το χαρτί στην Ισπανία. Έτσι, το 13ο αιώνα δημιουργήθηκαν στην Ευρώπη σημαντικά εργοστάσια χαρτιού. Το χαρτί σήμερα κατασκευάζεται κυρίως από πολτό ξύλου και βαμβάκι. Υπάρχουν σε πολλές ποιότητες, από το απλό χαρτί των εφημερίδων μέχρι το υψηλής ποιότητας χειροποίητο χαρτί. Τα χαρτιά είναι λεία ή ματ, λεπτά ή χοντρά, κατάλληλα για κάθε υλικό ζωγραφικής αλλά και για γραφιστικές κατασκευές ή καλλιτεχνικές δημιουργίες.

2.2. Ανακύκλωση και χειροποίητο χαρτί

Το χαρτί που περισσεύει στο σπίτι μας (εφημερίδες, χαρτιά περιτυλίγματος, χαρτόκουτες, αυγοθήκες κ.ά.) μπορούμε να το ανακυκλώσουμε και να φτιάξουμε χαρτοπολτό: κόβουμε τα χαρτιά σε μικρά κομμάτια, τα βάζουμε σε ένα δοχείο, προσθέτουμε νερό μέχρι να σκεπαστούν και τα αφήνουμε να μουσκέψουν καλά (περίπου μια ώρα ή και περισσότερο). Τα αναμειγνύουμε καλά (με μίξερ), προσθέτοντας λίγο νερό αν χρειάζεται και κόλλα, ώστε να γίνει ομοιογενής πολτός.

Με το χαρτοπολτό μπορούμε να πλάσουμε γλυπτά αντικείμενα ή να φτιάξουμε **χειροποίητο χαρτί**:

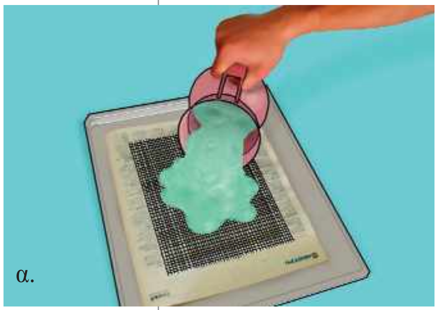
α.

β.

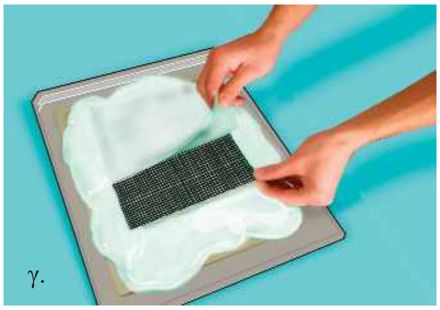
γ.

α. Κόβουμε ένα κομμάτι λεπτό συρμάτινο πλέγμα (από αυτό που χρησιμοποιούμε για σίτες παραθύρων) στο μέγεθος του χαρτιού που θέλουμε να φτιάξουμε. Τοποθετούμε το πλέγμα επάνω σε ένα απορροφητικό υλικό (π.χ. εφημερίδα) και απλώνουμε επάνω το χαρτοπολτό.
β. Ασκούμε ομοιόμορφη πίεση (π.χ. ρολάροντας με τον πλάστη της κουζίνας ή με ένα μπουκάλι), ώστε να φύγουν τα πολλά νερά και να αποκτήσει ο πολτός ομοιόμορφο πάχος.
γ. Αφαιρούμε προσεκτικά το φύλλο του χαρτιού με το πλέγμα και το αφήνουμε να στεγνώσει πάνω σε ένα νάιλον.

eikastika B gym Mathiti 5:eikastika B Mathiti 10/1/08 4:10 PM Page 25

2.3. Το χαρτί σε παραδοσιακές καλλιτεχνικές δημιουργίες

Οι Κινέζοι χρησιμοποιούσαν από παλαιά το χαρτί για να φτιάχνουν επίπεδα διακοσμητικά κυρίως για τα παράθυρα και τις πόρτες. Έτσι, αναπτύχθηκε η τεχνική της χαρτοκοπτικής: ένα λεπτό χαρτί διπλώνεται μερικές φορές, κόβονται με ψαλίδι διάφορα σχήματα γεωμετρικά, φιγούρες, σύμβολα κ.ά και τέλος ξεδιπλώνεται.

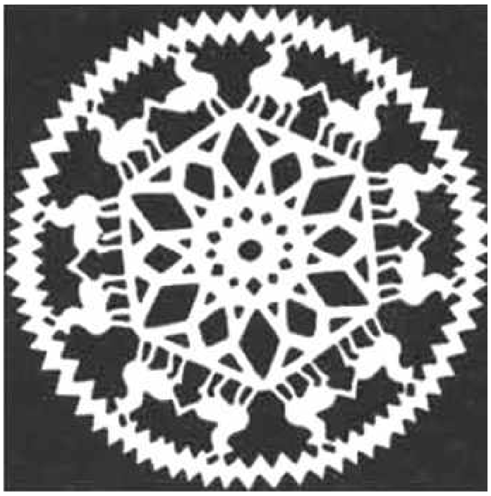

1. Γεωμετρικό.

2. Φιγούρα του θεάτρου.

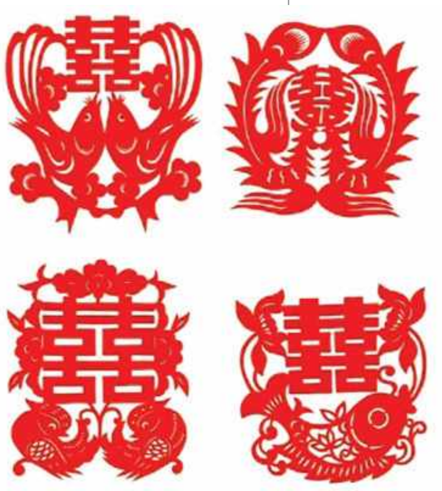

3. «Διπλή ευτυχία».

Οι Ιάπωνες ανέπτυξαν την **τεχνική της χαρτοδιπλωτικής** (origami: oru=διπλώνω, kami=χαρτί): ένα τετράγωνο χαρτί διπλώνεται με διάφορους τρόπους, ώστε να δημιουργηθούν τρισδιάστατα σχήματα, ζώα, λουλούδια, γεωμετρικά στερεά, διακοσμητικά. Το origami έγινε παράδοση, χρησιμοποιήθηκε στις θρησκευτικές και παραδοσιακές τελετές και διαδόθηκε στον κόσμο.

4. Καραβάκια.

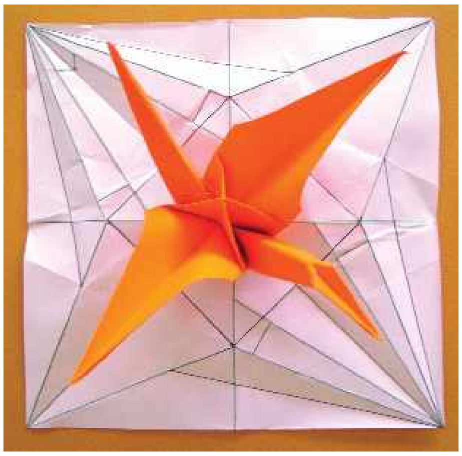

5. Γερανός, το παραδοσιακό γιαπωνέζικο origami, επάνω σε χαρτί με το σχεδιάγραμμα, που δείχνει τις γραμμές του διπλώματος του χαρτιού.

6. Φωτιστικό διακοσμημένο με origami.

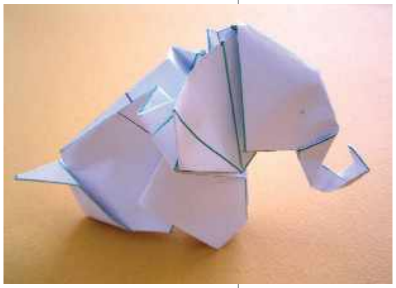

7. Ελέφαντας.

eikastika B gym Mathiti 5:eikastika B Mathiti 10/1/08 4:10 PM Page 26

I Το χαρτί και οι τεχνικές του

Σταδιακά δημιουργήθηκαν διάφορες πολύπλοκες τεχνικές διπλώματος, κοψίματος και βαψίματος του χαρτιού που εξαπλώθηκαν σε όλο τον κόσμο.

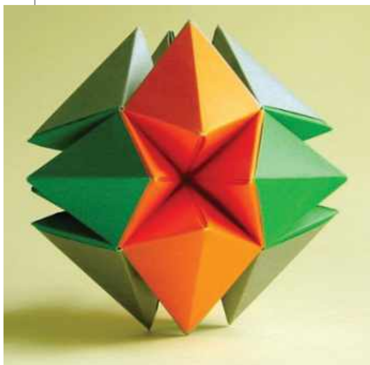
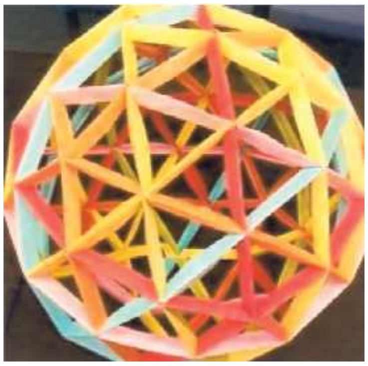

8. 9. 10. Πολύεδρα.

«Όποιος δεν έπαιξε ποτέ του με χαρταετό, δεν κοίταξε όσο χρειάζεται ψηλά. Όποιος δεν ένιωσε την αντίσταση του μεγάλου σπάγκου, δεν εκατάλαβε τη δύναμη του αέρα.» Με αυτά τα λόγια ο λαογράφος Δημήτρης Λουκάτος δίνει μια άλλη διάσταση στο χαρταετό, το αγαπημένο παιχνίδι και έθιμο της Καθαράς Δευτέρας.

Η ιστορία του χαρταετού ξεκινά από την Κίνα πριν 2.500 χρόνια περίπου. Ο χαρταετός ταξίδεψε σε όλη την Ασία και έφτασε στην Ευρώπη μετά το 10ο μ.Χ. αιώνα. Προτού γίνει παιχνίδι, ο χαρταετός δοκιμάστηκε από διάφορους ερευνητές σε επιστημονικά πειράματα, όπως συνέβη με τον Βενιαμίν Φραγκλίνο, ο οποίος το 1752 διαπίστωσε χρησιμοποιώντας τεχνητό αετό, τον ηλεκτρισμό της ατμόσφαιρας και του κεραυνού και κατασκεύασε το αλεξικέραυνο. Ο χαρταετός κατασκευάζεται από χαρτί, καλάμια και σπάγκο, το σχήμα του μπορεί να είναι επίπεδο, σπειροειδές ή κυβικό, με διακοσμήσεις που πολλές φορές αποτελούν έργα τέχνης.

11. Επίπεδος χαρταετός.

12. Σπειροειδής χαρταετός.

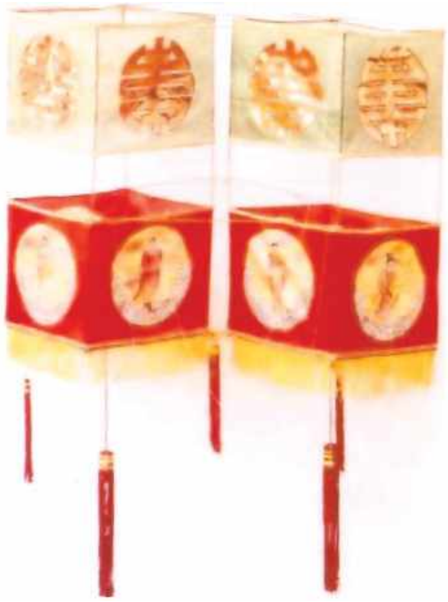

13. Κυβικοί χαρταετοί.

eikastika B gym Mathiti 5:eikastika B Mathiti 10/1/08 4:10 PM Page 27

2.4. Το χαρτί στα καλλιτεχνικά έργα

Οι καλλιτέχνες του 20ού αιώνα, μέσα από τα διάφορα κινήματα της τέχνης, δημιούργησαν καινούριες μορφές στη ζωγραφική και τη γλυπτική, χρησιμοποιώντας πολλές φορές διάφορα υλικά με νέους τρόπους. Έτσι, βλέπουμε κομμάτια χαρτιών από εφημερίδες, περιοδικά, αφίσες κ.ά. να ενσωματώνονται στο ζωγραφικό έργο (Εικ.14), το χαρτί να κόβεται σε σχήματα και να δημιουργεί τη ζωγραφική επιφάνεια που αποτελείται ολόκληρη από χαρτί (Εικ.15), να κατασκευάζονται με αυτό επιτοίχια (Εικ.16,17,18) ή ολόγλυφα γλυπτά (Εικ.19).

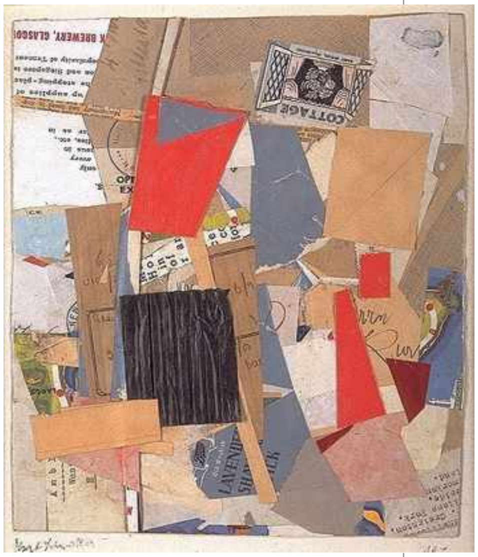

14. Σβίτερς*, «Κοτάζ», 1946.

15. Ματίς*, «Μιγάς χορευτής», 1950.

16. Πικάσο, «Κιθάρα», 1912.

17. Ράουσενμπεργκ, «Κρεβάτι», 1971.

18. Σηφιανός, «Χωρίς τίτλο», 1991.

19. Πικάσο, «Τρεις όρθιες γυναίκες», 1961.

20. Τσόι, «Φυσαλίδες», 2003, έργο με την τεχνική pop up*.

Οι σύγχρονοι καλλιτέχνες πειραματίζονται επάνω σε νέους τρόπους χρησιμοποίησης των καθιερωμένων υλικών και αναζητούν καινούρια υλικά ερευνώντας τις δυνατότητές τους. Τα εικαστικά έργα σήμερα παρουσιάζουν μεγάλη ποικιλία και αντικατοπτρίζουν την πολυδιάστατη πραγματικότητα της ζωής μας.

Να συγκεντρώσετε να μαζέψετε υλικά από διάφορα χάρτινα είδη συσκευασίας και να πειραματιστείτε σε δικά σας έργα.

2.5. Προτάσεις για κατασκευές με χαρτιά και χαρτόνια

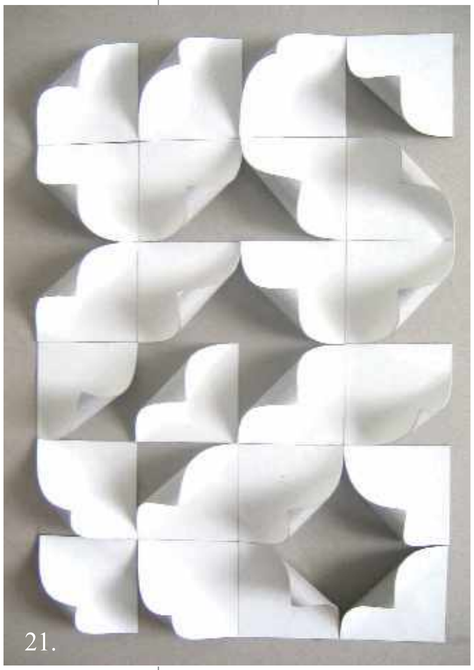

21.

22.

α. Κόβουμε τετράγωνα χαρτόνια 5x5 cm και τα διαμορφώνουμε, διπλώνοντάς τα επάνω στη διαγώνιό τους ή καμπυλώνοντας το μισό τους μέρος διαγώνια με τη βοήθεια ενός μολυβιού. Στη συνέχεια, κολλάμε το ένα μέρος τους επάνω σε χοντρό χαρτόνι (βάση), ενώ το άλλο προεξέχει. Το αποτέλεσμα έχει ενδιαφέρον, αφού οι προεξοχές αυτές δημιουργούν σκιές και χώρο (Εικ.21,22).

Το χαρτί και οι τεχνικές του

β. Χρωματίζουμε ένα χαρτόνι με διάφορες κόκκινες αποχρώσεις και ένα με μπλε αποχρώσεις. Κόβουμε το χαρτόνι σε λωρίδες και σε μικρές ψηφίδες. Σε κάποιες λωρίδες δημιουργούμε πτυχώσεις, σε άλλες καμπυλώσεις και κάποιες άλλες τις τυλίγουμε σε ροδέλες. Στη συνέχεια χρησιμοποιούμε διάφορα από αυτά τα επεξεργασμένα χαρτονάκια συνθέτοντας και κολλώντας τα επάνω στη βάση μας (Εικ.23,24).

23.

24.

25.

γ. Διπλώνουμε ένα τετράγωνο χαρτί στη μέση, ξανά στη μέση ώστε να γίνει πάλι τετράγωνο και ακόμα μια φορά επάνω στη διαγώνιο, κόβουμε σχήματα σε διάφορα σημεία και μετά το ξεδιπλώνουμε, οπότε εμφανίζεται το σχέδιο με τα κενά (Εικ.25).

Διαφορετικό αποτέλεσμα θα έχουμε, όταν διπλώσουμε ένα στενόμακρο χαρτί μόνο προς τη μια του κατεύθυνση, σαν φυσαρμόνικα, οπότε το σχέδιο που δημιουργείται από τα κοψίματα, επαναλαμβάνεται σε σειρά (Εικ.26).

26.

δ. Χαράσσουμε με κοπίδι παράλληλες γραμμές επάνω σε χαρτόνι, που το έχουμε προηγουμένως ζωγραφίσει (από τη μια ή και από τις δυο πλευρές του), αφήνοντας όμως άκοπες τις άκρες του. Με αυτό το υλικό μπορούμε να δημιουργήσουμε διάφορες συνθέσεις τοποθετώντας το επάνω σε μια βάση και στηρίζοντάς το με κόλλα και συρραπτικό. Συμπληρώνουμε τις συνθέσεις μας με λωρίδες περνώντας τις μέσα ή επάνω από τις άλλες λωρίδες δημιουργώντας με αυτό τον τρόπο επιτοίχια γλυπτά (Εικ.27-29).

27.

28.

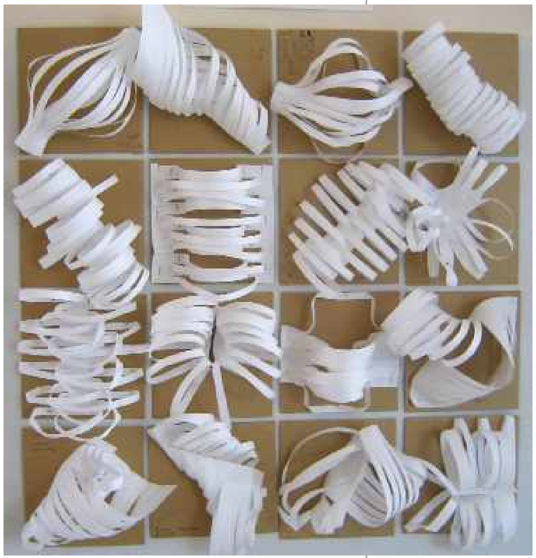
29. Έργα μαθητών.

2.6. Το παπιέ μασέ

Το παπιέ μασέ είναι η τεχνική δημιουργίας έργων πλαστικής, με φύλλα χαρτιού που κολλούνται το ένα επάνω στο άλλο επενδύοντας έναν αρχικό σκελετό.

α.

β.

30. Ντε Σαν Φαλ*, «Μαύρη Νανά», 1969.

α. Φτιάχνουμε ένα σκελετό από σύρμα, σταθεροποιώντας τον με χαρτοταινία.
β. Καλύπτουμε σιγά-σιγά το σκελετό με λωρίδες χαρτιού κολλώντας τις με αλευρόκολλα.
γ. Όταν το γλυπτό ολοκληρωθεί, δηλαδή όταν δημιουργηθούν οι όγκοι του σύμφωνα με το σχέδιό μας, το ζωγραφίζουμε (Εικ.30).

Άλλος τρόπος κατασκευής είναι να κολλήσουμε τις λωρίδες του χαρτιού επάνω σε ένα φουσκωμένο μπαλόνι που του δίνουμε τη μορφή που θέλουμε. Στα πρώτα κολλήματα του χαρτιού χρειάζεται προσοχή για να μη σπάσει το μπαλόνι (Εικ.31).

31. Πιγκουίνοι από παπιέ μασέ.

eikastika B gym Mathiti 5:eikastika B Mathiti 10/1/08 4:10 PM Page 31

Το χαρτί και οι τεχνικές του

ΥΛΙΚΑ 1. Μικρό μπλοκ σχεδίου (Α5) με πολλά φύλλα για πρόχειρα σχέδια 2.Υλικά σχεδίου και ζωγραφικής: μπλοκ σχεδίου, μολύβι Β, γόμα, ξύστρα, χάρακας, μπλοκ ακουαρέλας, τέμπερες, πινέλα 3.Υλικά για κατασκευές: χρωματιστά χαρτιά κανσόν, γλασέ, γκοφρέ, οντουλέ, διάφορα χαρτιά και χαρτόνια από συσκευασίες προϊόντων, χάρτινες σακούλες, κουτιά και οποιοδήποτε άλλο χαρτί μπορείτε να βρείτε, σελίδες από περιοδικά, χοντρό χαρτόνι για βάση, ψαλίδι και κόλλα.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1.Να φτιάξετε μια διακοσμητική γιρλάντα με χαρτοκοπτική.
2.Να κατασκευάσετε ένα origami.
3.Να φτιάξετε ένα έργο κόβοντας και κολλώντας χρωματιστά χαρτιά, επιλέγοντας ένα από τα θέματα: έδαφος-δέντρα-φυτά-λουλούδια, γη-ζώα, ουρανός-πουλιά, θάλασσα-ψάρια.
4.Να δημιουργήσετε ένα έργο με ελεύθερο θέμα, χρησιμοποιώντας σελίδες από περιοδικά ή όποια άλλα χαρτιά θέλετε.
5.Να επιλέξετε έναν από τους τρόπους δημιουργίας επιτοίχιων γλυπτών από χαρτί και να δημιουργήσετε.
6.Να φτιάξετε μια τρισδιάστατη χάρτινη κατασκευή.

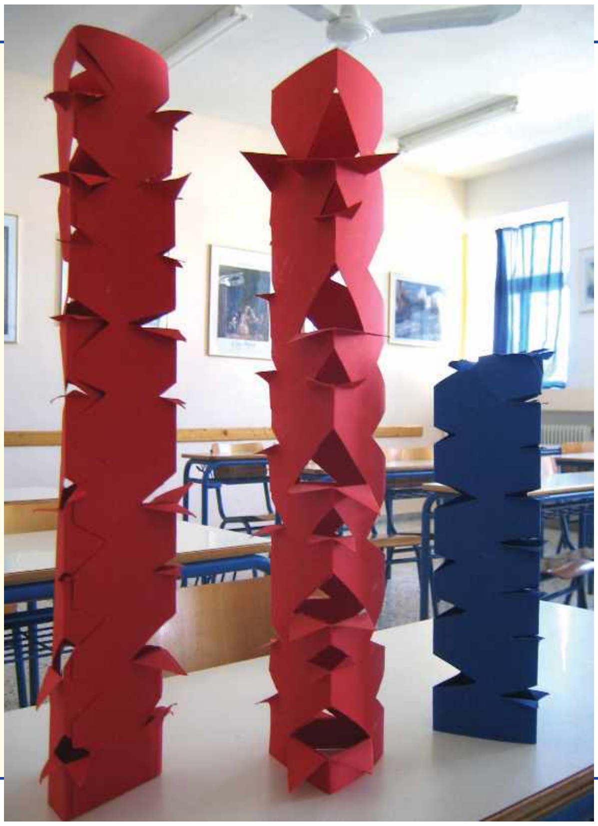

32. Τρισδιάστατα έργα μαθητών με χαρτί.

ΓΛΩΣΣΑΡΙ – ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΕΣ

pop up: Τρισδιάστατο ανάπτυγμα από χαρτί συνήθως σε βιβλία ή καρτ ποστάλ.

Σβίτερς (Kurt Schwitters, 1887-1948): Ο Γερμανός ζωγράφος, γλύπτης, αρχιτέκτονας, ποιητής και εκδότης μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο συνδέθηκε με τους Νταντaϊστές. Τα έργα του ήταν κυρίως κατασκευές ή κολάζ με κομμάτια από διάφορα αντικείμενα που προορίζονταν για πέταμα.
http://www.kurt-schwitters.org/ και http://www.schwitters-stiftung.de/english/index.html

Ματίς (Henry Matisse, 1869-1954): Ο Γάλλος Φωβ ζωγράφος στη δεκαετία του '30 χρησιμοποιούσε τη χαρτοκοπτική στα προσχέδια για τα έργα του: έκοβε τις μορφές από χρωματιστά χαρτιά και τις μετακινούσε μέχρι να τον ικανοποιεί η σύνθεση. Μετά από μια δύσκολη εγχείρηση το 1941/42, ο ζωγράφος δεν ήταν για πολύ καιρό ικανός για δουλειά στο καβαλέτο. Έτσι αφοσιώθηκε στην τεχνική της χαρτοκοπτικής.
http://www.ccps.k12.fl.us/schools/Ainger/Art/98Matisse.htm και http://www.artst.org/matisse

Ντε Σαν Φαλ (Niki De Saint Phalle, γεν.1930): Η Γαλλίδα καλλιτέχνης έζησε στη Ν.Υόρκη, όπου σπούδασε, στη Βαρκελώνη, όπου γνώρισε τα έργα του αρχιτέκτονα Αντόνιο Γκάουντι που την επηρέασαν, στο Παρίσι, όπου γνωρίστηκε με το γλύπτη Ζαν Τιγκελί με τον οποίο έγιναν ζευγάρι στη ζωή και στην τέχνη, ενώ ταξίδεψε σε πολλά μέρη του κόσμου, συμμετέχοντας σε καλλιτεχνικές δραστηριότητες. Εκτός των άλλων έργων της, δημιούργησε ένα πάρκο με γλυπτά για τα παιδιά, τον «Κήπο των Ταρό» στην Τοσκάνη της Ιταλίας.
http://www.nikidesaintphalle.com/index.html και http://www.niki-museum.jp/english/index.htm

Το χαρτί και οι τεχνικές του

Διαθεματική εργασία: «Οι άνθρωποι και το χαρτί»

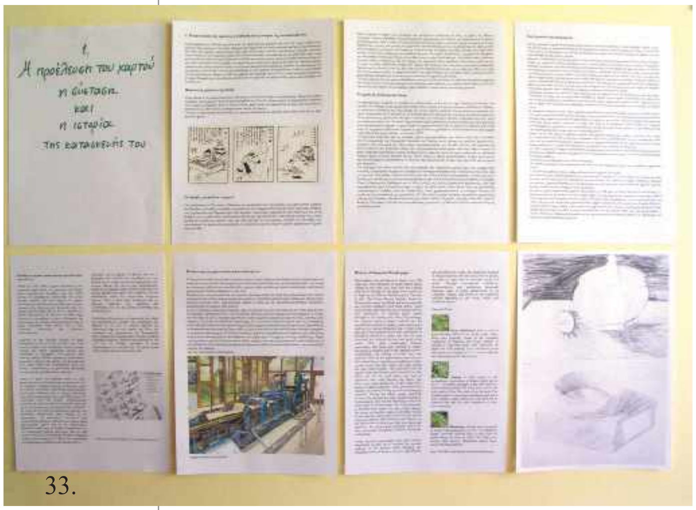

33.

34.

35.

Πρόκειται για μια συνθετική εργασία με την οποία θα διερευνηθούν διάφοροι τομείς που σχετίζονται με το χαρτί, συνδέοντας τα μαθήματα Γεωγραφία, Ιστορία, Χημεία, Τεχνολογία, Λογοτεχνία, Οικιακή Οικονομία και Περιβαλλοντική Εκπαίδευση. Σκοπός της εργασίας είναι να συσχετίσουμε το χαρτί με την καθημερινή ζωή των ανθρώπων σε όλους τους πολιτισμούς και τις εποχές και να το χρησιμοποιήσουμε για καλλιτεχνικές δημιουργίες.

Σχέδιο εργασίας - θέματα προς διερεύνηση:

1. Η προέλευση του χαρτιού, η σύσταση και η ιστορία της κατασκευής του (Εικ.33)
http://el.wikipedia.org/wiki/ (αναζήτηση: χαρτί)

2. Η χρήση του χαρτιού ως επιφάνεια γραφής και η ανακάλυψη της τυπογραφίας (Εικ.34)
http://www.tmth.edu.gr/el/kiosks/typography/technology/typo_t2.html
και http://www.tmth.edu.gr/el/kiosks/typography/history.html

3. Οι διάφορες χρήσεις του χαρτιού και οι αντίστοιχες ποιότητές του (Εικ.35)

4. Η ανακύκλωση του χαρτιού και οι ωφέλειές της (Εικ.36)
http://www.ulac.gr/med-cartesio/first.html
και http://www.e-rth.gr/g12g9ilion/home.htm
και http://ecorec.gr/index.php?option=com_content&task=view&id=45&Itemid=43

5. Κατασκευή χειροποίητου χαρτιού

6. Το χαρτί σε μεταφορικές φράσεις, ποιήματα, τραγούδια ή παιχνίδια

7. Ζωγραφική σε διάφορα χαρτιά ανάλογα με το κάθε υλικό (Εικ.37)

8. Κατασκευές με χαρτί: α. κολάζ με εφημερίδες ή χρωματιστά χαρτιά, β. κατασκευές οριγκάμι που μπορεί να ενταχθούν έπειτα σε μια ζωγραφική επιφάνεια (π.χ. πουλιά στον ουρανό), γ. επιτοίχια ανάγλυφα με χαρτί, δ. γλυπτικές κατασκευές με χαρτί που μπορεί έπειτα να ενταχθούν σε μια ζωγραφική επιφάνεια (π.χ. ψάρια στη θάλασσα) (Εικ.38-40).

eikastika B gym Mathiti 5:eikastika B Mathiti 10/1/08 4:10 PM Page 33

36.

37. 38.

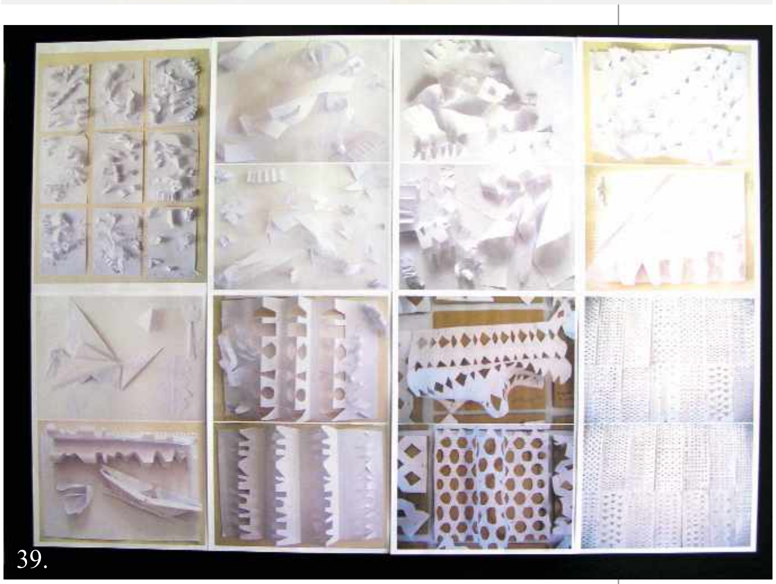
39.

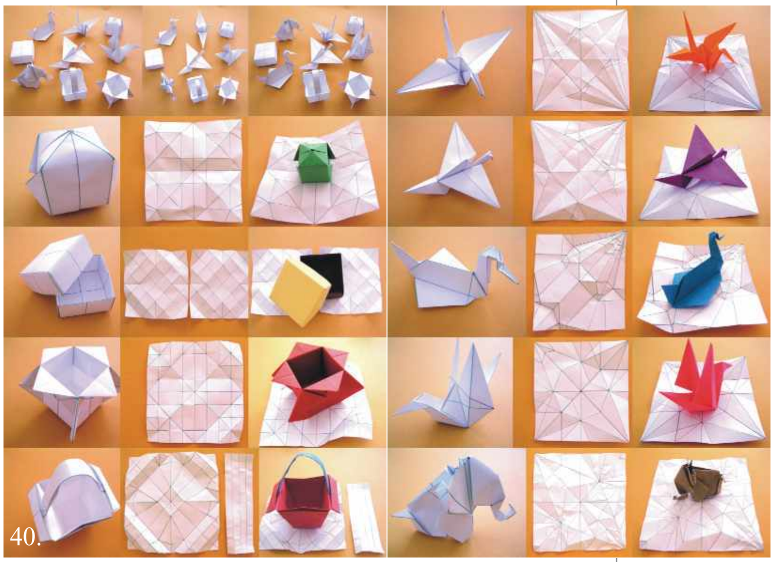
40.

Μεθοδολογία:

α. Όλοι οι μαθητές να δημιουργήσουν από ένα τουλάχιστον ζωγραφικό έργο, ώστε να χρησιμοποιηθούν διάφορα υλικά ζωγραφικής και τα αντίστοιχα χαρτιά.

β. Τα υπόλοιπα 7 θέματα να καταμεριστούν σε 3 ομάδες.

Προτείνεται:

Η 1η ομάδα να διερευνήσει τα θέματα 1, 2, 3, 6 με γραπτό κείμενο και φωτογραφίες που θα κολληθούν σε χρωματιστά χαρτόνια.

Η 2η ομάδα να ασχοληθεί με την ανακύκλωση του χαρτιού με γραπτό κείμενο και φωτογραφίες που θα κολληθούν σε ένα χρωματιστό χαρτόνι και να κατασκευάσει χειροποίητο χαρτί, ως προέκταση του βασικού θέματος.

Η 3η ομάδα να δημιουργήσει καλλιτεχνικές κατασκευές με χαρτί.

γ. Τα χαρτόνια με τις γραπτές εργασίες και τα έργα να τοποθετηθούν σε κοινόχρηστο χώρο του σχολείου, ώστε να παρουσιαστεί η εργασία στο σύνολο της μαθητικής κοινότητας.

eikastika B gym Mathiti 5:eikastika B Mathiti 10/1/08 4:10 PM Page 34

Η ιστορία του ψηφιδωτού και της γλυπτικής με το ξύλο και οι τεχνικές τους για την παραγωγή καλλιτεχνικών και τη διακόσμηση χρηστικών αντικειμένων.

3.1. Το ψηφιδωτό

Το ψηφιδωτό έργο αποτελείται από μικρά ποικιλόμορφα, έγχρωμα κομμάτια σκληρού υλικού, τις **ψηφίδες**, που τοποθετούνται και κολλούνται η μια δίπλα στην άλλη, δημιουργώντας παραστάσεις και διακοσμητικές συνθέσεις. Οι ψηφίδες μπορεί να προέρχονται από φυσικά υλικά (βότσαλα, μάρμαρο, κοράλλι, ημιπολύτιμοι λίθοι, κοχύλια) ή κατασκευασμένα (κεραμίδι, γυαλί). Οι ψηφίδες στερεώνονται επάνω σε επιφάνεια με συγκολλητική ουσία (κονίαμα: είδος λάσπης, τσιμέντο, κερί, γύψος, κόλλα).

1. «Το κυνήγι του ελαφιού», βοτσαλωτό δάπεδο από την Πέλλα, 330 π.Χ.

3.2. Τα ψηφιδωτά και η ιστορία τους

Η τέχνη του ψηφιδωτού ξεκινάει στον ελλαδικό χώρο τον 5ο π.Χ. αιώνα με τα δάπεδα από βότσαλα (βοτσαλωτά). Αργότερα χρησιμοποιήθηκαν ψηφίδες που σχημάτιζαν παραστάσεις ή γεωμετρικές συνθέσεις (Εικ.1,2). Στους ελληνιστικούς χρόνους και με τις κατακτήσεις του Μεγάλου Αλεξάνδρου, η τέχνη του ψηφιδωτού εξαπλώθηκε στον υπόλοιπο κόσμο. Οι Ρωμαίοι υιοθέτησαν τον πλούσιο διάκοσμο της ελληνιστικής εποχής και χρησιμοποίησαν το ψηφιδωτό στα δημόσια κτίρια, τα λουτρά και τις πολυτελείς κατοικίες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν τα ψηφιδωτά της Πομπηίας που είναι αντίγραφα ελληνικών ζωγραφικών έργων (Εικ.3).

2. Ψηφιδωτό από την «Οικία των δελφινιών» στη Δήλο, μέσα του 2ου π.Χ. αι.

3. Ρωμαϊκό ψηφιδωτό από τη βίλα του Αδριανού στο Τίβολι, 2ου π.Χ. αι.

Γιατί νομίζετε ότι χρησιμοποιήθηκε το ψηφιδωτό;

Ψηφιδωτό - Γλυπτική με ξύλο

Για μεγάλη χρονική περίοδο το ψηφιδωτό χρησιμοποιήθηκε για τη διακόσμηση εσωτερικών και εξωτερικών χώρων. Στη βυζαντινή περίοδο δόθηκε ακόμα περισσότερη ώθηση στο ψηφιδωτό. Με τις πολύχρωμες γυάλινες και επίχρυσες ψηφίδες σχηματίζονταν θρησκευτικές και διακοσμητικές παραστάσεις, που κάλυπταν σε μεγάλο μέρος τις εσωτερικές επιφάνειες των εκκλησιών, προσδίδοντάς τους λάμψη και μεγαλείο (Εικ.4).

Στους Προκολομβιανούς πολιτισμούς της Αμερικής η τεχνική του ψηφιδωτού χρησιμοποιήθηκε για να στολιστούν με πολύχρωμους λίθους μάσκες και σύμβολα θρησκευτικών τελετών (Εικ.5).

4. «Η Αυτοκράτειρα Θεοδώρα», ψηφιδωτό από το ναό Σαν Βιτάλε στη Ραβένα, 6ος αι. (λεπτομέρεια).

5. Προσωπείο από τιρκουάζ, τέχνη των Αζτέκων, 1500.

Οι καλλιτέχνες του 20ού αιώνα, εμπνεόμενοι από την παράδοση του τόπου τους ή τα μεγάλα έργα του παρελθόντος, δημιούργησαν με το ψηφιδωτό πρωτότυπα έργα (Εικ.6,7).

6. Γκάουντι*, ψηφιδωτή επιφάνεια από το πάρκο Γκιουέλ στη Βαρκελώνη.
Ο Ισπανός αρχιτέκτονας Αντόνιο Γκάουντι, επηρεασμένος από το αραβικό στοιχείο που υπάρχει στη χώρα του, χρησιμοποίησε κομμάτια από σπασμένα κεραμικά (πιάτα, πλακάκια) σαν ψηφίδες επενδύοντας και διακοσμώντας με αυτά τις κατασκευές του.

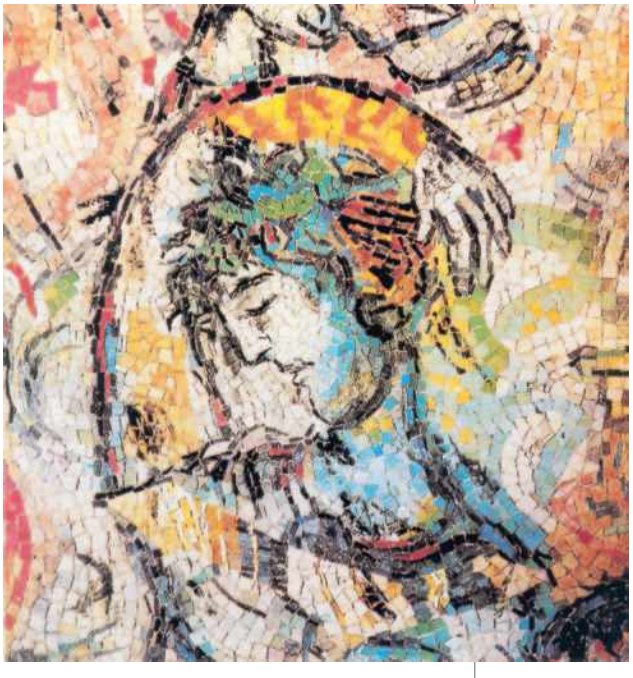

7. Σαγκάλ*, «Το μήνυμα του Οδυσσέα», 1968 (λεπτομέρεια).
Ο Ρώσος ζωγράφος Μαρκ Σαγκάλ εμπνεόμενος από την παράδοση του τόπου του και τη θρησκεία, δημιούργησε έργα με λυρισμό.

Ψηφιδωτό - Γλυπτική με ξύλο

3.3. Κατασκευή ψηφιδωτού

α.

α. Σχεδιάζουμε την παράσταση του ψηφιδωτού σε διάφανο χαρτί, σημειώνοντας και τα χρώματα.

β. Γυρίζουμε από την ανάποδη το χαρτί μας και αρχίζουμε να τοποθετούμε τις ψηφίδες μια-μια σύμφωνα με το σχέδιο και σε μικρή απόσταση μεταξύ τους. Πρώτα τοποθετούμε στα περιγράμματα των σχημάτων και μετά στο εσωτερικό τους, κολλώντας τις από την καλή τους πλευρά με πινέλο και κόλλα διαλυτή στο νερό (η πλευρά που η ψηφίδα ακουμπάει το χαρτί μας, θα είναι η καλή πλευρά του ψηφιδωτού).

β.

γ.

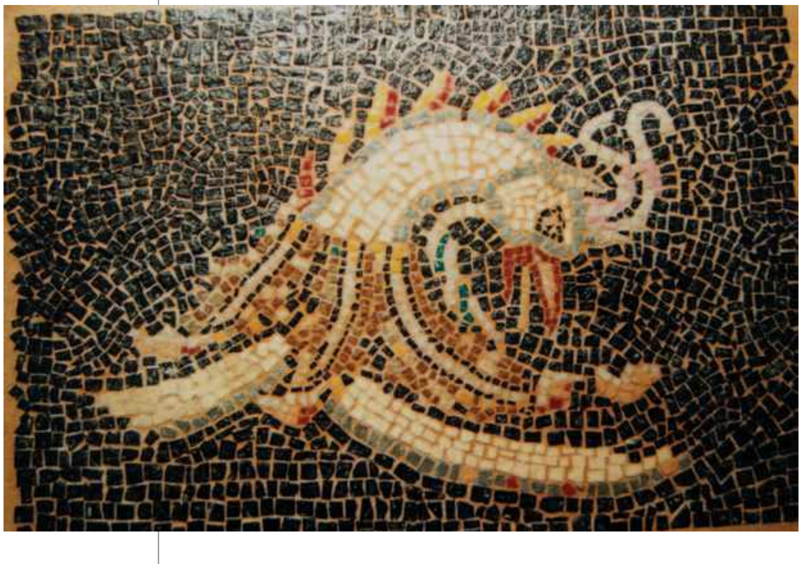

γ. Αφού ολοκληρώσουμε την ψηφοθέτηση, τοποθετούμε επάνω ένα ξύλινο τελάρο ώστε να καλύπτει το ψηφιδωτό και ρίχνουμε το συνδετικό υλικό (υγρός γύψος και τζίβα), με το οποίο θα ενωθούν οι ψηφίδες. Όταν ο γύψος σκληρύνει, γυρίζουμε το έργο από την καλή πλευρά και αφαιρούμε το χαρτί από την επιφάνεια του ψηφιδωτού πλένοντάς το με βούρτσα και άφθονο νερό, οπότε το ψηφιδωτό έργο ολοκληρώνεται (Εικ.8).

8. Αντίγραφο ψηφιδωτού από την «Οικία των δελφινιών» στη Δήλο, μέσα του 2ου π.Χ. αι.

eikastika B gym Mathiti 5:eikastika B Mathiti 10/1/08 4:10 PM Page 37

3.4. Η γλυπτική με το ξύλο στην ιστορία των πολιτισμών

Το ξύλο είναι από τα πρώτα υλικά που χρησιμοποίησε ο άνθρωπος για τις ανάγκες του, αφού το έβρισκε άφθονο στη φύση. Έχει μικρό βάρος σε σχέση με τον όγκο του και μπορούσε να το επεξεργαστεί σχετικά εύκολα, με απλά εργαλεία. Εξαιτίας της μικρής αντοχής του στο χρόνο, δεν έχουν διασωθεί πολλά δείγματα παλαιότερων ξύλινων αντικείμενων. Η χρήση και κατεργασία του ξύλου ήταν τόσο διαδεδομένη σε πολλούς πολιτισμούς, ώστε αν το ξύλο είχε αντοχή ανάλογη με την πέτρα, ίσως να μιλούσαμε σήμερα για «εποχή του ξύλου», ανάλογη με την «εποχή του λίθου».

Το ξύλο χρησιμοποιήθηκε στην αρχαία Αίγυπτο για την κατασκευή ειδωλίων και άλλων λατρευτικών αντικειμένων, πολλά από τα οποία βρέθηκαν στους τάφους των Φαραώ (Εικ.9).

Στην αρχαία Ελλάδα μεγάλο μέρος των ναών κατασκευαζόταν από ξύλο, όπως και πολλά ξύλινα λατρευτικά αγάλματα. Η ανάγκη δημιουργίας μνημειακών έργων μεγάλης κλίμακας ώθησε στη χρήση της πέτρας και του μαρμάρου και περιόρισε τις ξύλινες κατασκευές σε λειτουργικά και διακοσμητικά αντικείμενα του ναού.

Η χρήση του ξύλου συνδέθηκε ιδιαίτερα με την ορθόδοξη εκκλησία. Μετά την Άλωση της Κωνσταντινούπολης, για οικονομικούς λόγους, το ξύλο υποκατέστησε το ελεφαντόδοντο και το μάρμαρο. Έτσι μέχρι σήμερα βλέπουμε στις εκκλησίες τις ξυλόγλυπτες διακοσμήσεις στα τέμπλα, τα αναλόγια, τους θρόνους κτλ. (Εικ.10-12).

9. «Ο Αμένοφις Γ΄και η Τέγε», 1375 π.Χ.

10. Αναλόγιο από τη μονή Βατοπεδίου στο Άγιο Όρος, 15ος αι.

11. Βημόθυρο από τη μονή Κουτλουμουσίου στο Άγιο Όρος, 18ος αι.

12. Σταυρός, Σκήτη Αγίας Άννης, 17ος αι.

Ψηφιδωτό - Γλυπτική με ξύλο

Το ξύλο έπαιξε μεγάλο ρόλο στην τέχνη των ιθαγενών της αμερικανικής ηπείρου, με χαρακτηριστικά έργα τα τοτέμ, δηλαδή ξύλινα γλυπτά με μορφές θεών και δαιμόνων (Εικ.13).

Σημαντική πτυχή της αφρικανικής τέχνης είναι η γλυπτική σε ξύλο και περιλαμβάνει ειδώλια ανθρώπων και ζώων, τελετουργικές μάσκες και ράβδους (Εικ.14).

Στην Ιαπωνία, εκτός από τους εντυπωσιακούς ξύλινους ναούς (Εικ.17), το ξύλο χρησιμοποιείται στην κατασκευή προσωπείων για το παραδοσιακό θέατρο Νο (Εικ.15).

Στον 20ό αιώνα οι καλλιτέχνες, εκτός από τα παραδοσιακά υλικά της γλυπτικής (πέτρα, μέταλλο), πειραματίστηκαν και με άλλα υλικά όπως το ξύλο (Εικ.16,18).

14. Μάσκα από το Ζαΐρ.

15. Προσωπείο του Νο, 16ος αι.

13. «Τρύπα στον ουρανό», τοτέμ από την Αλάσκα.

16. Μπρανκούζι, «Ο βασιλιάς των βασιλέων», 1930.

17. Ιαπωνικός ναός στο Κιότο, 1053.

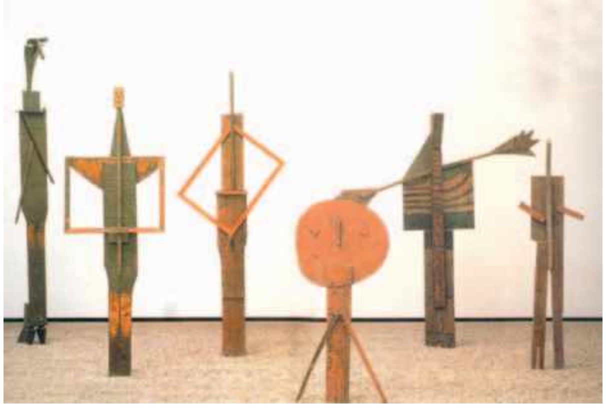

18. Πικάσο, «Οι κολυμβητές», 1956.

eikastika B gym Mathiti 5:eikastika B Mathiti 10/1/08 4:10 PM Page 39

3.5. Η ξυλογλυπτική στην ελληνική παράδοση

Οι άνθρωποι κληρονομούν από τους προγόνους τους αντιλήψεις και αξίες για τη ζωή, την κοινωνία και τα έργα της. Όλος ο πολιτισμικός πλούτος που διατηρείται με αυτόν τον τρόπο ως την εποχή μας αποτελεί την **παράδοση** ενός τόπου.

Η **λαϊκή τέχνη** δημιουργεί αντικείμενα τέχνης που σχετίζονται με την παράδοση. Ο λαϊκός δημιουργός δεν επιδιώκει να επινοήσει νέα θέματα ή καινούριες κατευθύνσεις στην τέχνη, αλλά να εκφράσει την παροδοσιακή αντίληψη της κοινωνίας. Μέσα από τα παραδοσιακά θέματα δημιουργούνται μορφές που απεικονίζονται με ανάλογο τρόπο στο υφαντό, την κεραμική, την ξυλογλυπτική κτλ.

Ξυλογλυπτική ονομάζουμε το σκάλισμα του ξύλου σε εκκλησιαστικά είδη (τέμπλα, άμβωνες, προσκυνητάρια, μανουάλια, αναλόγια, δεσποτικοί θρόνοι), οικιακά (ξυλόγλυπτες επενδύσεις, έπιπλα, σκεύη), ποιμενικά και ναυτικά (γκλίτσες, ρόκες, ακρόπλωρα καραβιών). Με την επεξεργασία του ξύλου δημιουργούνται διακοσμήσεις εγχάρακτες, ανάγλυφες, χρωματισμένες ή με ένθετα στοιχεία από φίλντισι, ημιπολύτιμους λίθους, ασήμι ή χαλκό.

Ονομαστά κέντρα ξυλογλυπτικής αποτέλεσαν ορισμένες περιοχές της Βορειοδυτικής Ελλάδας, του Πηλίου, της Σκύρου, της Κρήτης κ.ά. Σήμερα, έργα λαϊκής τέχνης φυλάσσονται στα λαογραφικά μουσεία.

19. Ξυλόγλυπτο ακρόπλωρο καραβιού.

20. Ξυλόγλυπτη πολυθρόνα.

21. Ξύλινη σκαλιστή κασέλα.

22. Ξυλόγλυπτη γκλίτσα, έργο μαθητή.

23. Ξύλινη Παιδική κούνια με διάτρητα σκαλίσματα.

3.6. Η τεχνική της ξυλογλυπτικής

Το ξύλο από την κοπή μέχρι την επεξεργασία του παραμένει «ζωντανό», με βασικό χαρακτηριστικό τα νερά του. Η δουλειά του ξυλογλύπτη αρχίζει με την επιλογή του ξύλου που είναι κατάλληλο για το έργο του (οξιά, ελιά, ασπρόξυλο κ.ά.). Όταν το κομμάτι του ξύλου κοπεί, πλανιστεί και προετοιμαστεί, γίνεται η σχεδίαση του θέματος. Ακολουθεί η ξυλογλυπτική που μπορεί να είναι αβαθής (ελαφρύ, επιφανειακό σκάλισμα), ανάγλυφη (το φόντο σκαλίζεται και βαθαίνει για να εμφανιστούν οι όγκοι των μορφών) ή περίοπτη (σκαλίζονται όλες οι πλευρές του ξύλου).

Υπάρχουν πολλά εργαλεία κατάλληλα για κάθε εργασία που ακολουθεί ο ξυλογλύπτης, όπως σκαρπέλα με μύτες καμπύλες, τριγωνικές ή πλάγιες.

Κατασκευή ξυλόγλυπτης κορνίζας

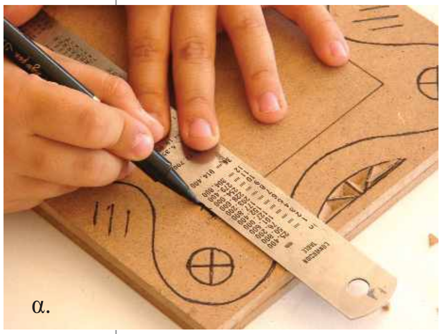
α.

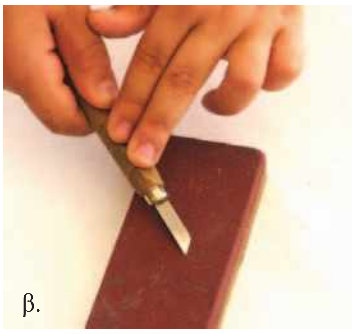
β.

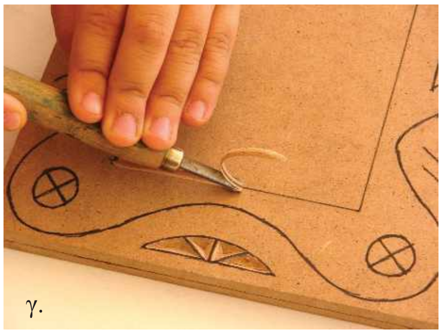
γ.

α. Σε ένα κομμάτι ξύλο σχεδιάζουμε ένα παραλληλόγραμμο ίσο με τη φωτογραφία που σκοπεύουμε να εντάξουμε. Στο χώρο γύρω από το παραλληλόγραμμο σχεδιάζουμε το μοτίβο το οποίο θα σκαλίσουμε.

β. Ακονίζουμε το κοπίδι ξυλογλυπτικής (σκαρπέλο) επάνω σε γυαλόχαρτο.

γ. Ξεκινάμε να σκαλίσουμε τις γραμμές που υπάρχουν στο σχέδιο.

δ. Για να αφαιρέσουμε ένα σχήμα, σκαλίζουμε περιμετρικά από έξω προς τα μέσα με πλάγια κατεύθυνση.

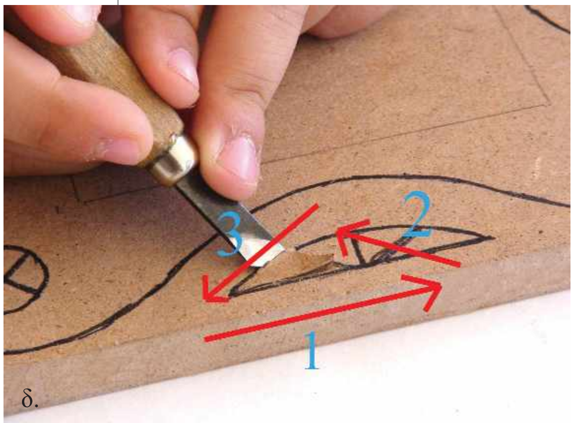

δ.

Τέλος, αφαιρούμε τα υπολείμματα του σχεδίου με γυαλόχαρτο και περνάμε την κορνίζα με χρώμα ή βερνίκι (Εικ.24).

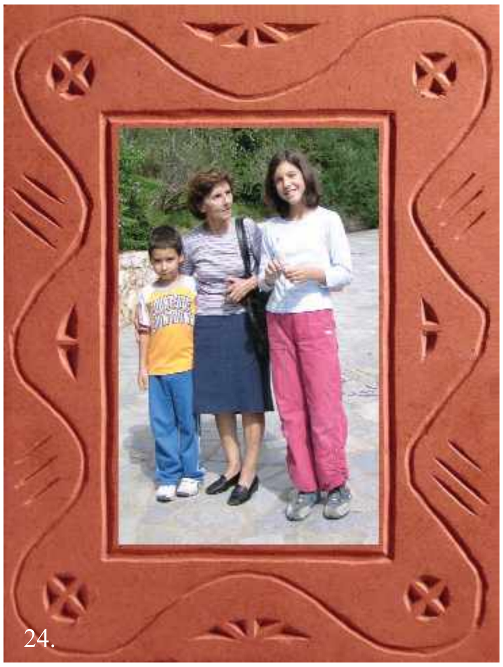
24.

Ψηφιδωτό - Γλυπτική με ξύλο

ΥΛΙΚΑ 1.Μικρό μπλοκ σχεδίου (Α5) με πολλά φύλλα για πρόχειρα σχέδια 2.Υλικά σχεδίου και ζωγραφικής: μπλοκ σχεδίου, μολύβι Β, άσπρη ξυλομπογιά, γόμα, ξύστρα, χάρακας, μπλοκ ακουαρέλας, τέμπερες, πινέλα 3.Υλικά για κατασκευές: α.σκληρό χαρτόνι ή ξύλο για βάση, βότσαλα και όστρακα της θάλασσας, χαλίκια, σπασμένα κομμάτια από πλακάκια ή κεραμικά, κουμπιά, καπάκια και άλλα μικρά αντικείμενα, πηλός που στεγνώνει μόνος του, μαχαίρι, ατλακόλ, χρωματιστά χαρτιά κανσόν, ψαλίδι, κόλλα β.σκληρό χαρτόνι ή ξύλο για βάση, μικρά ξυλαράκια, οδοντογλυφίδες, σπίρτα, ξύλινα καλαμάκια, ροκανίδια, κομμάτι ξύλο MDF, φλούδα από πεύκο, ευκάλυπτο ή ελιά, κλαδιά, ρίζες, ατλακόλ, κοπίδι ξυλογλυπτικής, καρφιά, σφυρί.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1.Να ζωγραφίσετε ένα τοπίο χρωματίζοντάς το με μικρά σχήματα (με το πινέλο) σαν ψηφίδες (Εικ.25).

2.Να φτιάξετε ένα ψηφιδωτό χρησιμοποιώντας βότσαλα και όστρακα της θάλασσας, χαλίκια, σπασμένα κομμάτια από πλακάκια ή κεραμικά, κουμπιά, καπάκια και άλλα μικρά αντικείμενα.

3.Να φτιάξετε ένα ψηφιδωτό, αφού προηγουμένως κατασκευάσετε τις ψηφίδες όπως παρουσιάζεται στη συνέχεια:

25. Έργο μαθητή.

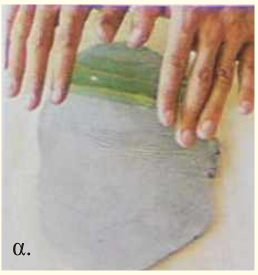

α.

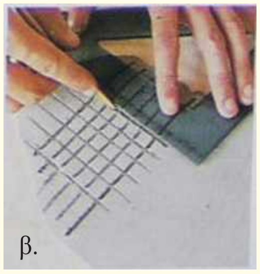

β.

γ.

α. παίρνουμε πηλό που στεγνώνει μόνος του και τον απλώνουμε, β. τον χαράσσουμε με κάθετες γραμμές, ώστε να δημιουργηθούν μικρά τετραγωνάκια, γ. χρωματίζουμε με διαφορετικό χρώμα ανά λωρίδα, και όταν στεγνώσει, κόβουμε τις ψηφίδες.

4.Να συνθέσετε ένα επιτοίχιο έργο χρησιμοποιώντας υλικά από ξύλο.

5.Να σκαλίσετε μια ανάγλυφη μορφή (πρόσωπο, πουλί, λουλούδι, καράβι) ή ένα διακοσμητικό μοτίβο επάνω σε ξύλο που θα πάρετε επεξεργασμένο ή θα βρείτε από τη φύση.

6.Να κατασκευάσετε μια φιγούρα (ζώο, άνθρωπο) με κλαδιά ή ρίζες δέντρου που θα βρείτε σε κάποια παραλία, ποτάμι ή λίμνη (Εικ.26).

26.

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΕΣ

Γκάουντι (Antonio Gaudí, 1852-1926): Ο Ισπανός αρχιτέκτονας έφτιαξε στη Βαρκελώνη εκκλησίες (Sagrada Família), κατοικίες (Casa Milà στη Βαρκελώνη) και πάρκα (Park Güell) με μοναδικό στιλ που εντάσσεται στην Αρ Νουβό. http://www.gaudiclub.com/index.asp και http://www.greatbuildings.com/architects/Antonio_Gaudi.html

Σαγκάλ (Mark Chagall, 1889-1985): Τα έργα του Ρώσου ζωγράφου που έζησε κυρίως στο Παρίσι εντάσσονται στη Μεταφυσική ζωγραφική. Με καταβολές από τις παραδόσεις της πατρίδας του και τον Κυβισμό, τα έργα του κυριαρχούνται από το φανταστικό και ποιητικό στοιχείο.
http://www.russianavantgard.com/index.html (The Union of Youth)

eikastika B gym Mathiti 5:eikastika B Mathiti 10/1/08 4:10 PM Page 42

Τα χρώματα, το φως και η σύνθεση στη διακόσμηση εσωτερικών χώρων.
Τα θεατρικά σκηνικά

1.1. Ο ρόλος των χρωμάτων στο χώρο

1. Νταμούχαρη Πηλίου.

Το χρώμα δεν είναι απλώς ένα συμπληρωματικό στοιχείο που χρησιμοποιείται σε ένα αρχιτεκτονικό έργο, αλλά καθοριστικός συντελεστής στη λειτουργία και την αισθητική του χώρου.

Τα χρώματα διαφοροποιούνται ανάλογα με τη χρήση του χώρου. Για παράδειγμα, σε ένα κατάστημα που πρέπει να εντυπωσιάζει, για να εξασφαλίσει την προσοχή των πελατών, μπορούν να χρησιμοποιηθούν έντονα χρώματα και αντιθέσεις.

Οι διαφορετικές αποχρώσεις μπορούν να εντείνουν μια επιφάνεια ή να υποβαθμίσουν μια άλλη, να τονίσουν τη διάρθρωση του χώρου και να αναδείξουν τα δομικά του στοιχεία (δάπεδο, τοίχοι, οροφή). Οι αποχρώσεις των αντικειμένων που τοποθετούνται σε ένα χώρο μπορούν να του προσδώσουν έμφαση ή διακριτικότητα.

Αν συγκρίνουμε τα χωριά της χώρας μας, όπου οι άνθρωποι ζουν κοντά στη φύση και δέχονται τον κατακλυσμό των χρωμάτων της, με τις πόλεις, όπου κυριαρχεί το γκρίζο των μεγάλων κτιρίων από μπετόν, διαπιστώνουμε πόσο περισσότερη ανάγκη για χρώμα μέσα στα σπίτια τους έχουν οι άνθρωποι των αστικών κέντρων.

Ποια είναι η γνώμη σας για τα χρώματα που έχουν οι χώροι του σχολείου και ποιες αλλαγές προτείνετε, ώστε το περιβάλλον να συμβάλει καλύτερα στην εκπαίδευσή σας;

1.2. Οι ιδιότητες και οι κατηγορίες των χρωμάτων

Κάθε χρώμα χαρακτηρίζεται από τρεις ιδιότητες. Η **απόχρωση** δηλώνει από ποια χρώματα έχει δημιουργηθεί και σε ποια ποσότητα αυτά έχουν αναμειχθεί, οπότε π.χ. ένα πορτοκαλί μπορεί να είναι κοκκινο-πορτοκαλί ή κιτρινο-πορτοκαλί (Εικ.α). Η **φωτεινότητα** (τόνος) χαρακτηρίζει το πόσο σκούρο ή ανοιχτό είναι ένα χρώμα (Εικ.β). Η **ένταση** (λαμπρότητα) χαρακτηρίζει το καθαρό χρώμα που έχει προκύψει από λίγες αναμείξεις, π.χ. το κόκκινο έχει μεγαλύτερη ένταση από το μοβ και το μοβ έχει μεγαλύτερη ένταση από το καφέ (Εικ.γ).

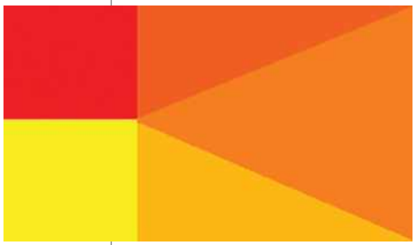

α.

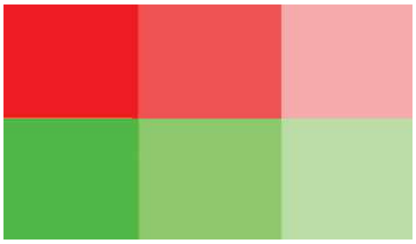

β.

γ.

eikastika B gym Mathiti 5:eikastika B Mathiti 10/1/08 4:10 PM Page 43

Διακόσμηση εσωτερικών χώρων - Σκηνικά

Οι τρεις ιδιότητες των χρωμάτων επηρεάζονται από **το μέγεθος που έχει κάθε χρωματική επιφάνεια** και από **την παράθεση των χρωμάτων.**

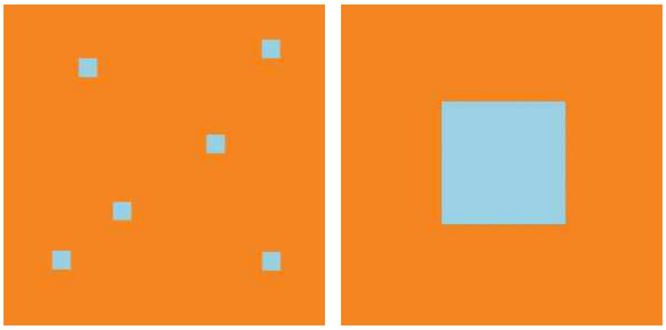
δ.

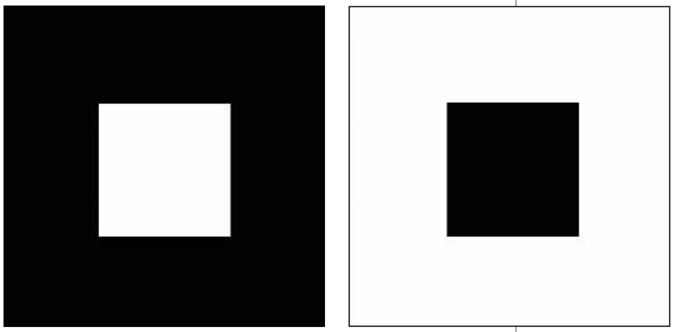
ε.

δ. Τα έξι μικρά γαλάζια τετράγωνα μέσα στο πορτοκαλί φαίνονται πιο ζωηρά από ό,τι το ένα.
ε. Το άσπρο τετράγωνο μέσα στο μαύρο φαίνεται μεγαλύτερο από το μαύρο μέσα στο άσπρο, αφού το άσπρο ακτινοβολεί και έτσι υπερβαίνει τα όριά του. Αντίστοιχα οι ανοιχτές αποχρώσεις μεγαλώνουν το χώρο, ενώ οι σκούρες τον μικραίνουν.
στ. Το κίτρινο τετράγωνο μέσα στο μοβ φαίνεται πολύ πιο λαμπερό από ό,τι μέσα στο ροζ.

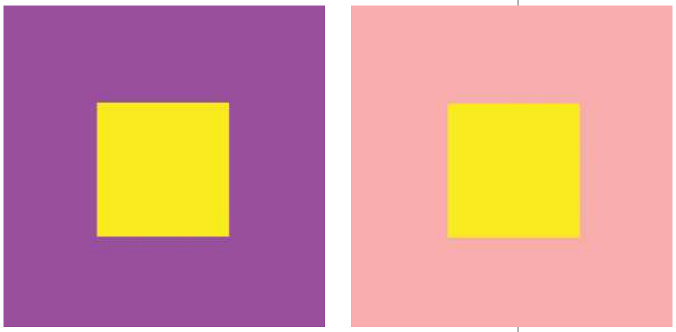
στ.

Ο διαχωρισμός των χρωμάτων σε **θερμά** και **ψυχρά** (Εικ.2,3) έχει προκύψει από το συσχετισμό τους με στοιχεία της πραγματικότητας. Το κόκκινο και το κίτρινο θεωρούνται θερμά, επειδή μας θυμίζουν τη φωτιά και τον ήλιο, οπότε όταν χρησιμοποιούνται, μεταδίδουν την αίσθηση του ζεστού. Το μπλε θεωρείται ψυχρό επειδή μας θυμίζει και μας μεταφέρει τη δροσιά της θάλασσας. Έτσι, τα χρώματα χαρακτηρίζονται θερμά ή ψυχρά ανάλογα με την ποσότητα του κόκκινου, του κίτρινου και του μπλε με την οποία έχουν δημιουργηθεί.

2.

3.

Όταν παρατίθενται τα **βασικά** χρώματα μαζί με τα **συμπληρωματικά** τους (κόκκινο-πράσινο, κίτρινο-μοβ, μπλε-πορτοκαλί), ενισχύουν το ένα το άλλο και δημιουργούν αντίθεση (Εικ.4). Όταν παρατίθενται συγγενικά χρώματα, π.χ. κόκκινο και πορτοκαλί, δημιουργείται ένα αρμονικό αποτέλεσμα (Εικ.5).

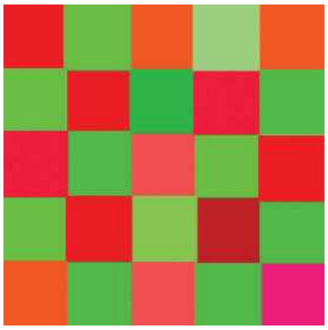
4.

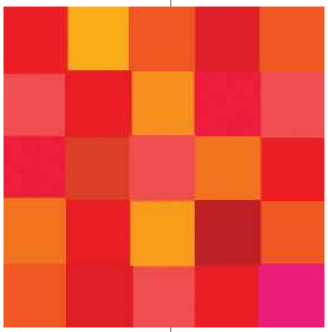
5.

Τα **γαιώδη** χρώματα (ώχρα, όμπρα, σιένα κ.ά.) έχουν σχέση με τα χρώματα της φύσης (γης) και δημιουργούν μια ζεστή ατμόσφαιρα (Εικ.6).

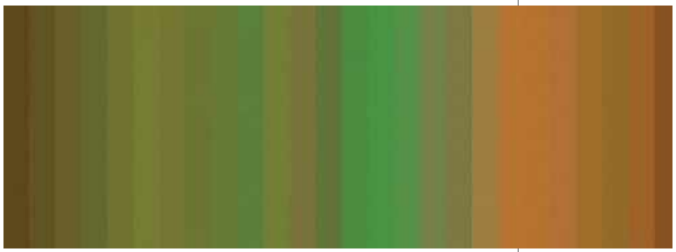
6.

eikastika B gym Mathiti 5:eikastika B Mathiti 10/1/08 4:10 PM Page 44

1.3. Ο ρόλος του φωτός στο χώρο

Το φως είναι ένα ακόμα σημαντικό στοιχείο στη διακόσμηση, αφού τα επίπεδα, οι όγκοι, το βάθος και η πλαστικότητα του χώρου εξαρτώνται από τον τρόπο που φωτίζονται. Ο φωτισμός μπορεί να διαφοροποιείται ως προς την **ποιότητα** (φυσικός - τεχνητός), την **ένταση** και την **κατεύθυνση**. Ο φυσικός φωτισμός μεταβάλλεται, ενώ ο τεχνητός είναι σταθερός και ελεγχόμενος.

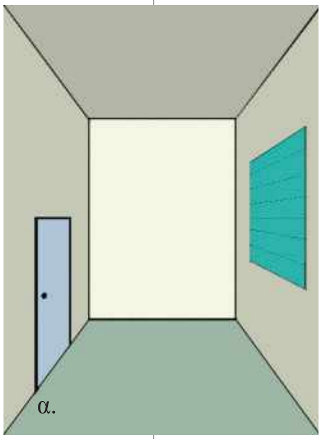
α.

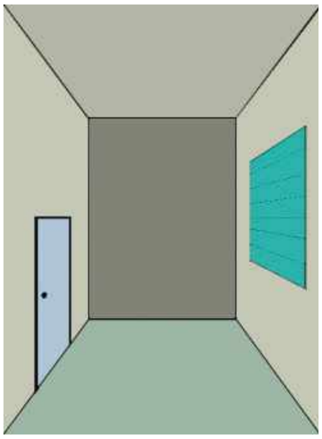

β.

Στις παρακάτω εικόνες βλέπουμε πώς αλλάζει ο χώρος και τα αντικείμενα ανάλογα με το φωτισμό.
α. Μια φωτισμένη επιφάνεια έρχεται πιο κοντά, ενώ μια σκοτεινή απομακρύνεται και αποκτά βάθος.
β. Ο πολύ έντονος φωτισμός αναδεικνύει το χώρο, ανοίγει τους τόνους των χρωμάτων και δημιουργεί παράλληλα έντονες φωτοσκιάσεις, ενώ ο χαμηλός φωτισμός δημιουργεί απαλούς χρωματικούς τόνους και ατμοσφαιρικότητα.

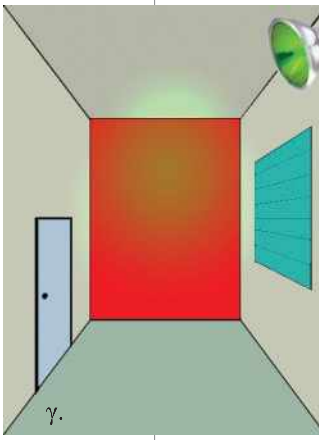
γ.

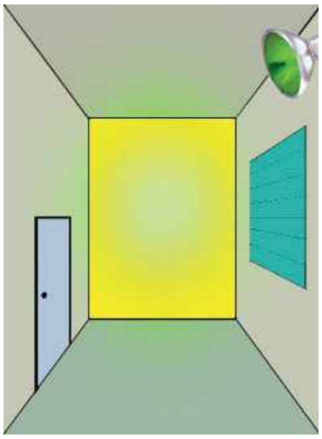

δ.

γ. Ο έγχρωμος φωτισμός μπορεί να ενισχύσει ή να ατονήσει ένα χρώμα. Π.χ. αν φωτίσουμε με ελαφρύ πράσινο φως μια κόκκινη επιφάνεια, θα χάσει την ένταση και την καθαρότητά της, ενώ αν φωτίσουμε μια κίτρινη, θα ενταθεί.
δ. Η χρησιμοποίηση μιας ή περισσότερων φωτεινών πηγών δίνει τη δυνατότητα να αναδειχτούν συγκεκριμένα στοιχεία.

eikastika B gym Mathiti 5:eikastika B Mathiti 10/1/08 4:10 PM Page 45

1.4. Η σύνθεση στον εσωτερικό χώρο

Τα επιμέρους στοιχεία της σύνθεσης, δηλαδή τα μεγέθη, τα σχήματα, τα χρώματα, τα υλικά και η υφή των επιφανειών του χώρου (τοίχοι, πάτωμα, ταβάνι, πόρτες, παράθυρα) αλλά και των χρηστικών και διακοσμητικών αντικειμένων που επενδύουν το χώρο (έπιπλα κ.ά.), συμβάλλουν στη λειτουργικότητα και την αισθητική του χώρου. Π.χ. οι υψηλοί τοίχοι και τα μεγάλα ανοίγματα προσφέρουν χώρο και φως. Το ενιαίο πάτωμα ενοποιεί και ζεσταίνει όλους τους επιμέρους χώρους. Η λιτή επίπλωση κάνει ένα χώρο άνετο και λειτουργικό.

Η σύνθεση όλων των στοιχείων σε ένα σύνολο βασίζεται σε κανόνες, οι οποίοι καθορίζουν το αποτέλεσμα δημιουργώντας τα διαφορετικά διακοσμητικά στιλ.

Στα παρακάτω σχέδια βλέπουμε διάφορους τρόπους με τους οποίους επιτυγχάνεται μια βασική αρχή της σύνθεσης, η **ισορροπία**.

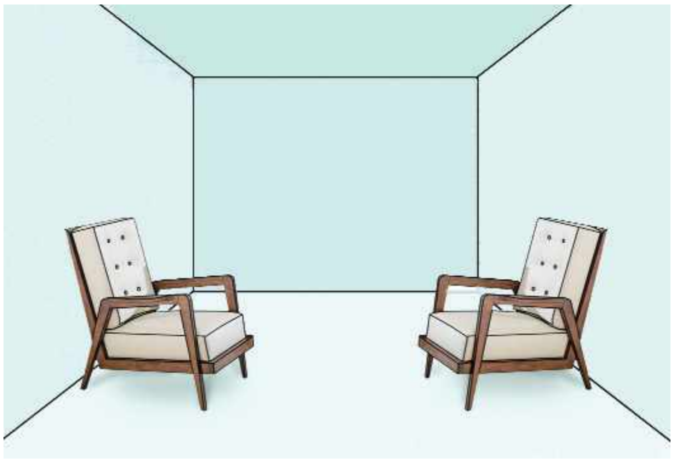

α. Ισορροπία λόγω συμμετρικής τοποθέτησης.

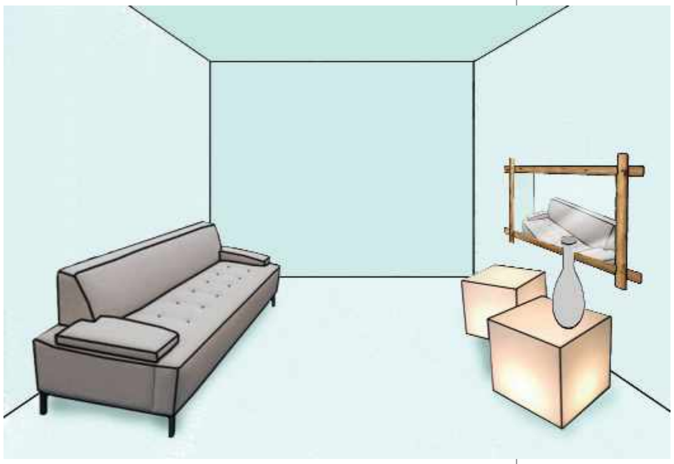

β. Ισορροπία ενός μεγάλου σχήματος με πολλά μικρά.

γ. Ισορροπία ενός έντονου χρώματος με απαλά χρώματα.

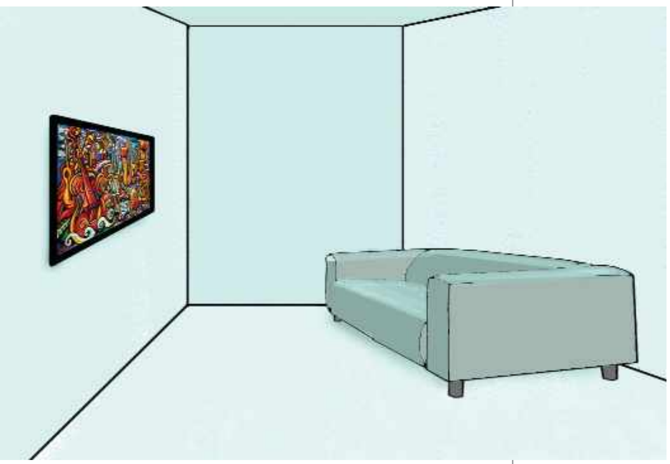

δ. Μια μικρή πολυσύνθετη μορφή ισορροπεί με μια μεγαλύτερη απλή.

1.5. Διακόσμηση και διακοσμητικά στιλ

Η διακόσμηση αφορά τη διαμόρφωση των εσωτερικών χώρων, ώστε να τους εξασφαλίσει λειτουργικότητα και ομορφιά. Η διακοσμητική τέχνη δανείζεται διάφορα στοιχεία από τις άλλες τέχνες, όπως τις χρωματικές κλίμακες και τις φόρμες από τη ζωγραφική, τους όγκους και τα ανάγλυφα από τη γλυπτική. Ωστόσο, αυτά τα δανεικά στοιχεία δεν την υποβαθμίζουν, αλλά την αναδεικνύουν σε συνθετική τέχνη.

Η διακόσμηση ακολουθεί τις αντιλήψεις της κοινωνίας για την τέχνη και έτσι δημιουργούνται τα διάφορα στιλ, δηλαδή το ύφος κάθε εποχής.

7. «Η Αίθουσα Πολέμου» στο ανάκτορο των Βερσαλιών στο Παρίσι, 17ος αι.

Το στιλ **μπαρόκ** διακρίνεται για την πληθωρικότητα και το βάρος του, χρησιμοποιεί πολλά διακοσμητικά στοιχεία, ανάγλυφα, τοιχογραφίες, σκαλιστά έπιπλα, πολύχρωμους τάπητες κ.ά. (Εικ.7).

Το **νεοκλασικό** στιλ οργανώνεται με κάθετες και οριζόντιες γραμμές. Χρησιμοποιεί αυστηρές φόρμες, λιτά χρώματα και συμμετρικές επιφάνειες και διακοσμεί το χώρο με ανάκλιντρα, καναπέδες, μπουφέ, βιτρίνες, πολυελαίους κ.ά. Είναι το στιλ που εκφράζει αρχοντιά, φινέτσα και αρμονία (Εικ.8).

Το **μοντέρνο** στιλ δίνει έμφαση στη λειτουργικότητα του χώρου, χρησιμοποιώντας την επίδραση του φωτός, τη διακοσμητική εκφραστικότητα του χρώματος και τις ιδιότητες των υλικών (Εικ.9).

8. «Ιλίου Μέλαθρον», το Νομισματικό μουσείο της Αθήνας, έργο του Τσίλερ*, 1878-80.

9. «Οικία Σρέντερ» στην Ουτρέχτη, έργο του Ρίτβελντ, 1924.

Διακόσμηση εσωτερικών χώρων - Σκηνικά

1.6. Αρχαίο θέατρο και σκηνογραφία

Από τότε που δημιουργήθηκε η κοινωνία στην αρχαία Ελλάδα, οργανώνονταν οι τελετουργικές εκδηλώσεις προς τιμή των θεών, οι οποίες στα μέσα του 6ου αι. π.Χ. απέκτησαν θεατρική μορφή. Οι πρώτες παραστάσεις δόθηκαν στην Αττική και ήταν αφιερωμένες στο θεό Διόνυσο.

Ο χώρος του θεάτρου αποτελούνταν από τρία μέρη: τη **σκηνή**, μια ξύλινη κατασκευή παραλληλόγραμμου σχήματος όπου έπαιζαν οι υποκριτές, την **ορχήστρα**, δηλαδή τον κυκλικό χώρο μπροστά από τη σκηνή, όπου παρέμενε ο χορός και το **κοίλον**, το χώρο για τους θεατές.

Για το ανέβασμα ενός έργου ο χώρος διαμορφωνόταν από το σκηνογράφο. Τα **παραπετάσματα** ήταν κινητά ζωγραφισμένα τελάρα που τοποθετούνταν μπροστά από τη σκηνή και απεικόνιζαν τους σχετικούς με το έργο χώρους. Χρησιμοποιούνταν **ξύλινες κατασκευές** που εμφάνιζαν τους θεούς, με γερανούς, τροχαλίες και σκοινιά και οι ηθοποιοί φορούσαν **ενδύματα**, **κοθόρνους** και **προσωπεία**.

Με τον καιρό, τα διάφορα σκηνικά τυποποιήθηκαν, με αποτέλεσμα στην τραγωδία να παρουσιάζουν την πρόσοψη ανακτόρου ή ναού, στην κωμωδία μια πλατεία μπροστά από ένα σπίτι και στο σατυρικό δράμα μια παραθαλάσσια περιοχή ή ένα δάσος.

Το αρχαίο ελληνικό δράμα έθεσε τις βάσεις για την εξέλιξη του θεάτρου και της σκηνογραφίας.

10. «Οι μάσκες της τραγωδίας και της κωμωδίας», ψηφιδωτό από τη βίλα του Αδριανού στο Τίβολι κοντά στη Ρώμη, 2ος αι.

11. Παράσταση θεατρικής σκηνής ζωγραφισμένη επάνω σε αθηναϊκό ερυθρόμορφο κρατήρα, 350 π.Χ.

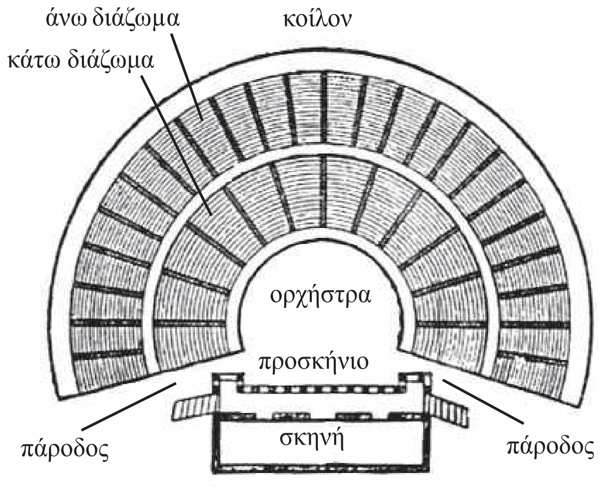

12. Σχέδιο αρχαίου ελληνικού θεάτρου.

13. Παράσταση στο αρχαίο θέατρο της Επιδαύρου.

eikastika B gym Mathiti 5:eikastika B Mathiti 10/1/08 4:10 PM Page 48

1.7. Ο σχεδιασμός του σκηνικού

Ο **σκηνογράφος** διαμορφώνει εικαστικά το χώρο της σκηνής του θεάτρου, ώστε να αναδειχτούν το περιεχόμενο του έργου και οι ιδέες του σκηνοθέτη. Τα σκηνικά παρουσιάζονται με ζωγραφικά σχέδια ή τρισδιάστατες μικρές κατασκευές (**μακέτες**).

14. Βακαλό, ζωγραφική μακέτα σκηνικού για το έργο «Ιππής» του Αριστοφάνη, Εθνικό Θέατρο, Επίδαυρος, 1968.
Ο ζωγράφος Γιώργος Βακαλό στο σκηνικό του συνδυάζει την αρχιτεκτονική κατασκευή με το ζωγραφικό διάκοσμο σε μια σχετικά περιορισμένη χρωματική κλίμακα.

15. Τσαρούχης*, ζωγραφική μακέτα σκηνικού για το έργο «Το κουρέλι» του Νικονέμι, με πρωταγωνίστρια την Έλλη Λαμπέτη, 1951.
Το βασικό σκηνικό παρουσιάζει το εσωτερικό μιας φτωχικής σοφίτας. Για να αποδοθεί η ατμόσφαιρα του χώρου, χρησιμοποιείται ώχρα στους τοίχους, σκούρα χρώματα στα έπιπλα και απαλές αποχρώσεις στα άλλα αντικείμενα. Το σκηνικό ερχόταν σε αντίθεση με το κόκκινο κοστούμι της ηρωίδας, που υποδήλωνε την άρνησή της να υποταχθεί στη μοίρα της και την απόφασή της να αναζητήσει μια καλύτερη ζωή.

Κατασκευή τρισδιάστατης μακέτας για έργο που διαδραματίζεται σε δυο χώρους

Επάνω σε ένα κομμάτι από χαρτόκουτα σχεδιάζουμε, κόβουμε, χαράσσουμε, διπλώνουμε και κολλάμε όπως φαίνεται στις εικόνες α, β. Μπορούμε να προσθέσουμε μια λωρίδα (τη συγκρατούμε με πιαστράκια), ώστε να έχουμε τη δυνατότητα να κρεμάμε επάνω της χαρτιά για να δημιουργούνται περισσότερα επίπεδα στο χώρο (Εικ.γ,δ).

Έπειτα το σκηνικό μπορεί να «κλείσει» (Εικ.ε),

α.

β.

γ.

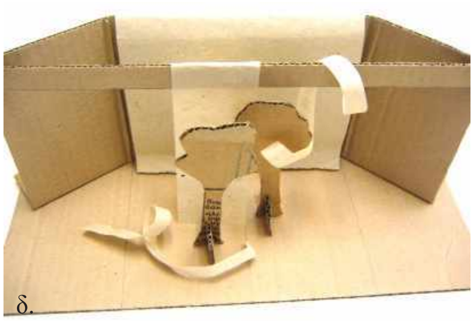

δ.

ε.

eikastika B gym Mathiti 5:eikastika B Mathiti 10/1/08 4:10 PM Page 49

οπότε ο χώρος διαμορφώνεται εκ νέου για να ολοκληρωθεί το έργο στο δεύτερο αυτό σκηνικό (Εικ.στ-η).

στ.

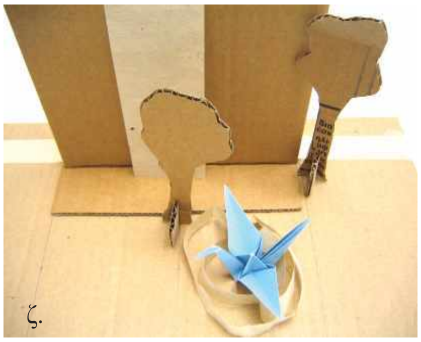
ζ.

η.

ΥΛΙΚΑ 1.Μικρό μπλοκ σχεδίου (Α5) με πολλά φύλλα για πρόχειρα σχέδια 2.Υλικά σχεδίου και ζωγραφικής: μπλοκ σχεδίου, μολύβια Β, γόμα, ξύστρα, χάρακας, ξυλομπογιές, μπλοκ ακουαρέλας, τέμπερες, πινέλα 3.Υλικά για μακέτα: ένα κομμάτι από χαρτόκουτα περίπου 40x40 cm, διάφορα χαρτιά, ψαλίδι, χαρτοταινία, κόλλα.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1.Να ζωγραφίσετε ένα διακοσμητικό θέμα επιλέγοντας ένα από τα τρία ζευγάρια συμπληρωματικών χρωμάτων.

2.Να φτιάξετε ένα στένσιλ όπως παρουσιάζεται παρακάτω: α.σχεδιάζετε ένα μοτίβο, β.στη συνέχεια κόβετε και αφαιρείτε τα σχήματα. Να το χρησιμοποιήσετε για να διακοσμήσετε ένα αντικείμενο ή έναν τοίχο (Εικ.16).

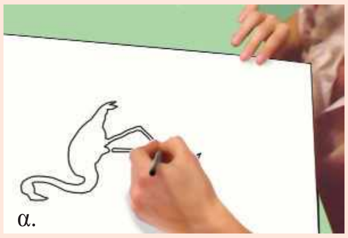
α.

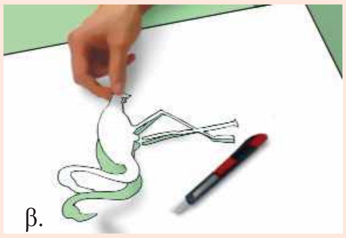
β.

16.

3.Να σχεδιάσετε το προοπτικό ενός δωματίου και να χρωματίσετε το σύνολο κατηγοριοποιώντας τα χρώματα.

4.Να κατασκευάσετε δισδιάστατη ή τρισδιάστατη μακέτα για ένα θεατρικό έργο.

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΕΣ

Ερνστ Τσίλερ (1837-1923): Σάξονας αρχιτέκτονας που απέκτησε την ελληνική υπηκοότητα. Προς το τέλος του 19ου αιώνα ήταν διάσημος στην Αθήνα, όπου σχεδίασε πάνω από 500 κτίρια. Στα δημόσα κτίρια διατήρησε το ελληνικό πνεύμα του κλασικισμού. Έργα του: Προεδρικό Μέγαρο – Ανάκτορα, Ακαδημία Αθηνών, Μέγαρο Ανδρέα Συγγρού, Δημαρχείο Ερμούπολης Σύρου, Δημοτικό Θέατρο Πατρών κ.ά.
http://www.greekarchitects.gr/index.php?maincat=2&newid=677

Γιάννης Τσαρούχης (1910-89): Ο Πειραιώτης ζωγράφος και σκηνογράφος υπήρξε εκπρόσωπος της εικαστικής γενιάς του ΄30, που προσπάθησε ιδιαίτερα να συγκεράσει την ελληνικότητα με το μοντερνισμό.
http://www.tsarouchis.gr/gr/main.htm

eikastika B gym Mathiti 5:eikastika B Mathiti 10/1/08 4:10 PM Page 50

Η υφή

ΘΕΜΑ 1

Η υφή των έργων, πραγματική ή υπονοούμενη, λειτουργεί ως μορφικό στοιχείο και συμβάλλει στο νόημά τους.

1.1. Η υφή

Όταν αγγίζουμε ή βλέπουμε ένα έπιπλο, ένα ρούχο, ένα γλυπτό ή ένα κτίριο, έχουμε την αίσθηση της υφής του, που μπορεί να είναι λεία, τραχιά, βελούδινη, μαλακή, σκληρή κτλ. Η υφή είναι ιδιότητα της επιφάνειας των αντικειμένων που αντιλαμβανόμαστε με την αφή και την όραση.

Στην αρχαιότητα οι επιφάνειες των κτιρίων ήταν ζωγραφισμένες ή ανάγλυφες (Εικ.1). Στη σύγχρονη εποχή οι αρχιτέκτονες χρησιμοποιούν διάφορα υλικά που με την υφή τους εμπλουτίζουν τις κατασκευές (Εικ.2). Οι γλύπτες πλάθοντας, σκαλίζοντας ή λειαίνοντας το υλικό τους, του δίνουν μια συγκεκριμένη υφή που συμβάλλει στο νόημά του (Εικ.3-5).

1. Από το ανάκτορο της Κνωσού, 1600-1400 π.Χ.

2. Όψη του μουσείου Μπενάκη στην οδό Πειραιώς στην Αθήνα.

3. Μιχαήλ Άγγελος*, «Δεμένος σκλάβος», 1513 (Αναγέννηση*).

4. Τζιακομέτι, «Ανδρική φιγούρα», 1958.

Η υφή

Ποια αίσθηση σας προκαλούν το στιλβωμένο μάρμαρο στο γλυπτό του Μιχαήλ Αγγέλου, οι τραχιές επιφάνειες της φιγούρας του Τζιακομέτι και η τρίχινη υφή στο έργο της Μέρετ Οπενχάιμ; Πώς πιστεύετε ότι αυτές οι υφές συμβάλλουν στο νόημα του κάθε έργου;

5. Μέρετ Οπενχάιμ, «Αντικείμενο», 1936.

Στη ζωγραφική, η υφή των αντικειμένων μπορεί να υπονοείται, ώστε να την αντιληφθούμε με την όραση (Εικ.6).

Όμως, ένας πίνακας ζωγραφικής έχει και την πραγματική υφή της επιφάνειάς του, η οποία διαφοροποιείται με το πλάσιμο των χρωμάτων (Εικ.7).

6. Χολμπάιν, «Ο κύριος Τόμας Μορ», 1527.
Ο Χολμπάιν απέδωσε τις υφές, ώστε η κουρτίνα, η γούνα, το βελούδο, το κόσμημα αλλά και το δέρμα της φιγούρας στο πρόσωπο και τα χέρια να φαίνονται σαν αληθινά.

7. Ρέμπραντ, «Αυτοπροσωπογραφία», 1663 (Μπαρόκ*).
Ο Ρέμπραντ στα πιο φωτεινά μέρη του έργου εναποθέτει επάνω στον καμβά με πινελιές παχύ στρώμα χρώματος (ιμπάστο - πάστα), ενώ στα σκιερά λεπτό.

eikastika B gym Mathiti 5:eikastika B Mathiti 10/1/08 4:10 PM Page 52

Η υφή

Οι μοντέρνοι ζωγράφοι χρησιμοποιούν συχνά μαζί με τα χρώματα διάφορα άλλα υλικά, όπως χώμα, άμμο ή κερί και δημιουργούν υφές που στην εικαστική γλώσσα ονομάζονται **ματιέρες**.

8. Ερνστ*, «Τα μάτια της σιωπής», 1944. Ο Μαξ Ερνστ (ζωγράφος του Σουρεαλισμού*) χρησιμοποιεί τις υφές διαφόρων επιφανειών και με την τεχνική του ντεκολάζ, τις μεταφέρει επάνω στην επιφάνεια του πίνακα. Απλώνει πρώτα χρώμα επάνω σε μια επιφάνεια με τραχιά υφή, έπειτα πιέζει το μουσαμά επάνω, ώστε να κολλήσει το χρώμα σε αυτόν και τον αποκολλά. Στη συνέχεια ζωγραφίζει με το πινέλο και ολοκληρώνει το έργο.

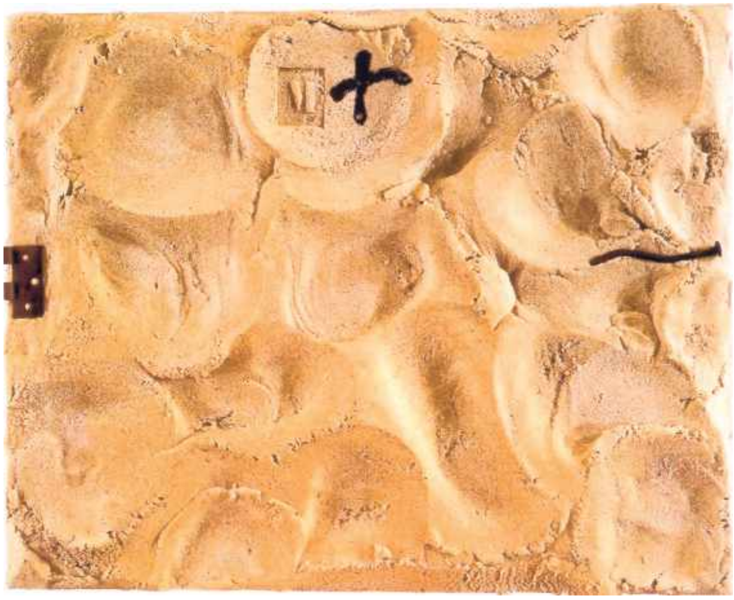

9. Τάπιες, «Ματιέρα», 1996.

10. Αρφαράς, «Επιπεδόσχημο ειδώλιο της ηλεκτρονικής εποχής», 2004.

Ποια σημασία έχει η υφή στα έργα του Ερνστ, του Τάπιες και του Αρφαρά;

1.2. Τεχνικές για ματιέρες

Όπως βλέπουμε στα παρακάτω μαθητικά έργα, μπορούμε να δημιουργήσουμε ματιέρες με διάφορους τρόπους:

α. Ζωγραφίζουμε με αραιωμένες τέμπερες επάνω σε νωτισμένο χαρτί και κάνουμε στάμπες από τσαλακωμένο χαρτί, πανί ή σφουγγάρι.

β. Ζωγραφίζουμε τις τέμπερες με πάστα και αναμειγνύουμε άμμο, πριονίδια, ξυλαράκια, χαρτιά, υφάσματα, κλωστές κ.ά.

1.3. Η νεκρή φύση

Η νεκρή φύση αποτελεί μια θεματική ενότητα της ζωγραφικής που απεικονίζει συνθέσεις με διάφορα αντικείμενα, όπως καλάθια με φρούτα, βάζα με λουλούδια, μουσικά όργανα κτλ. Παλαιότερα, όλα αυτά εμφανίζονταν συμπληρωματικά σε έργα με άλλο θέμα. Από το 16ο αιώνα οι ζωγράφοι ασχολήθηκαν αποκλειστικά με τα καθημερινά αυτά αντικείμενα, τα οποία απέδωσαν ρεαλιστικά, αναδεικνύοντας την υφή, τον όγκο τους αλλά και τη σημασία που είχαν στη ζωή των ανθρώπων.

11. Καραβάτζιο, «Καλάθι με φρούτα», 1590. Το έργο θεωρείται η πρώτη σύνθεση με αποκλειστικό θέμα τη νεκρή φύση.

12. Σαρντέν, «Νεκρή φύση με πίπα», 1779. Λιτή απόδοση των καθημερινών αντικειμένων σε χώρο με ιδιαίτερο φωτισμό.

13. Στέινβαϊκ, «Αλληγορία των ματαιοτήτων της ανθρώπινης ζωής», 1650.
Τα αντικείμενα είναι συμβολικά, π.χ. η νεκροκεφαλή αναφέρεται στο θάνατο, τα βιβλία στη γνώση, το δοχείο του κρασιού στις απολαύσεις της ζωής.

eikastika B gym Mathiti 5:eikastika B Mathiti 10/1/08 4:10 PM Page 55

Η υφή

Οι ζωγράφοι στα τέλη του 19ου και στις αρχές του 20ού αιώνα εμπλούτισαν τις νεκρές φύσεις με νέα θεματικά στοιχεία και χρησιμοποίησαν το χρώμα και την υφή για να οργανώσουν τη σύνθεση και να εκφράσουν το θέμα τους.

Παρατηρώντας τα έργα να απαντήσετε:
α. Ποια είναι τα καινούρια θεματικά στοιχεία σε κάθε ένα;
β. Πώς αποδίδεται η υφή;

14. Βαν Γκογκ, «Ζευγάρι μπότες», 1887.

15. Ματίς, «Χρυσόψαρα», 1912.

16. Πικάσο, «Νεκρή φύση με ψάθα καρέκλας», 1912.

eikastika B gym Mathiti 5:eikastika B Mathiti 10/1/08 4:10 PM Page 56

Η υφή

Η νεκρή φύση συνεχίζει ακόμα να αποτελεί θέμα και πεδίο έρευνας στις εκφραστικές αναζητήσεις της σύγχρονης τέχνης.

17. Γκόινγκς, «Απόλαυση», 1994.
Οι Φωτορεαλιστές, όπως ο Γκόινγκς, επηρεασμένοι από την αμεσότητα και την αλήθεια της φωτογραφίας, αντιγράφουν την πραγματικότητα ζωγραφικά σαν να τη βλέπουν μέσα από φωτογραφικό φακό.

18. Λιχτενστάιν, «Κολάζ με πινελιές και νεκρή φύση», 1996.
Ο Λιχτενστάιν, μέσα από το κίνημα της Ποπ Αρτ*, χρησιμοποίησε ως θέματα τα καθημερινά αντικείμενα της σύγχρονης βιομηχανικής καταναλωτικής κοινωνίας αναδεικνύοντας το στοιχείο της αναλωσιμότητας.

Πώς χρησιμοποιούνται τα υλικά από τον Παύλο και τον Λιχτενστάιν στα έργα τους;
Πώς σχετίζεται το έργο του Γκόινγκς με τη ζωή μας;

19. Παύλος, «Καφάσι με φρούτα», 1990-94.
Ο Παύλος με αφορμή την έκθεσή του στο Παρίσι, «Αφιέρωμα στην Ποπ Αρτ», 2005 σημειώνει: «*Η φιλοσοφία μου και η θέση μου ήταν να δώσω να δουν και οι άλλοι στα αντικείμενα της καθημερινής ζωής τα πιο κοντινά στον άνθρωπο, λίγη χαρά, λίγη μαγεία και λίγη ομορφιά.... Βλέπω την ποίηση και τη μαγεία μέσα στα αντικείμενα της καθημερινότητας και το δίνω να το δουν και οι άλλοι. Αγαπώ το χρώμα και τη φόρμα που δίνουν δύναμη στη ζωή μου. Έμεινα για αυτόν το λόγο ο μικρός νεαρός της Πελοποννήσου, ο οποίος διασκεδάζει με το τίποτα και χαίρεται με όλα κάτω από τον ήλιο.*»

eikastika B gym Mathiti 5:eikastika B Mathiti 10/1/08 4:10 PM Page 57

Η υφή

ΥΛΙΚΑ 1.Υλικά σχεδίου και ζωγραφικής: μπλοκ σχεδίου, μολύβια Β, 4Β, γόμα, ξύστρα, χάρακας, ξυλομπογιές, παστέλ, μπλοκ ακουαρέλας, τέμπερες, πινέλα, χαρτί, πανί, σφουγγάρι, άμμος, πριονίδια, ξυλαράκια, κλωστές κ.ά. 2.Υλικά γλυπτικής: α. πηλός που στεγνώνει χωρίς ψήσιμο, χοντρό καρφί, μαχαιράκι, β. χάρτινα κουτιά και ρολά, χαρτόνια, κόλλα, ψαλίδι, συρραπτικό.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1.Αφού παρατηρήσετε ένα κομμάτι από μάρμαρο, ένα φύλλο και ένα κομμάτι ξύλο, να ζωγραφίσετε την υφή της επιφάνειάς τους. Να μιμηθείτε τα νερά, τις ρωγμές και τις αποχρώσεις του μαρμάρου, τις νευρώσεις και το χρώμα του φύλλου, τα νερά, τους ρόζους και τις αποχρώσεις του ξύλου.

2.Να ζωγραφίσετε επάνω σε ένα θέμα με ματιέρες.

3.Να σχεδιάσετε εκ του φυσικού μια νεκρή φύση.

4.Να δημιουργήσετε μια τρισδιάστατη νεκρή φύση, επιλέγοντας από τα υλικά: πηλό ή χαρτί.

«Απαγορεύεται να ΜΗΝ αγγίζετε!» Με την προτροπή αυτή μας υποδέχεται το μουσείο Αφής (Δοϊράνης 198, Καλλιθέα), όπου οι επισκέπτες έχουν τη δυνατότητα να αγγίξουν και να ψηλαφήσουν αγάλματα, αγγεία, γλυπτά, πιστά αντίγραφα των πρωτοτύπων που εκτίθενται σε μουσεία της χώρας μας.

ΓΛΩΣΣΑΡΙ – ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΕΣ

Μιχαήλ Άγγελος (Michelangelo Buonarroti, 1475-1564): Ο ζωγράφος, γλύπτης και αρχιτέκτονας της περιόδου της Αναγέννησης έζησε ανάμεσα στη Φλωρεντία και τη Ρώμη όπου δημιούργησε τα περίφημα έργα του (τοιχογραφίες στο θόλο του Παπικού παρεκκλησίου Καπέλα Σιξτίνα, τα γλυπτά Πιετά και Δαυίδ, την πλατεία του Καπιτωλίου, το Παλάτσο Φαρνέζε κ.ά.).
http://www.scultura-italiana.com/Galleria/Michelangelo/index.html

Αναγέννηση: Η «νέα» εποχή στην κοινωνία, τον πολιτισμό και τις τέχνες που ξεκίνησε το 14ο αιώνα στις πόλεις - κράτη της Ιταλίας και εξαπλώθηκε σε όλη την Ευρώπη. Ως κύρια χαρακτηριστικά μπορούν να αναφερθούν η αυξανόμενη κοσμική εξουσία, η πίστη στη δύναμη και την αξιοπρέπεια του ανθρώπου και η αναγέννηση της παλαιάς τέχνης Ελλήνων και Ρωμαίων με την ταυτόχρονη ανανέωσή της.

Μπαρόκ: Όρος που αφορά τις τέχνες του 16ου-17ου αιώνα με χαρακτηριστικά το υπερβολικό, την αντίθεση, την κίνηση και το δυναμισμό, τη θεατρικότητα, τον εμπλουτισμό με διακοσμητικά στοιχεία κά.

Ερνστ (Max Ernst, 1891-1976): Ο Γερμανός Σουρεαλιστής ζωγράφος επινόησε και χρησιμοποίησε διάφορες τεχνικές (φροτάζ, ντεκολάζ) ώστε να εισαγάγει στη δημιουργία του εικαστικού έργου το τυχαίο (κάτι αντίστοιχο με την αυτόματη γραφή στη λογοτεχνία). http://www.metmuseum.org/special/Max_Ernst/images.asp και http://www.tendreams.org/ernst.htm

Σουρεαλισμός - Υπερρεαλισμός: Καλλιτεχνικό κίνημα ποιητών (Μπρετόν, Ελιάρ) ζωγράφων και γλυπτών (Νταλί, Ερνστ, Αρπ) που ξεκίνησε το 1924, είχε ως στόχο την ανάμειξη του λογικού με το παράλογο και, χρησιμοποιώντας τα όνειρα, το τυχαίο και τον αυτοματισμό, τη δημιουργία μιας νέας πραγματικότητας. Στην Ελλάδα εκπρόσωποι του Υπερρεαλισμού υπήρξαν ο Εγγονόπουλος (ποίηση και ζωγραφική) και ο Εμπειρίκος (ποίηση).

Καραβάτζιο (Michelangelo Merisi da Caravaggio, 1573-1610): Ο Ιταλός ζωγράφος της περιόδου του Μπαρόκ ζωγράφισε θέματα που σπάνια είχαν χρησιμοποιηθεί στο παρελθόν, ενώ απέδωσε γνωστά βιβλικά θέματα με έναν τρόπο που απείχε από τα καθιερωμένα πρότυπα της εποχής, θυμίζοντας συχνά σκηνές της καθημερινότητας. Διαμόρφωσε ένα ρεαλιστικό ύφος στη ζωγραφική με τη χρήση φωτοσκιάσεων και φωτεινών αντιθέσεων. http://www.caravaggio.com/#

Ποπ Αρτ: Καλλιτεχνικό κίνημα που εκδηλώθηκε στα μέσα της δεκαετίας του '50 στις ΗΠΑ (Γουόρχολ, Λιχτενστάιν, Όλντενμπουργκ) και μεταφέρθηκε στη Μ.Βρεττανία (Μπλέικ, Χόκνεϊ, Χάμιλτον). Η βασική ιδέα ήταν ότι η μαζική, λαϊκή κουλτούρα της μεγαλούπολης (κινηματογραφικές ταινίες, διαφημίσεις, μουσική ποπ, κόμικς) και τα καταναλωτικά αγαθά μπορούσαν να γίνουν η πρώτη ύλη μιας νέας αισθητικής και μιας νέας τέχνης.

eikastika B gym Mathiti 5:eikastika B Mathiti 10/1/08 4:10 PM Page 58

Ο όγκος και ο χώρος

ΘΕΜΑ 2

Ο όγκος και ο χώρος ως μορφικά στοιχεία των Εικαστικών τεχνών

2.1. Ο όγκος στη γλυπτική

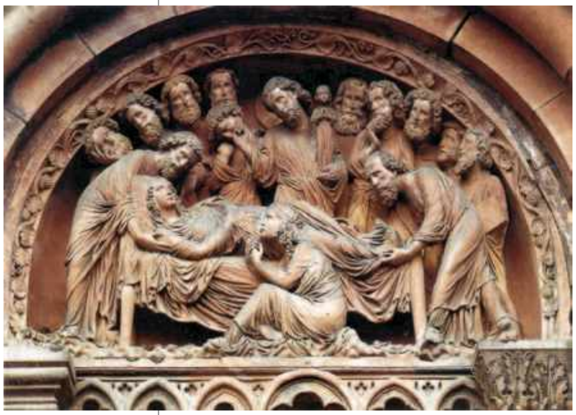

Όταν η επιφάνεια του έργου επεκτείνεται από τις δυο διαστάσεις με εξοχές, το έργο αποκτά όγκο, κάτι που αποτελεί το κυρίαρχο στοιχείο της γλυπτικής.

Υπάρχουν γλυπτά που έχουν σμιλευτεί μόνο στην μπροστινή τους επιφάνεια, τα **ανάγλυφα** και άλλα που είναι επεξεργασμένα από όλες τους τις πλευρές, τα **ολόγλυφα**.

Ανάλογα με το ύψος που εξέχει η επιφάνεια από το φόντο, τα ανάγλυφα διακρίνονται σε **χαμηλά** και **υψηλά**. Στα χαμηλά η παράσταση εξέχει ελάχιστα από το φόντο ή είναι απλώς χαραγμένη και στα υψηλά η παράσταση αναδύεται από το υπόβαθρό της κάνοντας αισθητές και τις τρεις διαστάσεις.

1. «Η Κοίμηση της Θεοτόκου», ανάγλυφο από το Γοτθικό καθεδρικό ναό του Στρασβούργου, περ. 1230.
Οι μορφές είναι σχεδόν ολόγλυφες, ώστε ο θεατής να τις αντιλαμβάνεται ακόμα και από μεγάλη απόσταση.

2. Η αψίδα του Κωνσταντίνου στη Ρώμη, 312-15.

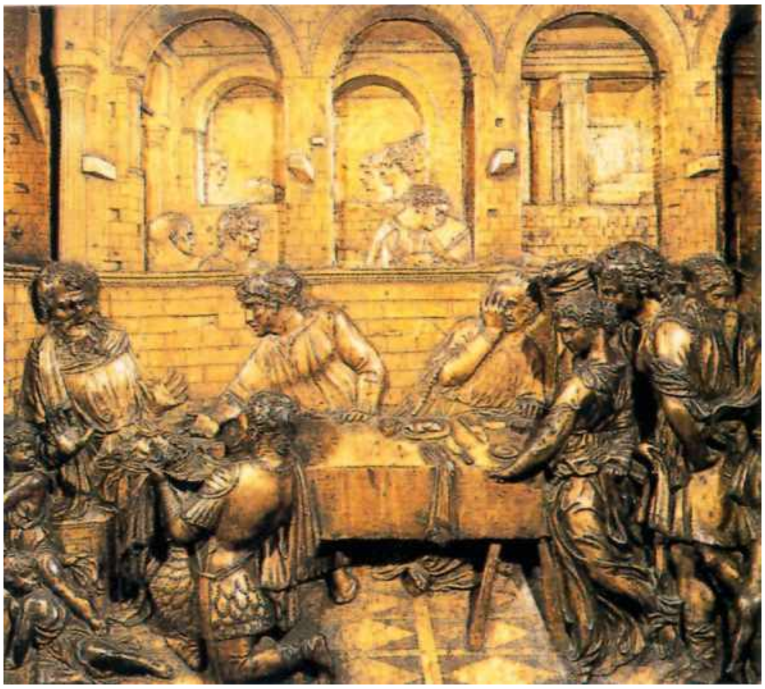

3. Ντονατέλο*, «Συμπόσιο του Ηρώδη», 1425.
Το μπρούτζινο ανάγλυφο από το Βαπτιστήρι της Σιένα χωρίζεται σε τρία επίπεδα, από το υψηλό μέχρι το χαμηλό. Στο πρώτο επίπεδο παρουσιάζονται οι καλεσμένοι της γιορτής, στο μεσαίο οι μουσικοί, ενώ στο πίσω παριστάνεται η εκτέλεση του Αγίου Ιωάννη του Βαπτιστή.

Να εντοπίσετε τα χαμηλά, τα υψηλά ανάγλυφα και τα ολόγλυφα μέρη στην αψίδα του Κωνσταντίνου. Γιατί νομίζετε ότι χρησιμοποιούνται όλα αυτά;

eikastika B gym Mathiti 5:eikastika B Mathiti 10/1/08 4:10 PM Page 59

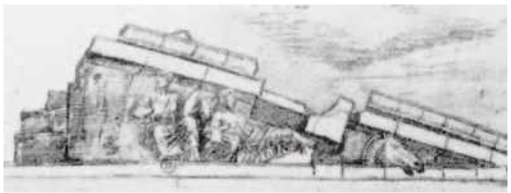

4. 5. Άλογο από την Ακρόπολη των Αθηνών, 5ος π.Χ. αι.
Τα γλυπτά που εντάσσονται σε μνημεία συμβάλλουν στη μορφή και το νόημά τους. Στο σχέδιο βλέπουμε τη θέση του αλόγου στο αέτωμα, και πώς το στόμα του βγαίνει έξω από αυτό.

5.

Οι σύγχρονοι γλύπτες δημιουργούν έργα με διάφορα υλικά και πολλές φορές συμβολικές προεκτάσεις.

6. Καπράλος, «Πληγωμένο άλογο», 1959.
Ο ιστορικός τέχνης Χρ. Χρήστου αναφέρει: *«Στα πιο σημαντικά έργα του Καπράλου, έχουμε μία πλαστική που συνδυάζει τη λιτότητα της αρχαϊκής τέχνης με τον προβληματισμό και την εσωτερική ανησυχία της σύγχρονης, την πηγαιότητα της έμπνευσης με τη γνησιότητα της εκτέλεσης, τη μορφική πληρότητα με την εκφραστική δύναμη. Γλύπτης όσο και πλάστης ο Καπράλος, δουλεύει με την ίδια ένταση την πέτρα και το μέταλλο....»*

7. Όλντενμπουργκ, «Γιγάντιος μαλακός σουηδικός διακόπτης», 1966.
Με μουσαμά, ύφασμα και βινύλιο ο καλλιτέχνης δημιούργησε έναν τεράστιο διακόπτη, προτείνοντας μια διαφορετική προσέγγιση στα σύγχρονα βιομηχανικά αντικείμενα, ίσως μια πιο ανθρώπινη εκδοχή της τεχνολογίας.

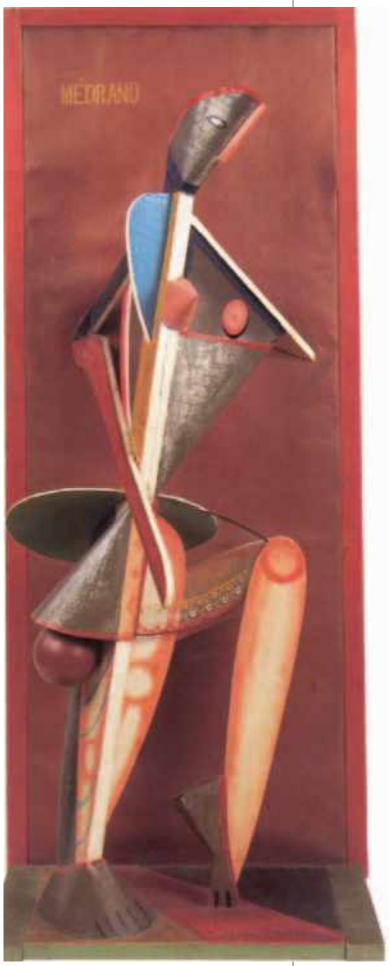

8. Αρσιπένκο, «Μεντράνο ΙΙ», 1913.
Η μορφή έχει δημιουργηθεί από βαμμένα βιομηχανικά υλικά και προβάλλεται επάνω σε βάση και εμπρός από ένα μουσαμά με ξύλινο πλαίσιο.

eikastika B gym Mathiti 5:eikastika B Mathiti 10/1/08 4:11 PM Page 60

2.2. Προτάσεις για κατασκευή ανάγλυφων και γλυπτών

Ένα υλικό που μπορούμε να επεξεργαστούμε για να δημιουργήσουμε έργα ή διακοσμητικά με ανάγλυφα στοιχεία, είναι τα φύλλα αλουμίνιου ή χαλκού.

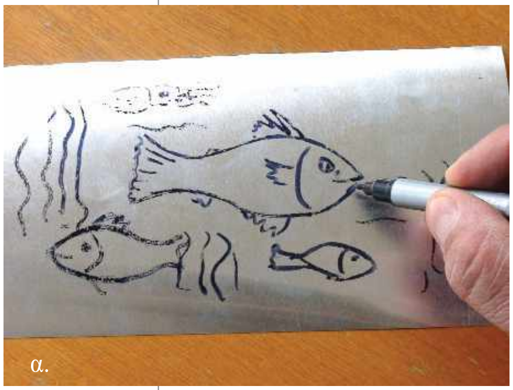
α.

β.

9.

α.Επάνω στο φύλλο αλουμινίου κάνουμε το σχέδιο με μαρκαδόρο.

β.Το ακουμπάμε σε μαλακή επιφάνεια και με ένα στυλό ή κάποιο σκληρό και λεπτό εργαλείο πιέζουμε ή χτυπάμε βάσει του σχεδίου μας. Δημιουργούμε έτσι σταδιακά το ανάγλυφο, που θα προβληθεί από την ανάποδη πλευρά και μπορεί τέλος να διακοσμήσει ένα αντικείμενο (Εικ.9).

10.

Με αφετηρία το έργο του Ανρί Λοράνς, «Κλόουν», 1915, ένα κυβιστικό γλυπτό από χρωματισμένο ξύλο (Εικ.10), μπορούμε να φτιάξουμε τρισδιάστατες φιγούρες.

α.

11.

Χρησιμοποιούμε χάρτινα αντικείμενα (ρολά, κουτιά) και δημιουργούμε ακόμα κάποιες φόρμες, διπλώνοντας, χαράσσοντας και κόβοντας το χαρτί (Εικ.α). Συνθέτουμε τις χάρτινες φόρμες, ώστε να σχηματίζουν μια ανθρώπινη μορφή. Τις συναρμολογούμε κολλώντας και αν θέλουμε, χρωματίζουμε (Εικ.11).

eikastika B gym Mathiti 5:eikastika B Mathiti 10/1/08 4:11 PM Page 61

2.3. Ο χώρος στα τρισδιάστατα έργα

Ο χώρος είναι ό,τι μας περιβάλλει, έχει τρεις διαστάσεις και μπορεί να είναι φυσικός ή κατασκευασμένος.

Η **αρχιτεκτονική** διευθετεί το χώρο και μορφοποιώντας τον εκφράζει την αισθητική κάθε λαού σε κάθε εποχή. Η αρχιτεκτονική των αρχαίων πολιτισμών άφησε το στίγμα της κυρίως στο ναό και το ανάκτορο. Αν φέρουμε στο νου μας τους αρχαίους ελληνικούς ναούς, εκτός από θαυμασμό προς την αρχιτεκτονική τους μεγαλοπρέπεια και αρμονία, νιώθουμε δέος για το χώρο στον οποίο είναι κτισμένοι. Μπορούμε να κατανοήσουμε πόσο σημαντικός είναι ο χώρος για το αρχιτεκτονικό έργο, αν προσέξουμε πώς φαίνονται τα παλαιότερα έργα σήμερα. Κάποια από αυτά συνεχίζουν να στέκουν επιβλητικά σαν να μην τα έχει αγγίξει ο χρόνος. Όμως πολλά έχασαν τον ιδιαίτερο χαρακτήρα τους, όταν στερήθηκαν τον περιβάλλοντα χώρο που είχαν τη χρονική περίοδο της κατασκευής τους (Εικ.12,13).

Τα **έργα της γλυπτικής** απλώνονται στο χώρο, τον αναδεικνύουν και αναδεικνύονται από αυτόν. Τα περίοπτα* γλυπτά λειτουργούν εξίσου καλά σε κλειστούς και ανοιχτούς χώρους.

12. «Η Ροτόντα» της Θεσσαλονίκης, από μαυσωλείο του Γαλέριου, στους χριστιανικούς χρόνους μετατράπηκε σε ναό του Αγίου Γεωργίου.

13. Εκκλησάκι κάτω από το πρώην Υπουργείο Παιδείας στην οδό Μητροπόλεως στην Αθήνα.

14. Ροντέν, «Οι πρόκριτοι του Καλέ», 1886. Οι φιγούρες αφήνουν τον κενό χώρο να εισχωρήσει ανάμεσά τους, δίνοντας στο έργο τη δυνατότητα να απλωθεί στο χώρο και να γίνει μέρος του.

eikastika B gym Mathiti 5:eikastika B Mathiti 10/1/08 4:11 PM Page 62

2.4. Η ανθρώπινη μορφή στη Δυτική ζωγραφική

Από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα το ανθρώπινο σώμα είναι το θέμα που απασχόλησε περισσότερο τους ζωγράφους. Ενώ στη γλυπτική οι όγκοι υπάρχουν στο ίδιο το υλικό της, στη ζωγραφική πρέπει να αποδοθούν με το σχέδιο και το χρώμα.

15. «Ο δισκοβόλος κατά την αρχική αιώρηση», λεπτομέρεια από ελληνικό ερυθρόμορφο αγγείο, 5ος αι. π.Χ. Η μορφή είναι σχεδιασμένη με γραμμές και το χρώμα είναι επίπεδο (πλακάτο).

16. Μαζάτσιο, «Η εκδίωξη από τον παράδεισο», 1427. Από τις πρώτες προσπάθειες που έγιναν στην Αναγέννηση για να αποδοθεί ο όγκος της ανθρώπινης μορφής με την τονική διαβάθμιση του ίδιου χρώματος.

17. Κράναχ, «Αφροδίτη και Έρωτας», 16ος αι. Οι όγκοι στο γυναικείο γυμνό και το μικρό έρωτα πλάθονται με λίγους απαλούς τόνους. Οι μορφές προβάλλονται εξαιτίας της φωτεινότητάς τους σε σχέση με το σκούρο φόντο.

Παρατηρήστε τα έργα στις εικόνες 15-20 και απαντήστε: α. Ποιες μορφές δείχνουν πιο ρεαλιστικές; β. Ποιες βασίζονται στο σχέδιο; γ. Ποιες έχουν ζωγραφιστεί κυρίως με το χρώμα; δ. Ποιες ενώνονται με το φόντο τους; ε. Ποιες ξεχωρίζουν από αυτό;

Ο όγκος και ο χώρος

18. Σερά, «Το μοντέλο», 1888.
Ο όγκος του σώματος και ο χώρος αποδίδονται με κηλίδες χρώματος τοποθετημένες η μια δίπλα στην άλλη, με την τεχνική του Πουαντιγισμού. Χωρίς να υπάρχουν περιγράμματα, βλέπουμε ότι το σώμα, εκεί που υπάρχει μεγάλη τονική διαφορά, ξεχωρίζει καλά από το φόντο, ενώ σε άλλα σημεία μπερδεύεται.

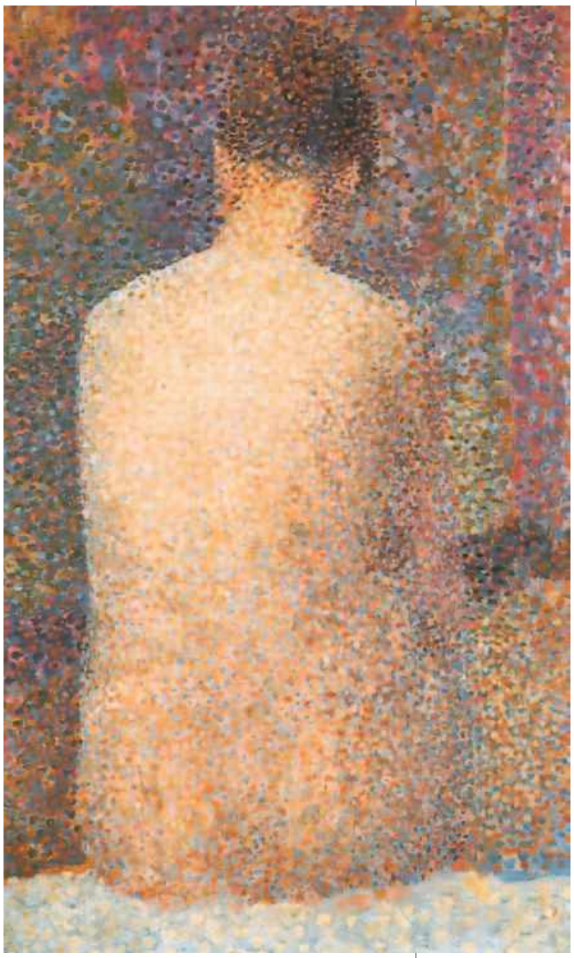

19. Ματίς, «Η τσιγγάνα», 1906.
Ανθρώπινο σώμα και χώρος αντιμετωπίζονται με τον ίδιο τρόπο: σχεδιάζονται και χρωματίζονται με έντονα χρώματα. Κυρίαρχο στοιχείο στη ζωγραφική των Φωβιστών (π.χ. τα έργα του Ανρί Ματίς) είναι η χρησιμοποίηση καθαρού χρώματος και στις φωτεινές και στις σκιερές επιφάνειες, ώστε να αποδοθούν οι όγκοι και ο χώρος.

20. Πικάσο, «Καθιστό γυμνό», 1910.
Ανθρώπινη μορφή και χώρος ενοποιούνται, ενώ οι όγκοι αναλύονται σε γεωμετρικές φόρμες. Ο Πάμπλο Πικάσο και ο Ζορζ Μπρακ δημιούργησαν τον Κυβισμό, με τον οποίο απέδωσαν τα αντικείμενα, τις ανθρώπινες μορφές και τα στοιχεία του τοπίου αναλύοντας τις φόρμες σε γεωμετρικά στερεά και παρουσιάζοντας έτσι τις πολλές όψεις τους (ανφάς, προφίλ κ.ά.) στο ίδιο έργο.

2.5. Πώς οι μορφές διαμορφώνουν το ζωγραφικό χώρο

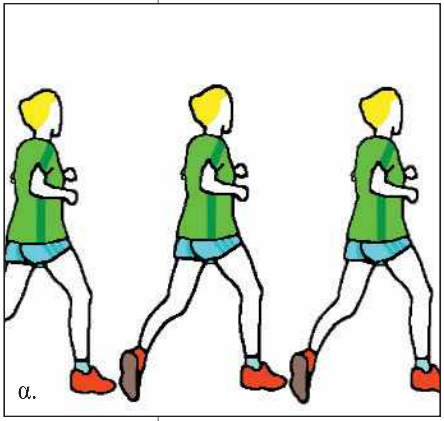
α.

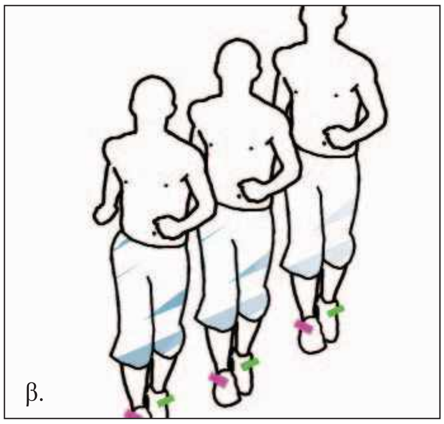
β.

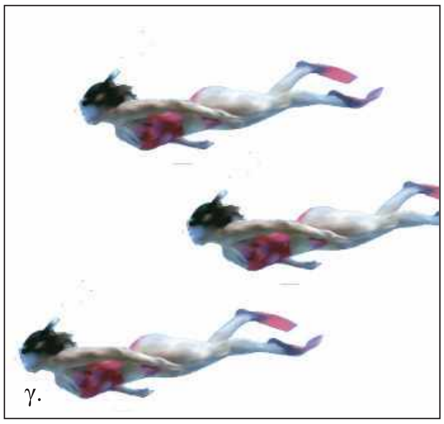
γ.

α. Όταν μορφές με το ίδιο μέγεθος τοποθετούνται η μια δίπλα στην άλλη, ο χώρος που δημιουργούν είναι επίπεδος, χωρίς βάθος.
β. Όταν υπάρχουν μορφές με το ίδιο μέγεθος, που κάθε μια επικαλύπτει την άλλη, δημιουργείται η αίσθηση ότι ανάμεσά τους υπάρχει απόσταση, άρα βάθος.
γ. Όταν τοποθετούνται μορφές με το ίδιο μέγεθος σε διαφορετικά ύψη, δε δημιουργείται σαφής αίσθηση του βάθους, αλλά χρειάζονται και άλλα στοιχεία στο χώρο για να γίνει αυτό (π.χ. η γραμμή του ορίζοντα).

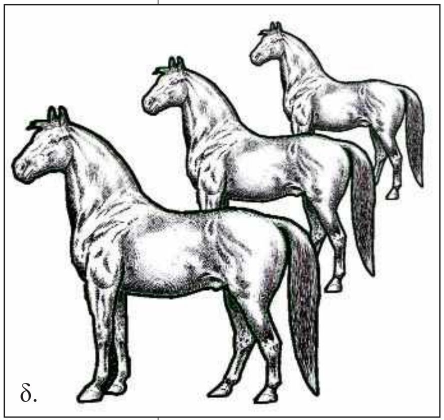
δ.

ε.

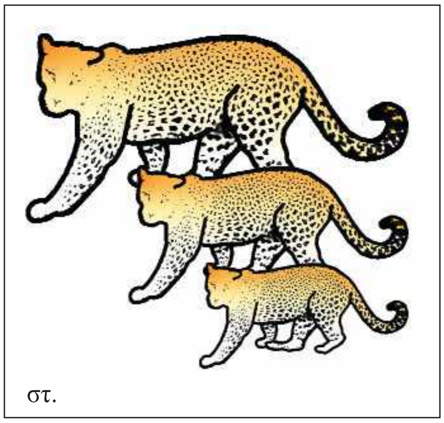
στ.

δ. Όταν με το σύστημα της γραμμικής προοπτικής τοποθετούνται μορφές αλληλεπικαλυπτόμενες και με μειωμένο το μέγεθός τους, δημιουργείται η αίσθηση του μεγάλου βάθους.
ε. Συνδυάζοντας τη γεωμετρική με την ατμοσφαιρική ή χρωματική προοπτική, οι μορφές, που παρουσιάζουν επιπλέον αλλαγή στο χρώμα και την τονική διαβάθμιση, προκαλούν πειστικότερα την αίσθηση του φυσικού χώρου.
στ. Με την τοποθέτηση των μορφών σε αλληλεπικάλυψη και με αυξανόμενο το μέγεθός τους, οι μορφές αντιστρέφονται και δημιουργείται η εντύπωση ότι οι μακρινές έρχονται μπροστά, οπότε το αποτέλεσμα είναι επίπεδο.

Να σχεδιάσετε τη γραμμή του ορίζοντα στις παραπάνω εικόνες και να διαμορφώσετε το χώρο προσθέτοντας δικά σας στοιχεία.

eikastika B gym Mathiti 5:eikastika B Mathiti 10/1/08 4:11 PM Page 65

2.6. Ο χώρος στα δισδιάστατα έργα

Στη **Βυζαντινή ζωγραφική** ο χώρος στον οποίο τοποθετούνται οι ανθρώπινες μορφές, παρουσιάζεται χωρίς βάθος, αφού οι παραστάσεις αφορούν τον πνευματικό κόσμο και δεν επιδιώκεται η αναπαράσταση του γήινου κόσμου (Εικ.21).

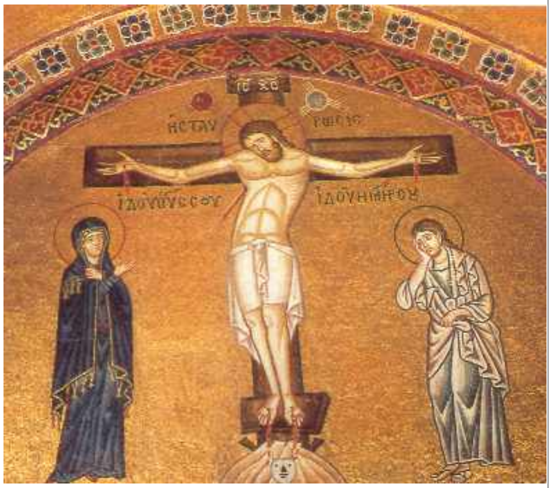

21. «Η Σταύρωση», ψηφιδωτό από το καθολικό της μονής του Οσίου Λουκά, 11ος αι.

Ο ανθρωποκεντρικός χαρακτήρας της **Αναγέννησης** όρισε ως ιδανικό της τέχνης την απεικόνιση του πραγματικού κόσμου. Η παρατήρηση ότι όσο ο άνθρωπος απομακρύνεται από τα αντικείμενα τα βλέπει μικρότερα και με λιγότερο καθαρά χρώματα, οδήγησε τους καλλιτέχνες να επινοήσουν τη **μέθοδο της προοπτικής**, ώστε να μεταφέρουν την εντύπωση του τρισδιάστατου χώρου επάνω στην επίπεδη επιφάνεια της ζωγραφικής.

Η μέθοδος της προοπτικής χρησιμοποιήθηκε και από μεταγενέστερους ζωγράφους, ενώ πολλές φορές παραποιήθηκε (Εικ.26,28).

22. Φρα Αντζέλικο, «Η ταφή των Αγίων Κοσμά και Δαμιανού», 1440.

23. Τζιοβάνι Μπελίνι, «Ο Ευαγγελισμός», 1500.

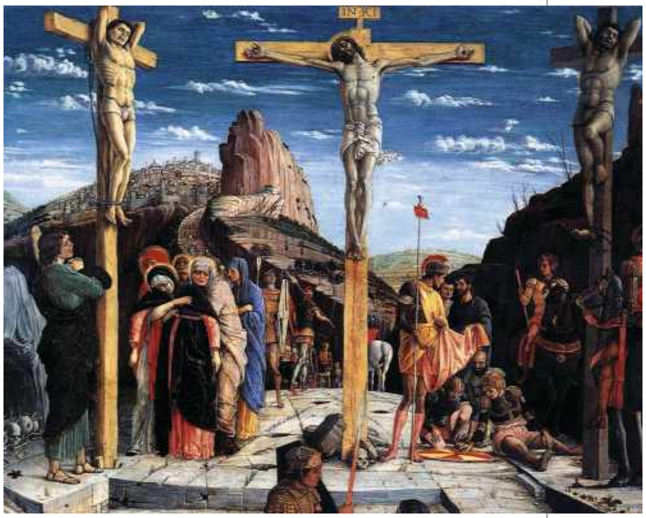

24. Μαντένια, «Η Σταύρωση», 1459.

eikastika B gym Mathiti 5:eikastika B Mathiti 10/1/08 4:11 PM Page 66

Ο όγκος και ο χώρος

25. Μαντένια, «Ο θρήνος για το νεκρό Χριστό», 1490.

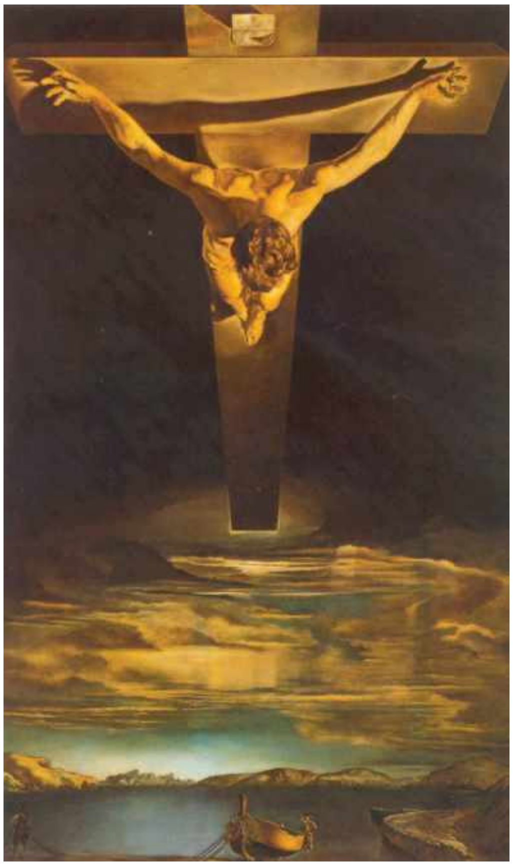

26. Νταλί, «Ο Χριστός του Αγίου Ιωάννη του Σταυρού», 1951.

27. Βερμέρ*, «Μάθημα μουσικής», 1665.
Οι ανθρώπινες μορφές και τα αντικείμενα εντάσσονται μέσα στο χώρο ενός δωματίου που αποδίδεται ρεαλιστικά με τη χρησιμοποίηση της προοπτικής και την ανάλογη απόδοση φωτός και σκιάς, καθαρών και γκρίζων χρωμάτων.

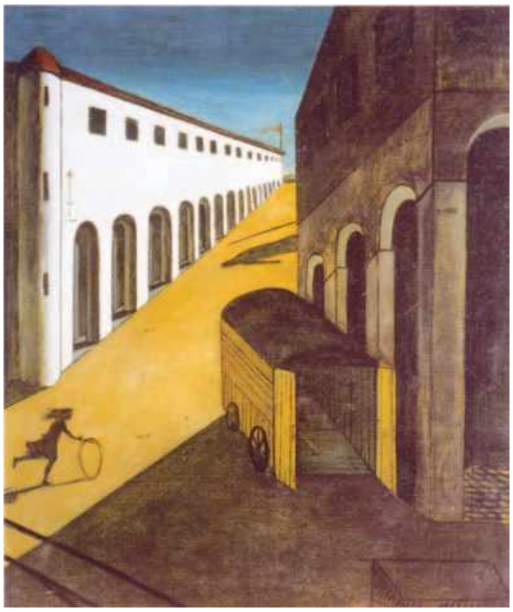

28. Ντε Κίρικο*, «Το μυστήριο και η μελαγχολία ενός δρόμου», 1914.
Ο χώρος, ενώ μας θυμίζει στοιχεία της πραγματικότητας, είναι παράξενος και ονειρικός.

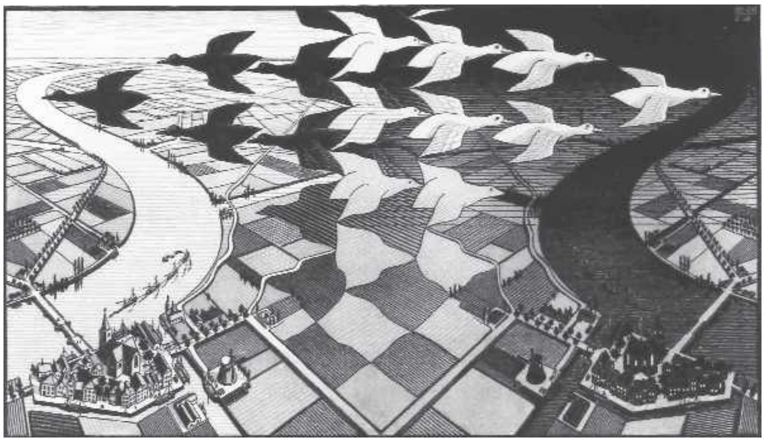

29. Έσερ*, «Μέρα και νύχτα», 1938. Από τη «μέρα» αριστερά γεννιούνται τα άσπρα πουλιά και από τη «νύχτα» δεξιά γεννιούνται τα μαύρα πουλιά, που απλώνονται προς τα κάτω και γίνονται χωράφια γεωμετρικά σχεδιασμένα.

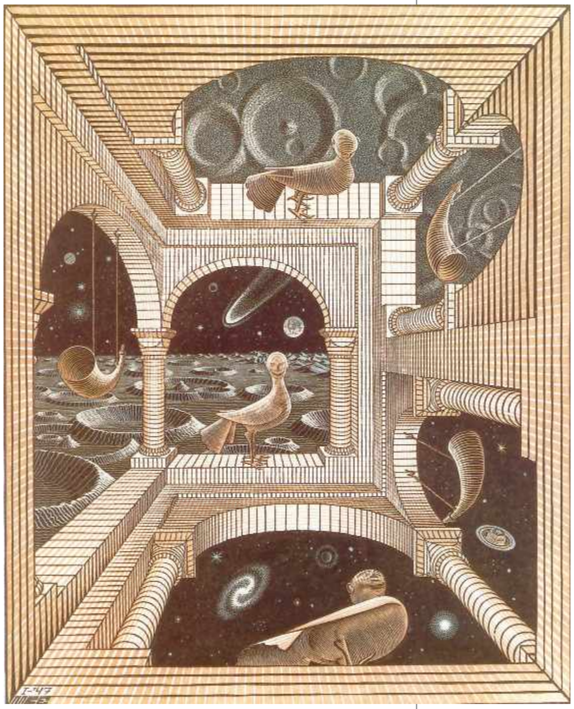

30. Έσερ, «Άλλος κόσμος», 1947. Ο Μάουριτς Έσερ, χρησιμοποιώντας τη γεωμετρία και την προοπτική, δημιούργησε ψευδαισθητικούς κόσμους.

Στα **μη παραστατικά*** έργα ζωγραφικής και ένα μόνο σχήμα επάνω στη ζωγραφική επιφάνεια δημιουργεί ένα ζωγραφικό χώρο γύρω του, πόσο μάλλον η συνύπαρξη πολλών στοιχείων που μπορεί να αποκαλύψει καινούριους και ενδιαφέροντες αισθητικά χώρους. Έτσι, μπορεί να εμφανίζονται σχήματα με σαφή περιγράμματα που οριοθετούν το φόντο (Εικ.31) ή σχήματα χωρίς σαφή όρια που γίνονται ένα με το ζωγραφικό χώρο (Εικ.32) και αποδίδουν τον αφηρημένο χαρακτήρα του έργου.

31. Αρπ, «Χορός», 1925.

32. Καντίνσκι, «Αυτοσχεδιασμός No 26», 1912.

eikastika B gym Mathiti 5:eikastika B Mathiti 10/1/08 4:11 PM Page 68

2.7. Σχεδιαστική μέθοδος της προοπτικής

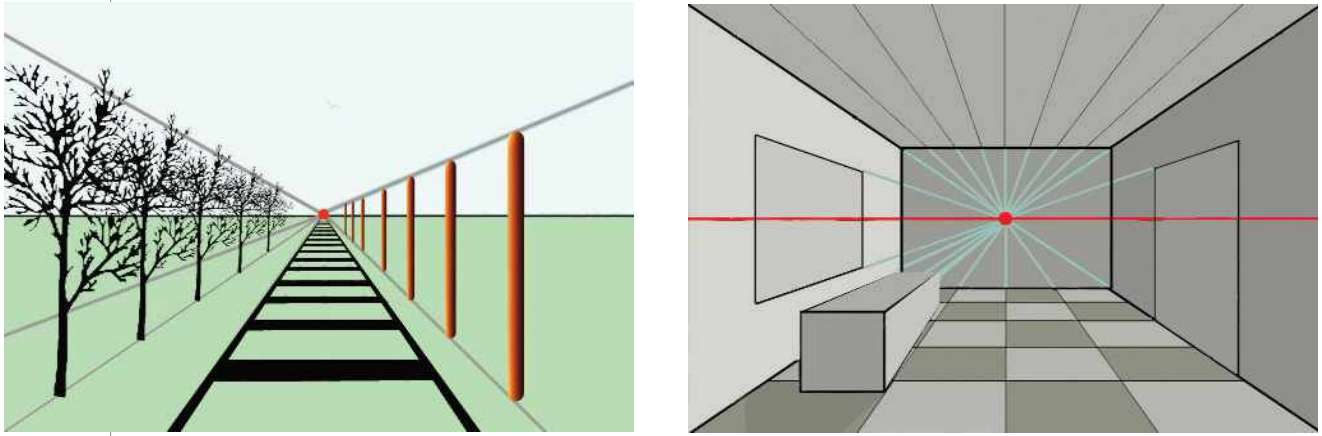

α. Γραμμική προοπτική εξωτερικού και εσωτερικού χώρου με ένα σημείο φυγής, στο οποίο συγκλίνουν όλες οι γραμμές του χώρου και των αντικειμένων.

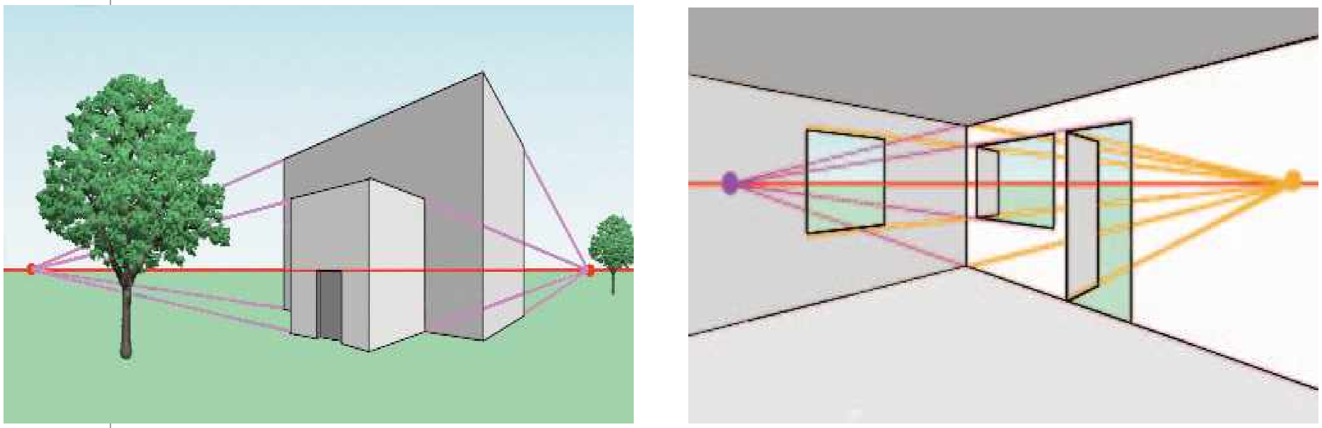

β. Γραμμική προοπτική εξωτερικού και εσωτερικού χώρου με δυο σημεία φυγής.

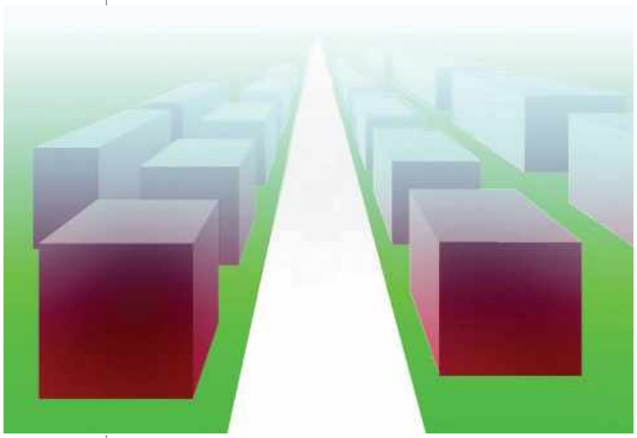

Να παρατηρήσετε τα έργα στις σελίδες 67,68 και να βρείτε: α. Σε ποια υπάρχει γραμμική προοπτική; β. Ποιο είναι το σημείο φυγής σε κάθε ένα; γ. Πόσα σημεία φυγής έχει το έργο του Ντε Κίρικο; δ. Τι είδους προοπτική έχει το σώμα του Χριστού στο έργο του Μαντένια; ε. Τι χαρακτηρισμό μπορούμε να δώσουμε στο χώρο του Νταλί;

γ. Η ατμοσφαιρική προοπτική χρησιμοποιεί επιπλέον αλλαγές και τονικές διαβαθμίσεις στα χρώματα.

Ο όγκος και ο χώρος

ΥΛΙΚΑ 1.Μικρό μπλοκ σχεδίου (Α5) με πολλά φύλλα για πρόχειρα σχέδια 2.Υλικά σχεδίου και ζωγραφικής: μπλοκ σχεδίου, μολύβια Β, 4Β, γόμα, ξύστρα, χάρακας, ξυλομπογιές, παστέλ, μπλοκ ακουαρέλας, τέμπερες, πινέλα 3.Μεγάλα χρωματιστά χαρτόνια κανσόν, εικόνες κτιρίων, μορφές από περιοδικά ή προσωπικές φωτογραφίες, κόλλα, ψαλίδι 4.Υλικά γλυπτικής: α.φύλλα μαλακού αλουμινίου (σφυρί, πένσα, χοντρό καρφί), β.χάρτινα κουτιά και ρολά, χαρτόνια (κόλλα, ψαλίδι, συρραπτικό), γ.σύρμα, καρφιά, βίδες (πένσα), δ.μικρά κομμάτια ξύλου (σφυρί, καρφιά, σχοινί), ε.πηλός που στεγνώνει μόνος του (μαχαιράκι).

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

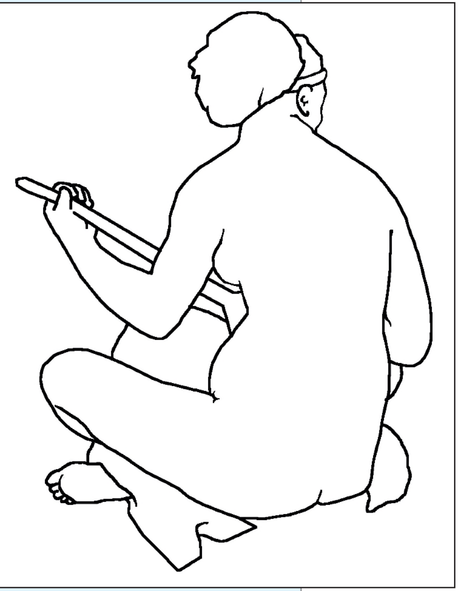

1.Να δημιουργήσετε τρισδιάστατα έργα με ένα θέμα χρησιμοποιώντας φύλλο αλουμινίου, χαρτιά, σύρμα, ξύλο ή πηλό.
2.Να βρείτε από διάφορες πηγές (περιοδικά, εφημερίδες κ.ά.) εικόνες κτιρίων, τα οποία να εκφράζουν τις παρακάτω έννοιες: μεγαλειώδες, φιλικό, απρόσιτο, ψυχρό, ζεστό. Να τις κολλήσετε σε χαρτόνια ανάλογα με την κάθε έννοια.
3.Με τη βοήθεια κάναβου, να μεγεθύνετε το σχέδιο της διπλανής εικόνας και να αποδώσετε τους όγκους και το χώρο με φωτοσκιάσεις ή χρωματικές επιφάνειες.
4.Να διαμορφώσετε ένα ζωγραφικό χώρο κολλώντας φιγούρες από φωτογραφίες και προσθέτοντας χρώματα.
5.Να ζωγραφίσετε σχήματα με σαφή όρια μέσα σε ένα χρωματιστό φόντο.
6.Να ζωγραφίσετε σχήματα χωρίς σαφή όρια που μπερδεύονται και γίνονται ένα με το ζωγραφικό χώρο.
7.Να χρησιμοποιήσετε τη μέθοδο της προοπτικής για να φτιάξετε ένα ζωγραφικό έργο χώρου. Μπορείτε να εργαστείτε επάνω σε ένα δικό σας θέμα ή να επιλέξετε από τα παρακάτω: ταξιδεύω στο χρόνο, το όνειρο του ήλιου, γέννηση.

ΓΛΩΣΣΑΡΙ - ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΕΣ

Ντονατέλο (Donatello, 1386-1466): Ο Φλωρεντινός γλύπτης εξέφρασε στα έργα του με τον καλύτερο τρόπο το πνεύμα της Αναγέννησης και επηρέασε όλους σχεδόν τους συγχρόνους του καλλιτέχνες αλλά και τους μεταγενέστερους. http://www.scultura-italiana.com/Galleria/Donatello/index.html

περίοπτα γλυπτά ή ολόγλυφα: αυτά που μπορούμε να τα δούμε από όλες τις πλευρές τους.

Βερμέρ (Johannes Vermeer, 1632-75): Τα έργα του Ολλανδού ζωγράφου προσαρμόζονται στην κυρίαρχη τάση της ολλανδικής ηθογραφικής ζωγραφικής του 17ου αιώνα και διακρίνονται για την αυστηρή σύνθεση, τις έντονες χρωματικές αντιθέσεις και τη χρήση του φωτός. http://www.essentialvermeer.com/index.html

Ντε Κίρικο (Georgio De Chirico, 1888-1978): Ο Ιταλός ζωγράφος γεννήθηκε στο Βόλο και πέρασε τα παιδικά του χρόνια εκεί. Πηγαίνοντας στο Παρίσι συνδέθηκε με τους Σουρεαλιστές, που τον αισθάνονταν δικό τους εξ αιτίας του ταλέντου του να εκφράζει το υποσυνείδητο. http://www.tendreams.org/dechirico.htm

μη παραστατικά έργα (αφηρημένα): Στα έργα δεν υπάρχει μίμηση ούτε κάποια αναπαράσταση από τον πραγματικό κόσμο, αλλά ένας καινούριος «ζωγραφικός χώρος» με σχήματα και χρώματα.

Έσερ (Maurits Cornelis Escher, 1898-1972): Τα έργα του Ολλανδού ζωγράφου απεικονίζουν παραστάσεις (άνθρωποι, ζώα, αντικείμενα) ή παραδοξολογικές κατασκευές (κτίρια) με τρόπο που δεν είναι δυνατόν να υπάρχουν. Η ιδιαιτερότητα αυτή των σχεδίων του οφείλεται στην επιρροή που δέχτηκε ο Έσερ από τα μαθηματικά και τη γεωμετρία. http://www.mcescher.nl/ και http://people.via.ecp.fr/~jm/musee/escher.html

eikastika B gym Mathiti 5:eikastika B Mathiti 10/1/08 4:11 PM Page 70

Ανάλυση και σύνθεση

ΘΕΜΑ 1

Αναλύουμε το περιεχόμενο και τη μορφή του έργου τέχνης με επίκεντρο την οργάνωση των στοιχείων που το απαρτίζουν.

1.1. Ανάλυση

Όταν ο καλλιτέχνης ολοκληρώσει ένα έργο του, τότε αυτό αρχίζει τη δική του αυτόνομη ύπαρξη. Η δική μας συμμετοχή στη διαδικασία της τέχνης χρειάζεται την **επαφή** μας με το έργο και την **κρίση** μας γι' αυτό. Προτού το επαινέσουμε ή το αποδοκιμάσουμε, θα πρέπει να το προσεγγίσουμε αναλυτικά, δηλαδή να αντιληφθούμε τα στοιχεία που το αποτελούν, κατανοώντας το ρόλο και τη σημασία τους για το έργο.

Σε ένα έργο μπορούμε να διακρίνουμε δυο βασικά στοιχεία: α. το **περιεχόμενο**, που είναι το πνευματικό μέρος του έργου, δηλαδή η ιστορία, οι ιδέες, τα συναισθήματα ή τα μηνύματα που παρουσιάζει, β. η **μορφή**, που αποτελεί την εξωτερική όψη του έργου, δηλαδή τα εκφραστικά του στοιχεία, όπως το ύφος (τεχνοτροπία - στιλ), η σύνθεση (οργάνωση των επιμέρους), τα υλικά και οι τεχνικές.

Στην επαφή μας με τα έργα των προηγούμενων αιώνων διακρίνουμε και εντοπίζουμε πιο εύκολα μορφή και περιεχόμενο. Αντίθετα, στα αφηρημένα έργα του 20ού αιώνα, η διάκριση αυτή δε γίνεται. Άλλωστε, το έργο είναι μια **αδιάσπαστη ενότητα** και συνεπώς μορφή και περιεχόμενο αναπτύσσονται ταυτόχρονα, επηρεάζοντας και μεταβάλλοντας το ένα το άλλο.

1.2. Το θέμα του έργου τέχνης

Τα παραστατικά έργα οικοδομούνται επάνω σε ένα θέμα, οπότε μπορούμε να το διακρίνουμε εύκολα και να ορίσουμε έτσι ένα πορτρέτο, μια τοπιογραφία ή μια νεκρή φύση (Εικ.1). Στα μη παραστατικά έργα το θέμα συνήθως ταυτίζεται με τα μορφικά στοιχεία του έργου (Εικ.2).

1. Καραβάτζιο, «Μουσικός με λαούτο», 1597.

2. Μάλεβιτς, «Σουπρεματισμός Νο 56», 1916.

eikastika B gym Mathiti 5:eikastika B Mathiti 10/1/08 4:11 PM Page 71

1.3. Η τεχνοτροπία του έργου τέχνης

Κάθε έργο τέχνης είναι μοναδικό, αφού ο καλλιτέχνης εκφράζει μέσα από αυτό τον τρόπο που βλέπει και ερμηνεύει τον κόσμο. Μπορεί όμως, μαζί με άλλα που μοιάζουν ως προς τα εκφραστικά τους στοιχεία και συνήθως έχουν δημιουργηθεί στον ίδιο τόπο και χρόνο, να ενταχθεί σε κάποιο συγκεκριμένο στιλ. Έτσι, παρατηρούμε ότι με το ίδιο θέμα έχουν δημιουργηθεί διαφορετικοί πίνακες (Εικ.3-5).

3. Κόνσταμπλ, «Το πάρκο Γουέβενχοου στο Έσεξ», 1816 (Ρεαλισμός).

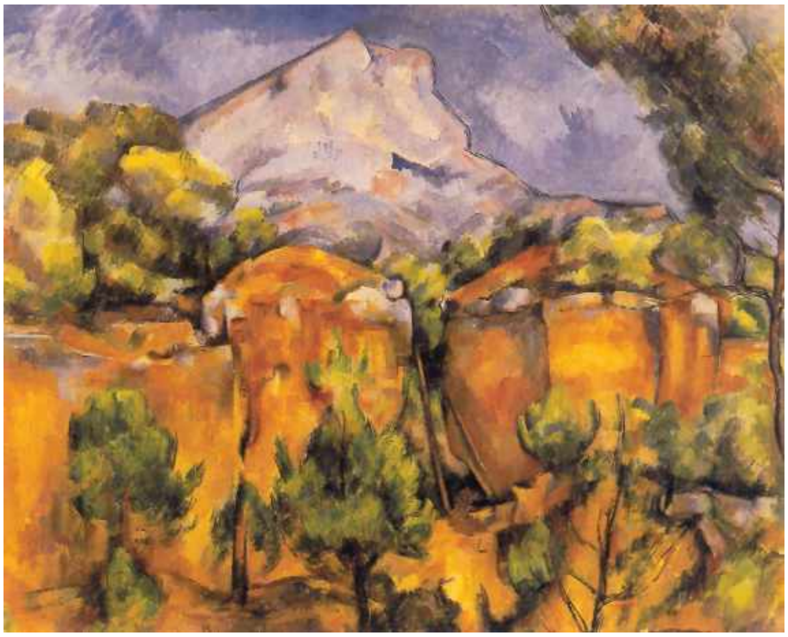

4. Σεζάν, «Το όρος Σαιντ Βικτουάρ, άποψη από το Μπιμπέμους», 1900 (Μετα-ιμπρεσιονισμός).

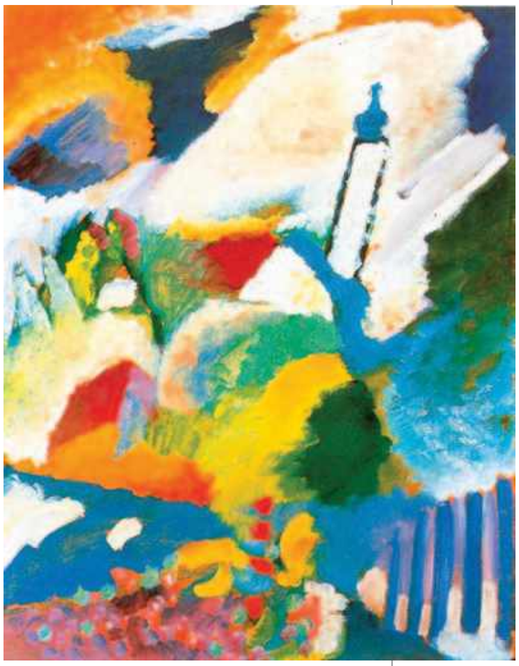

5. Καντίνσκι, «Βουνό», 1909 (Αφαίρεση).

1.4. Η σύνθεση του έργου τέχνης

Σύνθεση είναι **ο τρόπος οργάνωσης** των επιμέρους στοιχείων ενός έργου (γραμμές, σχήματα, μεγέθη, κατευθύνσεις, χρώματα, τόνοι, ματιέρες κτλ.), έτσι ώστε το σύνολο να έχει **συνοχή** και **ενότητα**.

Μια σύνθεση μπορεί να περιέχει λίγα επιμέρους στοιχεία και να φαίνεται απλή ή περισσότερα και να διακρίνεται από μια ποικιλία. Η απλούστερη σύνθεση σε ένα ζωγραφικό έργο είναι μια μαύρη κουκκίδα στην επιφάνεια (σχέση δυο στοιχείων). Όσο αυξάνονται τα στοιχεία, πολλαπλασιάζονται και οι μεταξύ τους σχέσεις.

Ο χαρακτήρας ενός στοιχείου καθορίζεται από τη μορφή του και από τις σχέσεις του με τα άλλα, αφού δε βλέπουμε ποτέ ένα στοιχείο μόνο του αλλά σε σχέση με το περιβάλλον του.

Η επιλογή, η οργάνωση και η αξιοποίηση των στοιχείων της σύνθεσης (τοποθέτηση, διάταξη, κατεύθυνση) καθορίζουν τη μορφή του έργου και μας μεταδίδουν το νόημά του.

6. Αρπ, «Κεφάλι με τρία ενοχλητικά αντικείμενα», 1932, μάρμαρο. Η λιτότητα της σύνθεσης στο έργο του Αρπ είναι εμφανής. Οι τέσσερις καμπύλες φόρμες συνυπάρχουν αρμονικά.

7. Τσελίνι, «Αλατιέρα», 1553, σκαλισμένο χρυσάφι και σμάλτο σε εβένινη βάση. Η πληθώρα των στοιχείων (διαφορετικά υλικά, μεγέθη, αποχρώσεις, μορφές) καθιστούν τη σύνθεση του Τσελίνι πολύπλοκη.

Ποια είναι τα κύρια στοιχεία της σύνθεσης των έργων του Αρπ και του Τσελίνι;

eikastika B gym Mathiti 5:eikastika B Mathiti 10/1/08 4:11 PM Page 73

Ανάλυση και σύνθεση

Όταν παρατηρούμε μια εικόνα, έχουμε την τάση να συνδέουμε τα όμοια ή συγγενικά της στοιχεία (σχήματα ίδιου μεγέθους, όμοιους τόνους, χρώματα, υφές κ.ά.) και να τα βλέπουμε σαν ομάδα (Εικ.8). Η ομαδοποίηση αυτή δημιουργεί **νοητά σχήματα** (κρυφή γεωμετρία) (Εικ.9), τα οποία οι καλλιτέχνες εκμεταλλεύονται για να οργανώσουν τη σύνθεσή τους (Εικ.10) ή για να δώσουν στο έργο ένα ιδιαίτερο νόημα (Εικ.11).

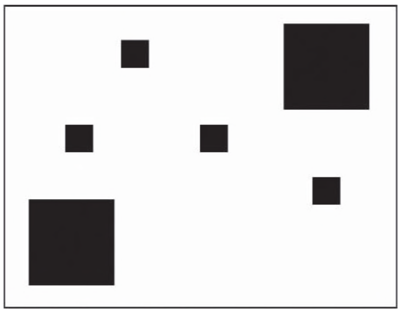

8. Η ομαδοποίηση των στοιχείων εδώ οφείλεται στην ομοιότητα του σχήματος, του χρώματος, της θέσης τους στο χώρο και κυρίως στη διαφορά του μεγέθους.

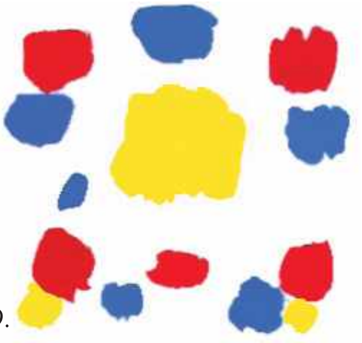

9.

10. Κλέε, «Η μαγεία των ψαριών», 1925.
Πολλά από τα στοιχεία της σύνθεσης οργανώνονται μέσα σε ένα μεγάλο ορθογώνιο. Άλλα φαίνονται να εισέρχονται σε αυτό και άλλα να εξέρχονται, οπότε η σύνθεση αποκτά κάποια τάξη.

Ποια νοητά σχήματα βλέπετε στην εικόνα 9;

Στο έργο του Κλέε, ποια νοητά σχήματα διακρίνετε εκτός από το ορθογώνιο;

11. Πουσέν, «Η Αγία Οικογένεια στα σκαλιά», 1648.
Η τοποθέτηση των μορφών μέσα σε ένα νοητό τρίγωνο, με την Παναγία και το Χριστό στην κορυφή του, προσδίδει στη σύνθεση σταθερότητα, ηρεμία και μεγαλείο. Επίσης το τρίγωνο στη χριστιανική ζωγραφική συμβολίζει την Αγία Τριάδα.

Ανάλυση και σύνθεση

Ο χαρακτήρας και το αισθητικό αποτέλεσμα μιας σύνθεσης καθορίζεται από την **τοποθέτηση** κάθε στοιχείου σε σχέση με τα υπόλοιπα μέσα στο έργο. Ανάλογα με τη θέση των στοιχείων, το αποτέλεσμα είναι διαφορετικό, π.χ. η τοποθέτηση κάτω δίνει βάρος, ενώ επάνω ελαφράδα (Εικ.12).

Η **διάταξη** των στοιχείων μπορεί να παρουσιάζεται σε παράλληλες ζώνες (Εικ.13), να είναι συμμετρική (Εικ.14), περιμετρική (Εικ.15), ακτινωτή (Εικ.16) ή διαγώνια (Εικ.17). Αν η θέση ενός στοιχείου διαφοροποιηθεί από τη συνολική διάταξη, αποκτά ιδιαίτερο ενδιαφέρον.

12. Γκόγια*, «Ο σκύλος», 1823. Το κεφάλι του σκύλου με το μικρό σχήμα καταλαμβάνει ελάχιστο χώρο και τοποθετείται στο κάτω μέρος της σύνθεσης αφήνοντας την υπόλοιπη επιφάνεια χωρίς καμιά άλλη παρουσία.

Ποιο νόημα πιστεύετε ότι έχει το έργο του Γκόγια;
Τι νομίζετε ότι επιδιώκει με αυτή τη διάταξη ο Θεοτοκόπουλος;

13. Θεοτοκόπουλος*, «Η ταφή του κόμη Οργκάθ», 1586. Το έργο χωρίζεται σε δυο παράλληλες ζώνες, τη γήινη και την ουράνια. Στο κάτω μέρος δημιουργείται ένα οριζόντιο ορθογώνιο σχήμα, όπου οι παραταγμένες μορφές περιβάλλουν το κεντρικό στοιχείο, δηλαδή την ταφή, δημιουργώντας σταθερότητα ανάλογη με τη σοβαρότητα του θέματος. Αντίθετα, στο επάνω ημικυκλικό μέρος οι μορφές ρέουν απλωμένες στο χώρο.

14. Ο Γοτθικός καθεδρικός ναός της Ρενς στη Γαλλία, 1240. Η σύνθεση του ναού είναι συμμετρική ως προς τον κατακόρυφο άξονα. Οι μεγάλες πύλες με το γλυπτικό διάκοσμο εντείνουν τα κατακόρυφα δομικά στοιχεία, που κυριαρχούν στη Γοτθική* αρχιτεκτονική και επισκιάζουν τα οριζόντια. Το μεσαίο κλίτος ξεχωρίζει εξαιτίας του μεγάλου ρόδακα.

eikastika B gym Mathiti 5:eikastika B Mathiti 10/1/08 4:11 PM Page 75

15. «Ο Άγιος Ιωάννης ο Πρόδρομος με σκηνές του βίου του» από τη μονή της Αγίας Αικατερίνης Σινά, 13ος αι.
Η βασική μορφή τοποθετείται στο κέντρο και πλαισιώνεται περιμετρικά από 14 μικρές σκηνές της ζωής του.

16. Ζιραρντό, «Ο Απόλλωνας ενώ τον υπηρετούν οι νύμφες», 1666.
Η ακτινωτή τοποθέτηση των μορφών γύρω από την κεντρική μορφή εκφράζει τον τίτλο και το νόημα του έργου.

17. Ντεγκά, «Χορεύτριες που ανεβαίνουν τα σκαλοπάτια», 1886-90.
Η κεντρική μορφή χωρίζει τη σύνθεση στα δυο. Οι χορεύτριες κατευθύνονται διαγώνια προς τη φωτισμένη σκηνή και μαζί τους το βλέμμα μας εστιάζεται στην αγωνιώδη προετοιμασία τους λίγο πριν την παράσταση.

IV

Ανάλυση και σύνθεση

Η τοποθέτηση των στοιχείων στο χώρο του έργου μπορεί να δηλώνει μια **κατεύθυνση** (οριζόντια, κατακόρυφη, διαγώνια, κυκλική). Οι κατευθύνσεις οδηγούν το βλέμμα του θεατή και τον τρόπο που «διαβάζει» το έργο συμβάλλοντας έτσι στο νόημά του.

18. Μπρέγκελ ο Πρεσβύτερος*, «Η πομπή των τυφλών», 1568.
Το έργο εικονογραφεί την παραβολή του Χριστού για τον τυφλό. Η πτώση των τυφλών σε ένα πηγάδι παρουσιάζεται με την πορεία τους από επάνω αριστερά προς τα κάτω δεξιά, δηλαδή επάνω στη διαγώνια κατεύθυνση που είναι αυτή που δίνει και την αίσθηση της πτώσης.

Τι αίσθηση νομίζετε ότι θα είχε το έργο του Μπρέγκελ, αν η βασική κατεύθυνση ήταν η άλλη διαγώνιος;

19. Τιντορέτο, «Η γέννηση του Γαλαξία», 1577.
Στη ζωγραφική του Μπαρόκ, οι διαγώνιες κατευθύνσεις που χρησιμοποιούνται δημιουργούν ένταση και κινητικότητα.

Ποιους νομίζετε ότι κοιτάζει ο ζωγράφος στην εικ. 20 και πώς συνδέεται αυτό με το νόημα του έργου;

20. Βελάσκεθ*, «Η οικογένεια του Φιλίππου του IV» ή «Οι δεσποινίδες των τιμών (Las Meninas)», 1656.
Η πριγκίπισσα Μαργαρίτα με την ακολουθία της εικονίζεται στο εργαστήριο του ίδιου του ζωγράφου ο οποίος ζωγραφίζει σε ένα μεγάλο τελάρο κοιτώντας μπροστά. Οι συγκλίνουσες της προοπτικής κατευθύνουν το βλέμμα μας στο φωτεινό άνοιγμα του απέναντι τοίχου, μπροστά στον οποίο στέκεται ένας άντρας αλλά και στον καθρέφτη δίπλα, με τα είδωλα του βασιλιά και της βασίλισσας.

eikastika B gym Mathiti 5:eikastika B Mathiti 10/1/08 4:11 PM Page 77

Ανάλυση και σύνθεση

Ο καλλιτέχνης θέλοντας να δώσει **έμφαση** σε κάποιο στοιχείο στο έργο του, μπορεί να ιεραρχήσει τα στοιχεία της σύνθεσης ή να τονίσει τη μοναδικότητα κάποιου.

21. «Η δόξα του Χριστού», ανάγλυφο από το Γοτθικό καθεδρικό ναό της Ότεν στη Γαλλία, 12ος αι. Η κυριαρχία της μορφής του Χριστού στο σύνολο ενισχύεται κυρίως εξαιτίας του μεγέθους του.

22. Θεοτοκόπουλος, «Το Μαρτύριο του Αγίου Μαυρίκιου», 1582.

Πόσα διαφορετικά μεγέθη έχουν οι μορφές στο έργο του Ελ Γκρέκο; Τι νομίζετε ότι δηλώνει αυτή η διαφοροποίηση των μεγεθών;

24. Καντίνσκι, «Μέσα στο μπλε», 1925.

Υπάρχει έμφαση στο έργο του Καντίνσκι;

23. Γκόγια, «Μανουέλ Οσόριο Μανρίκε Ντε Θουνίγα», 1788. Η αθώα και ήρεμη μορφή του αγοριού δυναμώνει με το κόκκινο χρώμα, τα λαμπερά στοιχεία στα ρούχα του και το φως στον πίσω τοίχο που περιβάλλει το κεφάλι του.

eikastika B gym Mathiti 5:eikastika B Mathiti 10/1/08 4:11 PM Page 78

Ανάλυση και σύνθεση

Όταν σε ένα έργο υπάρχει **επανάληψη** στοιχείων με το ίδιο μέγεθος, σχήμα ή χρώμα, δημιουργείται ενότητα, συνοχή αλλά και κινητικότητα. Επειδή η τυπική επανάληψη προκαλεί μονοτονία, οι καλλιτέχνες δημιουργούν εναλλαγές στα επαναλαμβανόμενα στοιχεία, ώστε να υπάρχει ποικιλία και ενδιαφέρον.

25. Το κτίριο «Φοντάκο Ντέι Τούρκι» στη Βενετία, 13ος αι.

26. «Οι 4 Καβαλάρηδες της Αποκάλυψης» από εικονογράφηση του βιβλίου της Αποκάλυψης του Ηγουμένου της Λιεμπάνα, 1091-1109.
Η επανάληψη των τεσσάρων αλόγων εμπλουτίζεται με τη διαφοροποίηση του χρώματος και μαζί με τη διαφορετική στάση στα χέρια των πολεμιστών επιτυγχάνεται η αναγκαία ποικιλία.

27. Η μονή του Αγίου Παντελεήμονα στο Άγιο Όρος, 1009.

28. «Ο σατανάς και οι ακρίδες» από εικονογράφηση του βιβλίου της Αποκάλυψης του Αγίου Σεβήνου, 11ος αι. Το πίσω επίπεδο (φόντο) χρωματίζεται με δυο ζεύγη χρωμάτων σχηματίζοντας ορθογώνια επαναλαμβανόμενα σχήματα. Το μπροστινό επίπεδο αποτελούν οι φιγούρες που έχουν διάφορα μεγέθη, θέσεις και πολύπλοκα σχήματα.

Ποια στοιχεία επαναλαμβάνονται σε κάθε ένα από τα εικονιζόμενα κτίρια;

Ανάλυση και σύνθεση

ΥΛΙΚΑ 1.Μικρό μπλοκ σχεδίου (Α5) με πολλά φύλλα για πρόχειρα σχέδια 2.Υλικά σχεδίου και ζωγραφικής: μπλοκ σχεδίου, μολύβι Β, γόμα, ξύστρα, χάρακας, παστέλ, μπλοκ ακουαρέλας, τέμπερες, πινέλα 3.Διάφορα υλικά και εργαλεία για γλυπτική και κατασκευές 4.Υλικά για κολάζ: σελίδες από περιοδικά, χρωματιστά χαρτιά, κόλλα, ψαλίδι.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1.Να δημιουργήσετε ένα θέμα σε δυο εκδοχές (σύνθεση, στιλ, υλικά).
2.Να επιλέξετε ένα θέμα που να ταιριάζει σε μια λιτή σύνθεση και ένα σε μια σύνθεση με ποικιλία και να δημιουργήσετε με όποια υλικά θέλετε.
3.Να συνθέσετε ένα έργο με έμφαση σε ένα στοιχείο.
4.Να συνθέσετε ένα έργο επαναλαμβάνοντας κάποια στοιχεία με παραλλαγές (Εικ.29).
5.Να αναλύσετε ένα έργο της επιλογής σας ως προς το περιεχόμενο και τη μορφή του.

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Μουσική: Πώς θα μπορούσαμε να παρουσιάσουμε εικαστικά τα στοιχεία μιας μουσικής σύνθεσης;
Φυσική Αγωγή: Πώς θα μπορούσαμε να συνδυάσουμε εικόνες με μια χορευτική παράσταση;
Οικιακή Οικονομία: Συνθέτουμε ένα γιορτινό τραπέζι σύμφωνα με τα παραδοσιακά φαγητά του τόπου μας.

29. Έργο μαθητή.

ΓΛΩΣΣΑΡΙ – ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΕΣ

Γκόγια (Francisco Goya, 1746-1828): Ο Ισπανός ζωγράφος και χαράκτης του Ρομαντισμού, μέσα από τα θρησκευτικά, τα ιστορικά έργα ή τα πορτρέτα του, ξεχώρισε για το συναισθηματικό βάθος που τα διακατέχει και την ελεύθερη τεχνική, χαρακτηριστικά που επηρέασαν πολλούς από τους μοντέρνους ζωγράφους.
http://eeweems.com/goya/index.html και http://www.spanisharts.com/prado/goya.htm

Δομήνικος Θεοτοκόπουλος (El Greco, 1541-1614): Ο Έλληνας ζωγράφος γεννήθηκε στο Ηράκλειο της Κρήτης, που ήταν τότε κτήση των Βενετών. Εκπαιδεύτηκε ως ζωγράφος εικόνων βυζαντινής τεχνοτροπίας και το 1560 πήγε στη Βενετία, μαθήτευσε πιθανότατα κοντά στον Τιτσιάνο και επηρεάστηκε από τη βενετσιάνικη τέχνη της Αναγέννησης. Αργότερα πήγε στη Ρώμη, όπου έγινε γνωστός και τέλος εγκαταστάθηκε στο Τολέδο της Ισπανίας, όπου έζησε και υπηρέτησε την εκκλησία ως ζωγράφος.
http://www.spanisharts.com/prado/greco.htm και http://users.ach.sch.gr/pchaloul/anagennisi/elgreco.htm

Γοτθική τέχνη: Αφορά κυρίως την αρχιτεκτονική της μεσαιωνικής εποχής στην Ευρώπη του 12ου αιώνα, με κύρια χαρακτηριστικά τον τονισμό του ύψους με το οξυκόρυφο τόξο και την ενσωμάτωση ανάγλυφων θρησκευτικών παραστάσεων στο μεγαλύτερο μέρος της εξωτερικής επιφάνειας των μεγάλων καθεδρικών ναών.

Μπρέγκελ (Pieter Bruegel the Elder, 1525-1569): Ο Ολλανδός ζωγράφος και χαράκτης προκάλεσε επανάσταση στην τέχνη της τοπιογραφίας και έγινε γνωστός χάρη στις γραφικές σκηνές του, με θέμα την αγροτική ζωή. Μετά την εγκατάστασή του στη Βενετία, στο στιλ του και στην ομορφιά των έργων του προστέθηκε μια μελαγχολική νότα με μια αίσθηση επικείμενης καταστροφής.
http://www.pieter-bruegel.com/ και http://www.ricci-art.com/en/Pieter-Bruegel-the-Elder.htm

Βελάσκεθ (Diego Velázquez, 1599-1660): Ο Ισπανός ζωγράφος της περιόδου του Μπαρόκ κατάφερε να ξεχωρίσει από τους υπόλοιπους καλλιτέχνες του «χρυσού αιώνα» της ισπανικής ζωγραφικής για τη δεξιοτεχνία και την τεχνική του. Το μεγαλύτερο μέρος του έργου του περιλαμβάνει προσωπογραφίες, ατομικές ή και ομαδικές, τις οποίες όφειλε να φιλοτεχνεί ως ζωγράφος της αυλής του βασιλιά Φιλίππου Δ΄.
http://www.cyberspain.com/passion/velazq.htm και http://nacho.myweb.io/index.html

Αλληγορικά και συμβολικά έργα

Ο συμβολισμός και οι αλληγορίες στην ιστορία της τέχνης

2.1. Ο συμβολισμός και η αλληγορία

Ο **συμβολισμός** στις εικαστικές τέχνες είναι πολύ διαδεδομένος, αφού το σύμβολο είναι κυρίως εικόνα. Για να κατανοήσουμε τα συμβολικά νοήματα ενός έργου, χρειάζεται γνώση, έρευνα και αντίληψη. Υπάρχουν σύμβολα που αναγνωρίζονται από τον πολύ κόσμο σε μια ορισμένη εποχή ή πολιτισμό, όπως το σύμβολο του σταυρού ή της σημαίας. Επίσης υπάρχουν σύμβολα που μπορούμε να τα αναγνωρίσουμε κάνοντας κάποιους συσχετισμούς, π.χ. ο αετός συμβολίζει τον ηρωισμό ή την ελευθερία και το κόκκινο χρώμα το πάθος ή την επανάσταση.

Η **αλληγορία** είναι ένας τρόπος αναπαράστασης κατά τον οποίο η εικόνα υποδηλώνει κάτι διαφορετικό από αυτό που παρουσιάζει. Έτσι, βλέπουμε να προσωποποιούνται έννοιες όπως η ελευθερία κ.ά.

1. «Ο Καλός Ποιμένας», ψηφιδωτό από το μαυσωλείο της Γάλα Πλακίδια στη Ραβένα, 425.
Το θέμα είναι μια ποιμενική σκηνή. Το στοιχείο του φωτοστέφανου στη μορφή του νεαρού βοσκού και ο σταυρός που κρατάει μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι πρόκειται για το Χριστό. Τα πρόβατα έχοντας στραμμένα τα κεφάλια τους σε εκείνον του δίνουν όλη την προσοχή τους, όπως προσηλώνονται οι πιστοί στο κήρυγμα του Θεού.
Ο χριστιανικός κόσμος χρησιμοποίησε τους συμβολισμούς με ιδιαίτερη έμφαση. Το Α και το Ω, η λέξη ΙΧΘΥΣ, η παράσταση του Καλού Ποιμένα συμβολίζουν το Χριστό. Στην αρχιτεκτονική το σχήμα της κάτοψης των εκκλησιών, ο προσανατολισμός τους αλλά και ο τρούλος έχουν επίσης συμβολική σημασία.

2. «Η δόξα του Χριστού», ανάγλυφο από την πρόσοψη του Γοτθικού ναού του Αγίου Τροφίμου στην Αρλ της Γαλλίας, 1180.
Ο μεσαιωνικός πολιτισμός κυριαρχείται από θρησκευτικά σύμβολα, όπως τα ανάγλυφα στους ναούς. Ο Χριστός περιβάλλεται από τα σύμβολα των τεσσάρων Ευαγγελιστών (ο άγγελος συμβολίζει το Ματθαίο, ο αετός τον Ιωάννη, ο ταύρος το Λουκά και το λιοντάρι το Μάρκο).
Επίσης στη ζωγραφική συχνά απεικονίζονται αλληγορικά οι αρετές, το καλό και το κακό.

eikastika B gym Mathiti 5:eikastika B Mathiti 10/1/08 4:11 PM Page 81

Αλληγορικά και συμβολικά έργα

3. Μποτιτσέλι, «Η Άνοιξη», 1482, τέμπερα σε ξύλο, 2,03x3,15 μ., στο μουσείο Ουφίτσι στη Φλωρεντία.
Η τέχνη της Αναγέννησης στηρίζεται στην αρχαία ελληνική μυθολογία και στη χριστιανική θρησκεία. Έτσι, έχει και αυτή συμβολικό και αλληγορικό περιεχόμενο.
Στο έργο του Σάντρο Μποτιτσέλι εικονίζεται στο κέντρο ενός ολάνθιστου κήπου η Αφροδίτη, γαλήνια σαν Παναγία, να εποπτεύει την όλη σκηνή. Ξεκινώντας από δεξιά βλέπουμε το Ζέφυρο να κυνηγάει τη νύμφη Χλωρίδα που προσπαθεί να του ξεφύγει, αλλά καθώς αυτός την αγγίζει, βγαίνουν λουλούδια από το στόμα της και μεταμορφώνεται στη Φλώρα, την αγγελιοφόρο της Άνοιξης. Η Άνοιξη σαν νύμφη πλέον, με στεφάνι και περιδέραιο από λουλούδια, σκορπά άνθη από την ποδιά της συμβολίζοντας τις ομορφιές της εποχής. Ο Έρωτας που πετάει επάνω από τη θεά σαϊτεύει τις Τρεις Χάριτες που χορεύουν και ο Ερμής ντυμένος με τον κόκκινο μανδύα κοιτάει ψηλά. Το πέρασμα από τη μια μορφή στην άλλη παρουσιάζει την αλληγορική σημασία του έργου που, αν και διφορούμενη, είναι η χαρά του έρωτα, ο οποίος προοδευτικά από αισθησιακός γίνεται πνευματικός.

Ποιο σχήμα βλέπετε γύρω από το κεφάλι της Αφροδίτης και τι μπορεί να συμβολίζει; Γιατί η θεά του Έρωτα είναι η πιο σεμνά ντυμένη; Ποιες ήταν οι Τρεις Χάριτες στην ελληνική μυθολογία και γιατί είναι αυτές που σαϊτεύει ο Έρωτας;

4. Η πλατεία του Αγίου Πέτρου στη Ρώμη, έργο του Μπερνίνι, 1656-1667.
Η κιονοστοιχία που πλαισιώνει την πλατεία συμβολίζει την οικουμενικότητα και το αποστολικό έργο της Καθολικής Εκκλησίας, καθώς με το κυκλικό της σχήμα μοιάζει να αγκαλιάζει τους πιστούς και να τους οδηγεί στον ιερό ναό.

IV

Αλληγορικά και συμβολικά έργα

Οι θρησκευτικές αντιλήψεις σε όλους τους πολιτισμούς σχετίζονται με την τέχνη και εκφράζονται μέσα από διάφορα σύμβολα.

5. «Σίβα Ναταράγια», 12ος-13ος αι., ορείχαλκος, ύψος 33 εκ., στο μουσείο Άτκινς στο Κάνσας Σίτι, ΗΠΑ.
Μέσα από το γλυπτό του «Σίβα Ναταράγια» η θρησκεία του Ινδουισμού εκφράζει την ουσία του σύμπαντος και το μεγαλείο του Θείου. Ο Σίβα είναι ο θεός του χορού, του ρυθμού, της έντασης, της δημιουργίας και της καταστροφής. Στη διάρκεια του χορού του τα αστέρια πέφτουν από τους ουρανούς, ο θεός καταστρέφει τότε το σύμπαν για να το ξαναδημιουργήσει αμέσως μετά.
Στο γλυπτό ο θεός παρουσιάζεται με ανθρώπινη μορφή, σε μια τελετουργική χορευτική στάση με ανασηκωμένο το ένα πόδι και με τέσσερα χέρια να κινούνται ρυθμικά στον αέρα. Οι αναλογίες, οι στάσεις, οι χειρονομίες και οι κινήσεις του βασίζονται σε αυστηρούς κανόνες της θρησκείας.
1.Το ένα χέρι κρατάει ένα μουσικό όργανο, δίνοντας ρυθμό στην αναγέννηση που θα έρθει.
2.Το άλλο χέρι κρατάει τη φλόγα της καταστροφής.
3.Το τρίτο χέρι υψώνεται για να ησυχάσει την άγρια νύχτα.
4.Το τέταρτο χέρι συμβολίζει τη γαλήνη, την εμπιστοσύνη και την αγάπη.
5.Το ανασηκωμένο πόδι δηλώνει την αποδέσμευση από την ύλη.
6.Το άλλο πόδι πατάει και υποτάσσει ένα δαίμονα που εκπροσωπεί τον κόσμο του κακού.
7.Τα μακριά μαλλιά κυματίζουν στον αέρα και αντιπροσωπεύουν τον ασκητισμό.
8.Οι φλόγες της αναγέννησης και της εξαΰλωσης ελίσσονται σε κύκλο γύρω από την κεντρική φιγούρα που έχει φτάσει στη «νιρβάνα».

Αλληγορικά και συμβολικά έργα

Στον 20ό αιώνα τα σύμβολα και οι αλληγορίες χρησιμοποιήθηκαν από καλλιτεχνικά κινήματα αλλά και μεμονωμένους καλλιτέχνες.

6. Πικάσο, «Γκερνίκα», 1937, λάδι σε μουσαμά, 3,5x7,8 μ., στο μουσείο Πράδο στη Μαδρίτη.
Η «Γκερνίκα» του Πάμπλο Πικάσο είναι ένα έργο βασισμένο σε πραγματικό γεγονός, το βομβαρδισμό της ισπανικής πόλης Γκερνίκα από τους Γερμανούς το 1936, στον ισπανικό εμφύλιο.
Σε ένα χώρο με λιτή χρωματική γκάμα (αποχρώσεις άσπρου, μαύρου και γκρι) βλέπουμε ένα συνονθύλευμα από ανθρώπους και ζώα που σπαράζουν από τη φρίκη της καταστροφής, του τρόμου και του θανάτου.
Η σύνθεση βασίζεται στη συνεκτική λειτουργία ενός μεγάλου τριγώνου, σαν αέτωμα αρχαίου ναού. Στην κορυφή του βρίσκεται η λάμπα πετρελαίου που την προτείνει ένα χέρι σαν να θέλει να φωτίσει μέσα στο χάος. Αριστερά της κορυφής του υπάρχει μια τεράστια λάμπα (κατά μια ερμηνεία είναι η βόμβα και κατά άλλη το μάτι του θεού). Στο πρώτο επίπεδο βλέπουμε τον πεσμένο ήρωα, σαν κομμάτια σπασμένου αγάλματος, που ακόμα κρατάει το σπασμένο σπαθί του. Το κέντρο καταλαμβάνεται από ένα άλογο (ζώο του πολέμου), που, με τα δόντια και τη γλώσσα του βγαλμένα έξω, σφαδάζει από τον πόνο, καθώς ένα κοντάρι το έχει πληγώσει θανάσιμα στα πλευρά (ενδεχομένως συμβολίζει το βασανισμένο λαό). Αριστερά εικονίζεται ο ταύρος ακίνητος (κατά μια ερμηνεία είναι ο εχθρός, ο φασισμός, η αγριότητα, ο σκοταδισμός και κατά άλλη η ίδια η Ισπανία που επιβιώνει μετά από αυτή την τραγωδία). Η μάνα που καταρρακωμένη κλαίει κουβαλώντας το νεκρό παιδί της, η γυναίκα που με έντονο διασκελισμό έρχεται προς το κέντρο για να κλάψει το νεκρό πολεμιστή και η άλλη πίσω της που την έχουν τυλίξει οι φλόγες μέσα σε ένα σπίτι με ανοιχτό παράθυρο είναι στοιχεία της ίδιας αυτής τραγωδίας με το βλέμμα του καλλιτέχνη. Το έργο μπορεί να εξέφρασε ένα συγκεκριμένο γεγονός, γρήγορα όμως θεωρήθηκε ένας παγκόσμιος ύμνος ενάντια στη θηριωδία του πολέμου.

Τι νομίζετε ότι εντείνει η οξύτητα του τριγώνου, στο οποίο δομείται η σύνθεση;
Γιατί ο Πικάσο χρησιμοποιεί λιτή χρωματική γκάμα;
Γιατί χρησιμοποιεί τις μορφές του ταύρου και του αλόγου;
Γιατί τα μέρη του αλόγου έχουν αυτή τη διαφορετική υφή;
Τι δείχνει το τεράστιο ανοιχτό χέρι με τις γραμμές του πεσμένου πολεμιστή;
Γιατί η μάνα που κλαίει στρέφει το κεφάλι της στον ταύρο;
Τι ήταν ο Μινώταυρος στην ελληνική μυθολογία;

eikastika B gym Mathiti 5:eikastika B Mathiti 10/1/08 4:11 PM Page 84

2.2. Ο συμβολισμός των χρωμάτων

Στη διάρκεια της πορείας του ανθρώπου τα χρώματα συνδέθηκαν με τη ζωή του, εκφράζοντας συναισθήματα και καταστάσεις που προκαλούνταν κυρίως από τα φυσικά φαινόμενα. Έτσι, ρίζωσαν μέσα του οι συμβολισμοί των χρωμάτων, ανάλογα με τις αντιλήψεις κάθε λαού και κάθε εποχής. Π.χ. στις δυτικές κοινωνίες το μαύρο εκφράζει το πένθος και συμβολίζει το θάνατο και το φόβο για το άγνωστο, αφού έχει συνδυαστεί με τη νύχτα που περιέχει κινδύνους και τον ύπνο που μοιάζει με θάνατο. Αντίθετα, οι ανατολικοί λαοί έχουν το λευκό για το πένθος που συμβολίζει την καθαρότητα, τη λάμψη και την αθωότητα, επειδή σύμφωνα με τις θρησκείες τους ο θάνατος είναι μια καινούρια αρχή για τη μετέπειτα ζωή.

Έτσι και κάθε έργο τέχνης κρύβει συμβολισμούς στα χρώματα που κυριαρχούν.

7.

8.

9.

7. Γκρύνεβαλντ, «Η Ανάληψη του Χριστού», 1515 (λεπτομέρεια). Το κόκκινο από τη μια είναι το χρώμα της ζεστασιάς, της αγάπης, του πάθους και από την άλλη συνδέεται με το θυμό, την επανάσταση, τον πόλεμο.
8. Τέρνερ, «Το πρωινό μετά τον κατακλυσμό», 1843. Το κίτρινο στη Δύση συμβολίζει τον πλούτο, τη δύναμη, το μίσος, ενώ στην Ανατολή την πνευματικότητα, τη χαρά, την ευημερία.
9. Νταβίντ, «Ανάπαυση κατά τη φυγή στην Αίγυπτο», 1510. Το μπλε γενικά συμβολίζει την αλήθεια, την ηρεμία, την ειρήνη, την εξουσία και στην Αραβία την αρετή και την πίστη.

10.

11.

12.

10. Το διεθνές σύμβολο της ανακύκλωσης. Το πράσινο συμβολίζει τη γονιμότητα της φύσης, την ηρεμία, την ελπίδα, τη ζωή, την αναγέννηση.
11. Το μοβ συνδέεται με τη μελαγχολία, τη φαντασία, το όνειρο, το ανεξήγητο.
12. Το πορτοκαλί είναι το χρώμα της ευτυχίας σε Κινέζους και Ιάπωνες. Τα πορτοκαλί ράσα των Βουδιστών μοναχών συμβολίζουν την ηρεμία και την ταπεινότητα.

eikastika B gym Mathiti 5:eikastika B Mathiti 10/1/08 4:11 PM Page 85

Αλληγορικά και συμβολικά έργα

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1.Να βρείτε τα συμβολικά στοιχεία ή τις αλληγορίες στα παρακάτω έργα (Εικ.13,14,15).
2.Να φτιάξετε ένα έργο εικονογραφώντας ένα δημοτικό τραγούδι ή ένα ποίημα.
3.Να επιλέξετε τα χρώματα, ώστε να αποδώσετε ζωγραφικά μια από τις έννοιες: αγάπη, πλούτος, φόβος, ελπίδα, ζωή κ.ά.

13. Μποτιτσέλι, «Η γέννηση της Αφροδίτης», 1485.

ΥΛΙΚΑ
1.Μικρό μπλοκ σχεδίου (Α5) με πολλά φύλλα για πρόχειρα σχέδια
2.Υλικά σχεδίου και ζωγραφικής: μπλοκ σχεδίου, μολύβι Β, γόμα, ξύστρα, χάρακας, ξυλομπογιές, μπλοκ ακουαρέλας, τέμπερες, πινέλα.

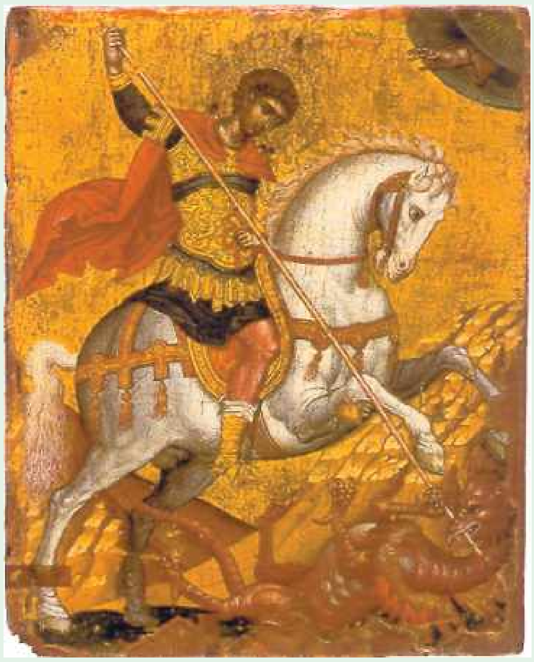

14. Εμ. Τζάνες, «Ο Άγιος Γεώργιος», 17ος αι.

15. Γύζης, «Ιστορία», 1892.

eikastika B gym Mathiti 5:eikastika B Mathiti 10/1/08 4:11 PM Page 86

Τα κυριότερα έργα Βυζαντινής τέχνης και η τεχνική της φορητής εικόνας

3.1 Η αρχιτεκτονική της εκκλησίας

Η δημιουργία της νέας πρωτεύουσας, του ανατολικού τμήματος της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας το 330 από το Μέγα Κωνσταντίνο, μετατόπισε το κέντρο βάρους στην εγγύς Ανατολή και έγινε η αρχή της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Η Βυζαντινή τέχνη διαμόρφωσε τα χαρακτηριστικά της όχι μόνο από την ελληνορωμαϊκή παράδοση, αλλά αφομοιώνοντας στοιχεία από το χριστιανισμό και την παράδοση των λαών της Ανατολής.

Ο αρχιτεκτονικός τύπος της χριστιανικής εκκλησίας ήταν αρχικά η **βασιλική**, ο ορθογώνιος αρχαίος ελληνικός ναός που εξελίχτηκε στη ρωμαϊκή βασιλική (αγορά) (Εικ.1,2). Το μεγάλο μήκος του χώρου της τονίζει την ιδιαιτερότητα της **κόγχης** στην ανατολική πλευρά, εκεί όπου βρίσκονται το **Ιερό Βήμα** και η **Αγία Τράπεζα** και είναι ο σημαντικότερος χώρος για τη χριστιανική λατρεία (Εικ.4). Το Ιερό Βήμα χωρίζεται από τον υπόλοιπο ναό με ένα χαμηλό χώρισμα που σταδιακά κατέληξε στο υψηλό **τέμπλο**. Η ξυλόστεγη βασιλική χωρίζεται κατά μήκος με εσωτερικές τοξοστοιχίες σε τρία ή πέντε κλίτη. Το **κεντρικό κλίτος** είναι υψηλότερο, ενώ οι τοίχοι επάνω από τα **πλάγια κλίτη** είναι διάτρητοι από σειρά παραθύρων (Εικ.3).

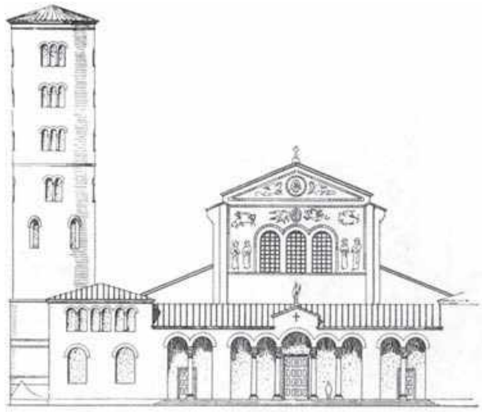
1.

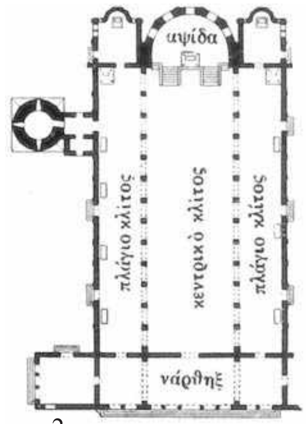

2.

Γιατί νομίζετε ότι η βυζαντινή εκκλησία, ενώ εξωτερικά είναι λιτή, στο εσωτερικό της είναι πλούσια διακοσμημένη;

Η βασιλική του Αγίου Απολλινάριου στη Ραβένα, 549.
1. Σχέδιο όψης.
2. Σχέδιο κάτοψης.
3. Το εσωτερικό.
4. Η κόγχη του Ιερού.

3.

4.

eikastika B gym Mathiti 5:eikastika B Mathiti 10/1/08 4:11 PM Page 87

Βυζαντινή τέχνη

Το κτίριο που αποτελεί καθαρή και πρωτότυπη δημιουργία της Βυζαντινής αρχιτεκτονικής και κορυφαίο επίτευγμα του 6ου αιώνα, είναι η Αγία Σοφία της Κωνσταντινούπολης, **βασιλική με τρούλο** (Εικ.5,6).

Ποιο στοιχείο παρατηρείτε στο εξωτερικό της Αγίας Σοφίας, που δεν είναι χριστιανικό;

5.

6.

5.6. Η Αγία Σοφία στην Κωνσταντινούπολη, 532-7.
Στην Αγία Σοφία, των Ανθέμιου και Ισίδωρου*, ο τρούλος είναι ο σκοπός, ενώ η κατασκευή στην οποία ακουμπάει δεν είναι παρά το μέσο που τον αναδεικνύει και τον υψώνει προς τον ουρανό. Το πρόβλημα στέγασης της τεράστιας εκκλησίας οδήγησε στη δημιουργία του τετράγωνου κεντρικού χώρου με 4 ογκώδεις πεσσούς στις κορυφές του, οι οποίοι ενώθηκαν επάνω με 4 τόξα. Γεμίζοντας με οικοδομικό υλικό τα κενά ανάμεσα στα τόξα, στο επάνω μέρος, δημιούργησαν 4 σφαιρικά τρίγωνα, τα λοφία, οπότε ο τετράγωνος χώρος κατέληξε σε οριζόντιο κύκλο, τη στεφάνη, επάνω στην οποία στερεώθηκε ο τρούλος (Εικ.7). Με τη λύση αυτή, το βάρος του τεράστιου τρούλου μεταφέρεται μέσω των τόξων στους πεσσούς (Εικ.8). Στο εσωτερικό της τα παράθυρα στον τρούλο και τους τοίχους πλημμυρίζουν το χώρο με φως και τα βλέμματα στρέφονται μπροστά, στην κόγχη του Ιερού Βήματος και προς τα επάνω στον τρούλο που συμβολίζει τη Θεία Επιφάνεια.

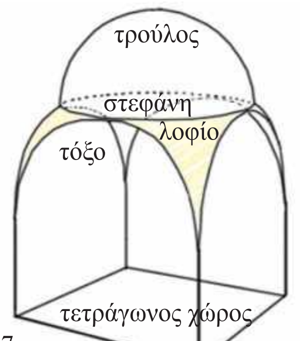

7.

α.
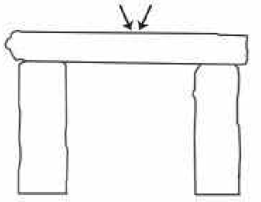
β.
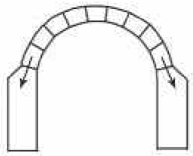

8. Στο σχέδιο α η δύναμη του βάρους βρίσκεται στο κέντρο, ενώ στο β. μοιράζεται στους 2 κίονες, επομένως μπορεί να σηκώσει περισσότερο βάρος.

9.10. Ο ναός της Αγίας Αικατερίνης στη Θεσσαλονίκη, 14ος αι.

Από τον 9ο αιώνα η ναοδομία εξελίσσεται και δημιουργεί τον τύπο του σταυροειδούς με τρούλο. Η κάτοψή του έχει σχήμα σταυρού που εγγράφεται σε τετράγωνο και δε χωρίζεται από κιονοστοιχίες ή τοίχους. Ο χώρος ανάμεσα στους 4 βραχίονες του σταυρού λείπει ή συμπληρώνεται με πλάγιους νάρθηκες (α).

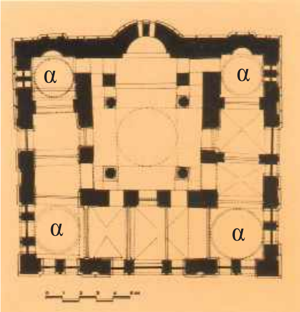

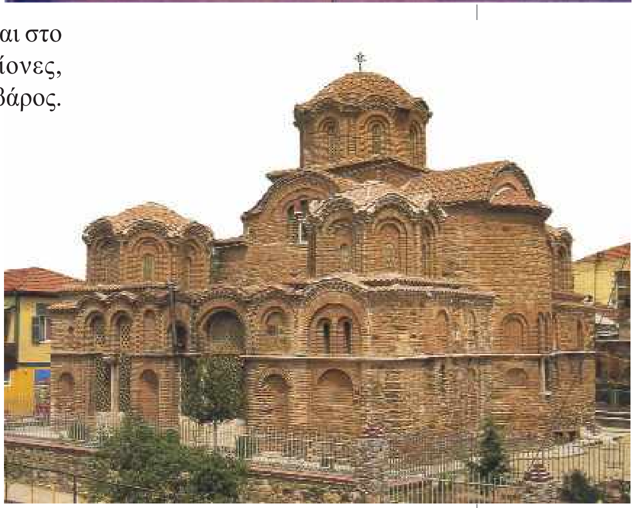

eikastika B gym Mathiti 5:eikastika B Mathiti 10/1/08 4:11 PM Page 88

11. Μαρμάρινο ανάγλυφο, 10ος αι.

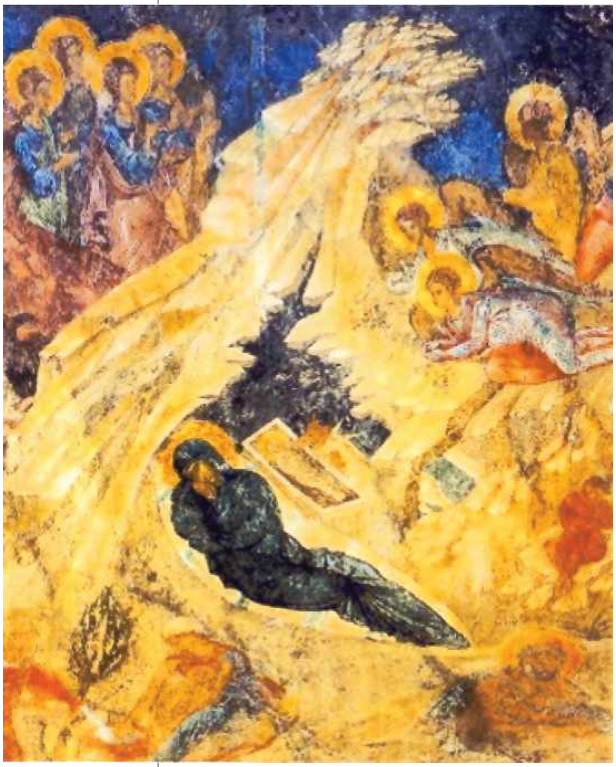

12. Τοιχογραφία (νωπογραφία) από τη μονή Περιβλέπτου στο Μυστρά, 14ος αι.

13. Στέμμα (μήτρα) διακοσμημένο με πλακίδια από χρυσό και σμάλτο, 1077.

3.2. Οι άλλες τέχνες στο Βυζάντιο

Κυρίαρχο ρόλο για τη λαμπρότητα του εσωτερικού χώρου της εκκλησίας παίζουν ο ανάγλυφος διάκοσμος (Εικ.11), τα επιτοίχια και επιδαπέδια ψηφιδωτά και οι τοιχογραφίες (Εικ.12). Τα δαντελωτά ανάγλυφα και οι πολύχρωμες ψηφίδες δημιουργούν εναλλαγές στις φωτοσκιάσεις του χώρου και τον εξαϋλώνουν, τονίζοντας την υπερβατική λειτουργία του.

Στις απεικονίσεις οι μορφές ακολουθούν συγκεκριμένους εικονογραφικούς κανόνες (ζωγραφίζονται με πλούσια χρώματα, φαίνονται επίπεδες και έχουν μεγάλα μάτια), ενώ οι στάσεις των Αγίων και τα χρώματα έχουν μια καθορισμένη συμβολική σημασία. Π.χ. η μορφή του Αγίου πρέπει να κοιτάζει τον πιστό κατά πρόσωπο, ώστε να λειτουργεί ως βοήθημα της προσευχής του. Το φόντο είναι πλακάτο, χρυσό, βαθύ μπλε ή πράσινο.

Για τις ανάγκες του θρησκευτικού τελετουργικού αναπτύχθηκαν η **μικροτεχνία** για την κατασκευή των ιερών σκευών (Εικ.13), η **τέχνη της εικονογράφησης** χειρόγραφων ιερών κειμένων (Εικ.14) και η **τέχνη της φορητής εικόνας**.

Γιατί νομίζετε ότι οι μορφές στις αγιογραφίες έχουν μεγάλα μάτια;

14. Εικονογραφημένο χειρόγραφο των Λόγων του Γρηγόριου Ναζιανζηνού, 1136-1155.

eikastika B gym Mathiti 5:eikastika B Mathiti 10/1/08 4:11 PM Page 89

3.3. Η τεχνική της φορητής εικόνας

α.

Η ζωγραφική της φορητής εικόνας γίνεται με αβγοτέμπερα επάνω σε ξύλο. **α. Προετοιμασία της ζωγραφικής επιφάνειας:** επιλέγουμε το ξύλο, λειαίνουμε την επιφάνειά του με ένα γυαλόχαρτο και περνάμε με πινέλο άσπρο γκέσο 2-3 φορές, ώστε να καλυφτεί ομοιόμορφα και να γίνει λεία η επιφάνεια.

β. Σχέδιο: 1. αντιγράφουμε το σχέδιο μιας εικόνας επάνω σε ριζόχαρτο (τις βασικές γραμμές χωρίς λεπτομέρειες), 2. κάνουμε τρυπίτσες με μια χοντρή βελόνα επάνω στις γραμμές του σχεδίου, 3. τοποθετούμε το χαρτί με το τρυπημένο σχέδιο επάνω στο προετοιμασμένο ξύλο και με ένα βαμβάκι τρίβουμε κάρβουνο σε σκόνη, ώστε να περάσει μέσα από τις τρύπες και να διαγραφεί έτσι το σχέδιο επάνω στη λευκή επιφάνεια.

β1.

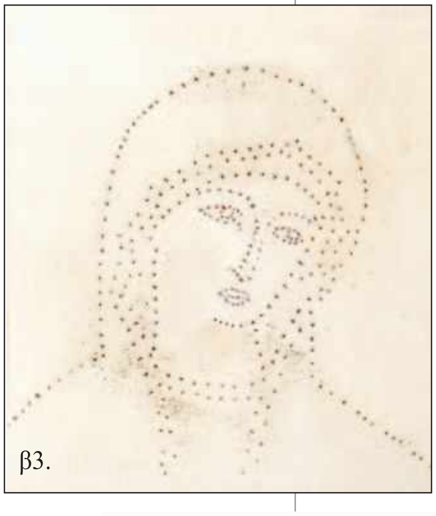
β3.

γ. Παρασκευή της αβγοτέμπερας: αναμειγνύουμε τον κρόκο ενός αβγού με λίγο ξύδι, στη συνέχεια παίρνουμε με το πινέλο λίγη ποσότητα χρωστικής σε σκόνη και την ενώνουμε με μικρή ποσότητα από το υλικό αυτό, που λειτουργεί ως συνδετικό και μετατρέπει τις σκόνες σε τέμπερες.

γ.

15. Τα χρώματα που χρησιμοποιούνται στην αγιογραφία:

κιννάβαρη (vermillon clair)

χοντροκόκκινο (rouge anglais)

σιένα ψημένη (terre seinne brulée)

ώχρα (ocre jaune)

όμπρα ωμή (ombre natural)

όμπρα ψημένη (ombre brulée)

πράσινο του τσιμέντου

λουλάκι (outremer foncé)

μαύρο (noir d'ivoire)

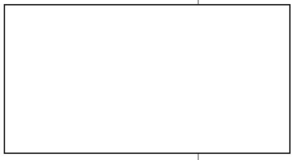
άσπρο (τσίγκος)

eikastika B gym Mathiti 5:eikastika B Mathiti 10/1/08 4:11 PM Page 90

δ.

ε1.

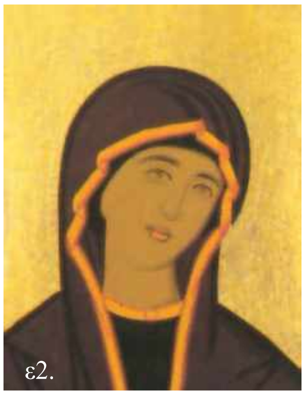

ε2.

ε3.

δ. Χρωματισμός του φόντου (κάμπος): περνάμε πρώτα ένα χοντροκόκκινο χρώμα για να στρώνουμε τα φύλλα χρυσού στο φόντο.

ε. Χρωματισμός της μορφής: ξεκινάμε να χρωματίζουμε από τις σκούρες αποχρώσεις προς τις πιο φωτεινές.

1. Για το πρόσωπο: χρωματίζουμε με ένα σκούρο χρώμα που δημιουργούμε με την ανάμειξη ώχρας, ωμής όμπρας, χοντροκόκκινου και πράσινου του τσιμέντου.
Για το χιτώνα και το κάλυμμα της κεφαλής ανακατεύουμε ψημένη όμπρα, πράσινο του τσιμέντου και λουλάκι.
2. Χρησιμοποιώντας τις ίδιες αποχρώσεις με λίγο άσπρο, χρωματίζουμε τα πρώτα φωτεινά μέρη επάνω στο πρόσωπο και τις πτυχώσεις των ρούχων.
3. Συνεχίζουμε να χρωματίζουμε με μια ακόμη πιο ανοιχτή διαβάθμιση του χρώματος στα σημεία που πρέπει να φωτιστούν, προσέχοντας το χρώμα «να σβήνει» χωρίς απότομες τονικές αντιθέσεις. Στη συνέχεια μπορούμε να τονίσουμε με μαύρο όπου χρειάζεται (γραψίματα), δηλαδή στο περίγραμμα του προσώπου, τα φρύδια, τα μάτια, τη μύτη, τις άκρες του άνω χείλους, τα χέρια και το περίγραμμα του ενδύματος.
4. Τέλος ζωγραφίζουμε λεπτές γραμμώσεις με λευκό χρώμα (λάμματα) επάνω στις φωτεινές επιφάνειες, ώστε να ενταθούν και να ολοκληρωθεί έτσι η εικόνα.

16. Λεπτομέρειες από το πρόσωπο και το ιμάτιο.

17. Οι αποχρώσεις της αγιογραφίας.

18. «Παναγία», αβγοτέμπερα σε ξύλο.

Βυζαντινή τέχνη

ΕΡΓΑΣΙΕΣ
1.Να παρατηρήσετε τις δυο εικόνες με την Παναγία και το Χριστό και να εντοπίσετε ομοιότητες και διαφορές.
2.Να συγκρίνετε τις εικόνες 19,20 με την εικόνα 9, σελ.84.
3.Να αναλύσετε την εικόνα του Μιχαήλ Δαμασκηνού.
4.Να ζωγραφίσετε μια αγιογραφία.

19. «Παναγία Νικοποιού»,17ος αι.

20. «Παναγία Βρεφοκρατούσα», 19ος αι.

21. Δαμασκηνός, «Η Προσκύνηση των Μάγων», 16ος αι.

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ
Γεωγραφία: Χάρτης με εικόνες από φημισμένους ναούς και μονές της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας
Θρησκευτικά: Η χριστιανική πίστη και η διάδοσή της μέσα από την εικονογράφηση
Γλώσσα - Λογοτεχνία: 1.Ποιήματα, περιγραφές και θρύλοι για την Αγία Σοφία
2.Εικονογράφηση θρησκευτικών κειμένων
Μουσική: Βυζαντινοί ύμνοι

ΥΛΙΚΑ 1.Μικρό μπλοκ σχεδίου (Α5) με πολλά φύλλα για πρόχειρα σχέδια 2.Υλικά σχεδίου και ζωγραφικής: μπλοκ σχεδίου, μολύβια Β, 4Β, γόμα, ξύστρα, χάρακας, ορθογώνιο τρίγωνο, μοιρογνωμόνιο, διαβήτης, μπλοκ ακουαρέλας, τέμπερες, πινέλα

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΕΣ (Στην προτεινόμενη ιστοσελίδα αλλά και σε άλλες μπορούμε να πάρουμε περισσότερες πληροφορίες για τον αγιογράφο.)
Ανθέμιος από τις Τράλλες και Ισίδωρος από τη Μίλητο: Ο μηχανικός Ανθέμιος και ο αρχιτέκτονας Ισίδωρος, οι «οικοδόμοι» της Αγίας Σοφίας, ήταν οι μεγαλύτεροι στην ειδικότητά τους επιστήμονες της ελληνικής Ανατολής. Εμπνεόμενοι από το ρωμαϊκό Πάνθεον (κυκλικό κτίριο με τρούλο) αλλά και την οικοδομική της Ανατολής με τη χρήση της αψίδας, μεταρρύθμισαν τα ερείπια της βασιλικής του Κωνστάντιου, κατασκεύασαν το μεγαλύτερο τρούλο που είχε στηθεί μέχρι τότε επάνω σε κτίριο δημιουργώντας ένα αριστούργημα φαντασίας και τόλμης.
Μιχαήλ Δαμασκηνός: Γεννήθηκε γύρω στο 1530-35 στην Κρήτη, έζησε στη Βενετία και στην Κέρκυρα, ανοίγοντας το δρόμο για τη μεταφορά της κρητικής ζωγραφικής στα Επτάνησα. Οι περισσότερες εικόνες του ακολουθούν την πατροπαράδοτη εικονογραφία και τεχνοτροπία, με αναγεννησιακές επιδράσεις σε δευτερεύοντα σημεία που αφομοιώνονται οργανικά, ενώ άλλες εικόνες του είναι εμπνευσμένες από έργα Ενετών ζωγράφων.
http://www.archive.gr/modules.php?name=AvantGo&op=ReadStory&sid=244

Εξω-ευρωπαϊκή τέχνη

ΘΕΜΑ 4

Μια σύντομη διαδρομή στην τέχνη που αναπτύχθηκε στις περιοχές της Αφρικής, της Αμερικής και της Ασίας παράλληλα με το δυτικό πολιτισμό, από τους αρχαίους χρόνους μέχρι το 19ο αιώνα.

4.1. Εισαγωγή

1. Μυκηναϊκή μάσκα.

2. Μάσκα από την Αφρική.

3. Γιαπωνέζικη μάσκα.

4. Μάσκα των Αζτέκων.

Οι αρχαίοι πολιτισμοί, που μελετάει η ιστορία της δυτικής τέχνης και αναπτύχθηκαν κυρίως στη Μεσόγειο (Ελλάδα, Αίγυπτος) αλλά και την Ασία (Μεσοποταμία), όσο και αν διέφεραν, έχουν να παρουσιάσουν αρκετές ομοιότητες, κάτι που φανερώνει την επικοινωνία μεταξύ τους.

Με τις κατακτήσεις του Μ. Αλεξάνδρου το ελληνικό πνεύμα αφήνει το στίγμα του σε πολλούς λαούς της Ασίας (μέχρι την Ινδία), ενώ ταυτόχρονα δέχεται επιρροές από αυτούς. Στη συνέχεια, η Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία έρχεται να εδραιώσει εκεί στοιχεία του ελληνο-ρωμαϊκού πολιτισμού.

Η μετατόπιση του κέντρου βάρους του δυτικού πολιτισμού στην Ανατολή φέρνει τη Βυζαντινή Αυτοκρατορία πιο κοντά στους πολιτισμούς της Ανατολής, οι οποίοι αναπτύσσονται παράλληλα και συνδιαλέγονται.

Από την άλλη, η επέκταση των Αράβων στη μεσογειακή Αφρική και μέχρι τη νότια Ισπανία μεταδίδει τον Ισλαμικό Πολιτισμό, πράγμα που ενισχύεται με την επέκταση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στην ευρωπαϊκή ήπειρο.

Κατά την περίοδο της Αναγέννησης, η πίστη στις δυνατότητες του ανθρώπου και η ανάγκη επικοινωνίας και διάδοσης των νέων ιδεών οδήγησαν στις ανακαλύψεις του Νέου Κόσμου στη μακρινή ήπειρο της Αμερικής. Ο δυτικός κόσμος επιτέθηκε στους ιθαγενείς, εκμεταλλεύτηκε ό,τι δικό τους ξεχώρισε και τους εξόντωσε.

Στους αιώνες που ακολουθούν, η Ευρώπη εξελίσσεται (επιστημονικά, τεχνολογικά, πολιτικά) και με την αποικιοκρατία φτάνει σε πολλούς ξένους τόπους, χωρίς όμως να φαίνεται ότι επηρεάζεται από αυτούς. Φτάνουμε έτσι στα τέλη του 19ου αιώνα και στις αρχές του 20ού, όταν η επαφή με μακρινούς τόπους διευκολύνεται, λόγω της ανάπτυξης των μέσων μεταφοράς και επικοινωνίας. Με τα υπερατλαντικά ταξίδια, εκτός από τα προϊόντα και τις ιδέες, ταξιδεύουν πολλοί Ευρωπαίοι καλλιτέχνες και γενικά άνθρωποι της τέχνης. Ενδιαφέρονται να γνωρίσουν την τέχνη κάθε τόπου και θέλουν να την κοινωνήσουν στα ευρωπαϊκά κέντρα, όπου γι' αυτό διοργανώνονται μεγάλες εκθέσεις. Όλοι πλέον έρχονται σε επαφή με την Εξω-ευρωπαϊκή τέχνη, η οποία εκτιμάται ιδιαίτερα και επηρεάζει άμεσα το Μοντέρνο Κίνημα.

Από την άλλη, ο δυτικός πολιτισμός εισβάλλει σε όλο τον κόσμο, διοχετεύοντας δικά του στοιχεία, τα οποία ενσωματώνονται λιγότερο ή περισσότερο στις ιδιαιτερότητες κάθε λαού.

Θα λέγαμε ότι από εδώ και πέρα, αν και οι καλλιτέχνες ακολουθούν την προσωπική τους διαδρομή που φέρει το στίγμα του τόπου καταγωγής τους, η τέχνη που διαμορφώνεται μεταφέρει στοιχεία από την Ιστορία της Τέχνης όλων των πολιτισμών και είναι ανοιχτή σε όλους τους λαούς, επιδιώκοντας το διάλογο και την επικοινωνία.

eikastika B gym Mathiti 5:eikastika B Mathiti 10/1/08 4:12 PM Page 93

4.2. Αφρικανική τέχνη

Στη μεγάλη ήπειρο της Αφρικής, εκτός από την αρχαία Αίγυπτο που εξετάζεται στην ιστορία των πολιτισμών της Δύσης, αναπτύχθηκαν πολλοί άλλοι πολιτισμοί. Η τέχνη τους έχει έναν ιδιαίτερο χαρακτήρα που την κάνει να ξεχωρίζει από άλλες. Σε αυτή αντικατοπτρίζονται η φύση, η ζωή και η θρησκεία. Η ζωή της κοινότητας θεωρείται ένας κύκλος που αποτελείται από αυτούς που πρόκειται να γεννηθούν, τους ζωντανούς και τους νεκρούς. Έτσι και οι πρόγονοι κατέχουν μια ιδιαίτερη θέση στη ζωή, τη θρησκεία και κατ'επέκταση στην τέχνη των φυλών της Αφρικής.

Τα αρχαιότερα δείγματα τέχνης είναι χαραγμένα σε βράχους της Σαχάρας. Όμως όταν μιλάμε για αφρικανική τέχνη, αναφερόμαστε κυρίως στα **γλυπτά**, στα οποία κυριαρχεί το στοιχείο της ανθρώπινης μορφής. **Αγαλματίδια**, μάσκες και διάφορα **τελετουργικά αντικείμενα** αναπαριστούν τον άνθρωπο με υπερτονισμένα ή απλουστευμένα χαρακτηριστικά και άλλα διακοσμούνται με γραμμές, σχήματα και τυποποιημένες παραστάσεις. Κατασκευάζονται από υλικά που παρέχει ο κάθε τόπος (ελεφαντόδοντο, ξύλο, μπρούντζος, χαλκός, χρυσός, άργιλος), χαρακτηρίζονται από πρωτοτυπία και λιτότητα, βασίζονται στη συμμετρία και την ισορροπία και έχουν κυρίως συμβολική σημασία.

5. Αγαλματίδιο από τη Νιγηρία, 19ος μ.Χ. αι., τέχνη των Μιμούγι.

Ποιο από τα έργα της σελίδας είναι περισσότερο ρεαλιστικό και ποιο αφαιρετικό;

6. «Προγονικό πνεύμα», μάσκα από το Δυτικό Γκαμπόν, 19ος μ.Χ. αι., τέχνη των Μπαλσόμπο.

7. «Άκουα Ίμπα», ειδώλιο κούκλας για να προστατεύει τα παιδιά, από την Γκάνα, 19ος μ.Χ. αι., τέχνη των Ασάντι.

8. «Όνι, θεϊκός βασιλιάς», από τη Νιγηρία, 12ος-14ος μ.Χ. αι., τέχνη του Άιφε. Το μπρούτζινο κεφάλι με τη ρεαλιστική μορφή τονίζεται με ένα λεπτό τατουάζ.

eikastika B gym Mathiti 5:eikastika B Mathiti 10/1/08 4:12 PM Page 94

4.3. Προκολομβιανή τέχνη

Οι κυριότεροι Προκολομβιανοί πολιτισμοί που αναπτύχθηκαν από το 2000 π.Χ. στην Κεντρική Αμερική είναι των Ολμέκων, των Μάγια, των Τολτέκων και των Αζτέκων και στη Νότια Αμερική των Ίνκας. Οι πολιτισμοί αυτοί καταστράφηκαν με την εισβολή των Ισπανών (1519).

Στη Τσιτσέν Ιτζά, τη Μεγάλη Πόλη των Μάγια στο Γιουκατάν αλλά και σε άλλες πόλεις του Μεξικό και της Γουατεμάλα, διασώθηκαν σπουδαία μνημεία του πολιτισμού των Μάγια. Οι **ναοί** χτίζονταν επάνω σε **κλιμακωτές πυραμίδες**, υπήρχαν **αστεροσκοπεία** και **χώροι για αγώνες**, όλα με **ανάγλυφες και πολύχρωμες διακοσμήσεις**. Τα **γλυπτά** είναι συμβολικά και έχουν ποικιλομορφία. Σκαλίζονταν με απλά, πέτρινα εργαλεία, καθώς το μέταλλο και η χρήση του δεν είχαν ανακαλυφτεί.

9. Πέτρινο γιγαντιαίο κεφάλι από το Σαν Λορέντζο στο Μεξικό, 1300-700 π.Χ, τέχνη των Ολμέκων.

10. 11. «Η πυραμίδα του Κουκουλκάν» και το Αστεροσκοπείο στη «Μεγάλη Πόλη» στο Γιουκατάν του Μεξικό, 900 μ.Χ., τέχνη των Μάγια.

12. Αγαλματίδιο από τερακότα*, με δυο μορφές (άντρας, γυναίκα) και ανάγλυφα, χρωματιστά διακοσμητικά στοιχεία, 700 μ.Χ., τέχνη των Μάγια.

13. Ανάγλυφη μνημειακή στήλη ύψους τριών μέτρων από το Κοπάν στο Μεξικό, περ. 740 μ.Χ., τέχνη των Μάγια.

14. Κεραμικό βάζο με ζωγραφικές παραστάσεις, 900 μ.Χ., τέχνη των Μάγια.

Εξω-ευρωπαϊκή τέχνη

Στην πόλη Τούλα έχουν διασωθεί οι «Άτλαντες», τέσσερα γιγαντιαία αγάλματα και οι «Κολόνες των Πολεμιστών», με ανάγλυφα πολεμικά και φυτικά στοιχεία, που στήριζαν την οροφή ναού.

Στο νησί Τενοχτιτλάν στα ερείπια του Μεγάλου Ναού στο Τεοκάλι έχουν διασωθεί τοιχογραφίες με σχηματοποιημένες και πολύχρωμες παραστάσεις.

Στα υψίπεδα των Άνδεων **οι τέχνες της υφαντουργίας, της αργυροχρυσοχοΐας** και **της κεραμικής** παρουσιάζουν υψηλό επίπεδο.

15. «Άτλαντες» στην Τούλα του Μεξικό, 12ος μ.Χ. αι., τέχνη των Τολτέκων.

16. Τοιχογραφία από το «Μεγάλο Ναό στο Τεοκάλι» στο Τενοχτιτλάν του Μεξικό, 13ος μ.Χ. αι., τέχνη των Αζτέκων.

17. Κρεμαστό κόσμημα, με σώμα κροκόδειλου και κεφάλι βατράχου, 14ος μ.Χ. αι.

18. Περιδέραιο από χυτό χρυσό, 16ος μ.Χ. αι.

19. Ρούχο των Ίνκας από μαλλί και βαμβάκι, 16ος μ.Χ. αι.

20. Αλαβάστρινη κούπα με τη μορφή πιθήκου, 15ος μ.Χ. αι.

Ποια από τα έργα της σελίδας έχουν σχηματοποίηση στις μορφές και ποια διακοσμητικά επαναλαμβανόμενα στοιχεία;

4.4. Ισλαμική τέχνη

Ο Ισλαμικός Πολιτισμός στη μεγαλύτερή του ακμή απλωνόταν από τις περιοχές της Περσίας και της Βορείου Αφρικής μέχρι και την Ισπανία.

Επειδή η μουσουλμανική θρησκεία απαγόρευε την αναπαράσταση των ανθρώπων και του Αλλάχ, η τέχνη στράφηκε σε παραστάσεις με γεωμετρικές φόρμες και μορφές από τη φύση, δίνοντας έμφαση στην τάξη και τη συμμετρία. Έτσι, κυριάρχησαν οι λεπτεπίλεπτες δαντελωτές διακοσμήσεις, τα λεγόμενα **αραβουργήματα**. Από τα σημαντικότερα οικοδομήματα είναι το **τέμενος με τους μιναρέδες** (τζαμί: ο τόπος λατρείας των μουσουλμάνων) και τα **ανάκτορα** των σουλτάνων και των Χαλιφών. Οι χώροι τους καλύπτονται με **θόλους** και **τόξα** και διακοσμούνται από **ποικιλόχρωμα πλακάκια** με γεωμετρικά διακοσμητικά μοτίβα που λέγεται ότι αντανακλούν τις απόψεις του Ισλάμ για το σύμπαν.

21. «Το Μπλε Τζαμί» ή «Τζαμί του σουλτάνου Αχμέτ», 1609-16 μ.Χ., είναι έργο του αρχιτέκτονα Σεντεφχάρ Μεχμέτ Αγά και βρίσκεται απέναντι από την Αγία Σοφία.

22. «Το Τατζ Μαχάλ», στην Άγρα της Ινδίας, 1632-48 μ.Χ. είναι μαυσωλείο που εντυπωσιάζει με την επιβλητική του κλίμακα, την ισορροπία των αναλογιών και την κομψότητα των διακοσμήσεών του. Τα 4 αλληλοτεμνόμενα κανάλια του κήπου συμβολίζουν τον παράδεισο με τα 4 ποτάμια. Η παρουσία του νερού στην αρχιτεκτονική του Ισλάμ είναι πολύ σημαντική.

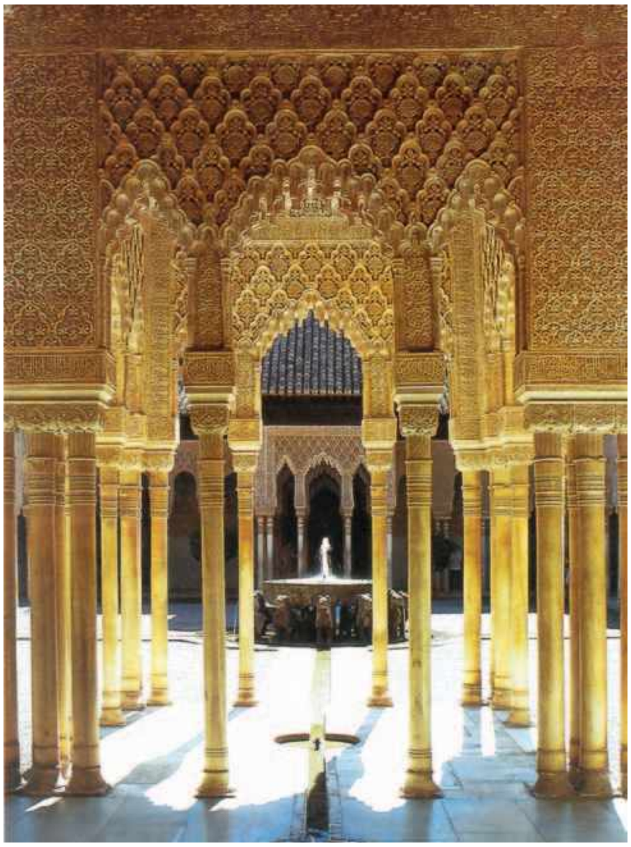

23. «Η Αυλή των Λεόντων» από το ανάκτορο της Αλάμπρα, στη Γρανάδα της Ισπανίας, 1377 μ.Χ.
Το φως, που πέφτει στους ανοιχτούς και σκεπαστούς χώρους περνώντας μέσα από τα αραβουργήματα, δημιουργεί την αίσθηση της πολυτέλειας και της χάρης,

Εξω-ευρωπαϊκή τέχνη

Άλλες τέχνες που αναδείχθηκαν είναι: 1. Η **τέχνη της μικρογραφίας στην εικονογράφηση των βιβλίων.** Οι ζωγράφοι σχεδίαζαν κομψές εικόνες χωρίς να αναπαριστούν την πραγματικότητα, με ποικιλόμορφες συνθέσεις, εναλλαγές στα σχήματα και τα χρώματα και με κάθε είδους λεπτομέρειες και θέματα που αφορούν ιστορικά γεγονότα και συμβάντα στις αυλές των σουλτάνων. 2. Η **κεραμεική σκευών** και 3. η **διακοσμητική επένδυση των τοίχων με πλακάκια,** στα οποία κυριαρχούν γεωμετρικά σχήματα, φυτικά μοτίβα και φράσεις από το Κοράνι. 4. Η **καλλιγραφία** έχει τις ρίζες της στη θρησκεία. Μέσω των χειρογράφων διασώθηκε και μεταδόθηκε ο λόγος του Κορανίου, ενώ αναζητούνταν τρόποι ώστε το πνευματικό κάλλος του να συμβαδίζει με τη φυσική ομορφιά. Εκτός από τα χειρόγραφα, η καλλιγραφία διακοσμεί παλάτια, τεμένη και αντικείμενα, φτάνοντας στο απόγειό της το 19ο αιώνα. 5. Η **τέχνη των χαλιών** που διατηρείται μέχρι σήμερα.

24. «Ο Πέρσης Πρίγκιπας Χουμάι συναντάει την Κινέζα Πριγκίπισσα Χουμαγιούν στον κήπο της», 1430-40 μ.Χ., Περσία.

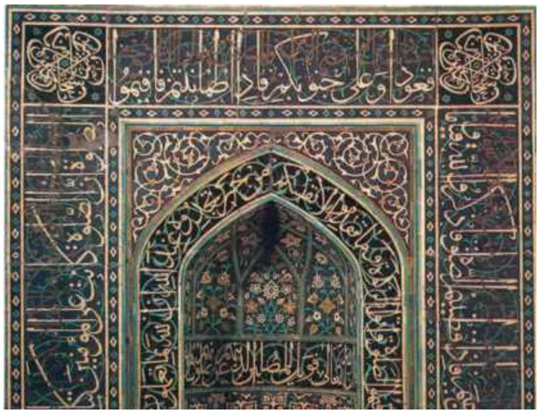

25. Κόγχη με πλακάκια διακοσμημένα καλλιγραφικά, 16ος μ.Χ. αι., Ιράν.

26. Τουρκική κανάτα, 16ος μ.Χ. αι.

28. Περσικό χαλί, 16ος μ.Χ. αι.

Τι επικρατεί στην Ισλαμική τέχνη γενικά, η γεωμετρία ή οι ελεύθερες φόρμες;

27. Η Οθωμανική καλλιγραφία αναπτύχθηκε ιδιαίτερα από το 16ο μ.Χ. αι. και μετά.

4.5. Ινδουιστική τέχνη

Από την αρχαιότητα οι θρησκείες του Ινδουισμού και του Βουδισμού καθόρισαν την τέχνη και την πολιτιστική ταυτότητα των ανθρώπων της Ινδικής χερσονήσου. Στη διάρκεια των αιώνων η τέχνη τους, παρόλες τις διάφορες πολιτιστικές επιδράσεις, μπόρεσε να αφομοιώσει κάθε ξένο στοιχείο, ώστε να χαρακτηρίζεται από εξαιρετική ενότητα και συνοχή.

Κάθε καλλιτεχνικό δημιούργημα, προβάλλοντας σκηνές από τον ιδανικό κόσμο των θεών, έχει συμβολική σημασία. Ο καλλιτέχνης δεν αποδίδει κάτι που βλέπει, αλλά αφήνει ελεύθερη τη φαντασία του και παρουσιάζει τη δική του εκδοχή στους άπειρους μύθους και τις τοπικές παραλλαγές τους.

29. Κεφάλι του Βούδα, 4ος- 5ος μ.Χ. αι. Ο Βούδας αποδίδεται με χαρακτηριστικά, τα οποία πιστεύουν ότι έχει: ο κότσος των μαλλιών - σύμβολο γνώσης, το «τρίτο μάτι» ανάμεσα στα φρύδια - σύμβολο σοφίας και οι μεγάλοι λοβοί των αυτιών - σύμβολο αθανασίας.

Στην περιοχή Μαχαράστρα διασώζονται οι **ναοί** της Ελόρα και της Ατζάντα, οι οποίοι είναι λαξευμένοι σε βράχους, με πολλές σπηλιές και κατασκευασμένους χώρους από πέτρα. Εξωτερικά και εσωτερικά κοσμούνται από **πλήθος γλυπτών και ζωγραφικών παραστάσεων.**

30. Ο ναός της Ατζάντα στη Μαχαράστρα, 1ος-7ος μ.Χ. αι.

31. Ο ναός της Ελόρα καταλαμβάνει ένα χώρο δυο φορές σαν το χώρο της Ακρόπολης των Αθηνών.

32.33. Ζωγραφικές και ανάγλυφες παραστάσεις στο ναό της Ατζάντα.

Εξω-ευρωπαϊκή τέχνη

Οι ναοί είναι είτε τύμβοι και ονομάζονται **Μεγάλες Στούπες** ή υψηλοί και οξυκόρυφοι. Το χαρακτηριστικό όλων είναι ότι καλύπτονται εξ ολοκλήρου από **γλυπτικές διακοσμήσεις** με ζώα, σύμβολα και σκηνές από τη ζωή του Βούδα ή του Κρίσνα.

Αυτό που χαρακτηρίζει την Ινδουιστική τέχνη σε όλες τις εκδοχές της είναι η πλαστικότητα, το σφρίγος και η ζωντάνια των μορφών που παρουσιάζονται σε έντονα κινητικές στάσεις.

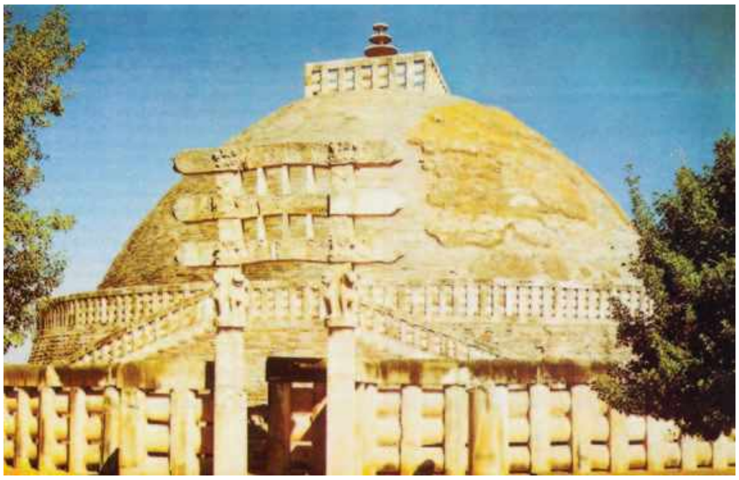

34. Η Μεγάλη Στούπα στο Σανχί της Ινδίας, 1ος μ.Χ. αι.

36. «Ο Θεός Κρίσνα και το σύμβολο σε ένα δάσος», 1780 μ.Χ.
Με τη ζωγραφική, σε τοιχογραφίες ή σε χαρτί, απεικονίζονται οι περιπέτειες των θεών ή η ζωή της αυλής, με καθαρές γραμμές και έντονα χρώματα.

Πού διακρίνετε γεωμετρικά στερεά στις εικόνες 36,37;

35. Ναός του Σίβα στο Πραμπανάν της Ιάβα, 9ος μ.Χ. αι.

37. Γλυπτική διακόσμηση από την ανατολική πύλη της Μεγάλης Στούπας του Σανχί.

4.6. Κινεζική τέχνη

Τα θρησκευτικά δόγματα του Βουδισμού, του Ταοϊσμού και του Κομφουκιανισμού έδωσαν τα βασικά στοιχεία στον κινέζικο πολιτισμό, ενώ οι διάφορες αυτοκρατορικές δυναστείες μέσα στους αιώνες καθόρισαν τους κανόνες της ζωής και την τέχνη των Κινέζων. Τα στοιχεία και το ύφος της τέχνης δεν εγκαταλείφθηκαν ποτέ, οι ιδέες και τα πρότυπα επαναλήφθηκαν και η αντιγραφή τους θεωρήθηκε τιμή και προτέρημα των καλλιτεχνών.

Χαρακτηριστικό κτίριο είναι η **παγόδα**, είδος ναού που στεγάζει ιερά λείψανα και έχει συμβολική σημασία. Τετράγωνη ή πολυγωνική, η παγόδα είναι πολυώροφη, φτιαγμένη από ξύλο και κεραμίδι.

38. Παγόδα στο Γινγκχσιέν, 1058 μ.Χ.

39. Τον 3ο αι. π.Χ., κατά τη δυναστεία Τσιν, κατασκευάζεται το μεγάλο Σινικό Τείχος, το οποίο ξεδιπλώνεται στο βόρειο μέρος της Κίνας, σε έκταση 4.800 χιλιομέτρων.

40. 41. «Ο Πήλινος Στρατός» του Πρώτου Αυτοκράτορα της Δυναστείας Τσιν, 209 π.Χ., αποτελείται από 6000 φύλακες, 8000 στρατιώτες και άλογα σε φυσικό μέγεθος, παραστάτες στον κοιμώμενο αυτοκράτορα.

eikastika B gym Mathiti 5:eikastika B Mathiti 10/1/08 4:12 PM Page 101

Εξω-ευρωπαϊκή τέχνη

Τα **έργα μικρογλυπτικής** από φίλντισι, τα **ταφικά σκεύη** από ορείχαλκο, τα κεραμικά και οι περίφημες **ζωγραφιστές πορσελάνες*** αντιπροσωπεύουν μερικά δείγματα των τεχνών που άνθισαν στην Κίνα.

Η κινεζική γλώσσα γράφεται με ιδεογραφικούς χαρακτήρες, δηλαδή απλοποιημένες εικόνες που αντιπροσωπεύουν ιδέες. Η **καλλιγραφία** (κάλλος+γραφή), η τέχνη της γραφής που ξεκινάει 3000 χρόνια πριν, δεν είναι απλά ένας καλός τρόπος γραφής, αλλά μια απόδοση ποιημάτων, τραγουδιών και ιδεών επάνω στο χαρτί όπου οι λέξεις ζωντανεύουν και αποκτούν χαρακτήρα. Έτσι, η καλλιγραφία είναι ένας πολύ σημαντικός παράγοντας στον πολιτισμό της Κίνας, σε όλη την ιστορική του πορεία.

Όπως η καλλιγραφία, έτσι και η **ζωγραφική** γίνεται επάνω σε μετάξι ή χαρτί, με μελάνη και γαιοχρώματα. Με θέματα από τη φύση, τη θρησκεία και τους μύθους, το αισθητικό αποτέλεσμα συγκινεί με την κομψή του απλότητα, η οποία οφείλεται στην περίτεχνη τεχνική και την οικονομία των εικαστικών στοιχείων.

42. Ορειχάλκινο σκεύος για ποτό, 1125-771 π.Χ.

43. Κυανόλευκο πορσελάνινο βάζο, 14ος μ.Χ. αι.

44. Πορσελάνινος δίσκος από τη «ροζ οικογένεια», 1720 μ.Χ.

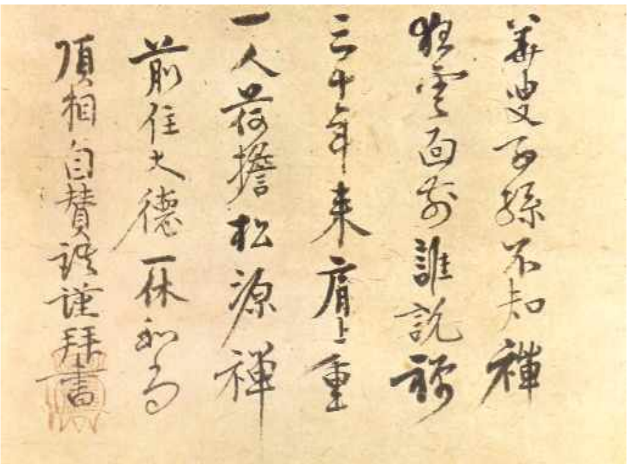

45. Μποκουσάι, καλλιγραφία ποιήματος, δεύτερο μισό του 15ου μ.Χ. αι.

46. Σε Κο, «Πατριάρχης που εξαγνίζει την καρδιά του», 10ος μ.Χ. αι.

4.7. Ιαπωνική τέχνη

Οι Κινέζοι μοναχοί, καλλιτέχνες και τεχνίτες κατά τον 6ο αιώνα μετέδωσαν το Βουδισμό, την τέχνη και τον πολιτισμό τους στους Ιάπωνες, οι οποίοι τα υιοθέτησαν και τα αφομοίωσαν. Τα βασικά χαρακτηριστικά της Ιαπωνικής πλέον τέχνης είναι η απλότητα και η καθαρότητα των περιγραμμάτων, η επικράτηση της οριζόντιας σύνθεσης, η αντίθεση φωτεινών και σκούρων επιφανειών και η ασυμμετρία.

Οι **ξύλινοι βουδιστικοί ναοί** με τις περίτεχνες στέγες κτίζονταν έξω από την πόλη. Τα **κάστρα** των ευγενών κτίζονταν επάνω σε υπερυψωμένες πέτρινες βάσεις και στο εσωτερικό τους είχαν συρτά χωρίσματα από χαρτί, επιτρέποντας έτσι στα δωμάτια να μεγαλώνουν ή να μικραίνουν. Το χαρακτηριστικό αυτό διατηρείται ακόμα στις γιαπωνέζικες **κατοικίες,** ενώ για τον ίδιο λόγο χρησιμοποιούνται τα **ζωγραφιστά παραβάν.**

47. Ο ναός Τοντάι Τζι στη Νάρα, 760 - 765 μ.Χ., ξαναφτιάχτηκε το 16ο αι. και είναι το μεγαλύτερο ξύλινο κτίριο στον κόσμο.

48. «Το κάστρο του Λευκού Ερωδιού», στο Χιμέζι, 17ος μ.Χ. αι.

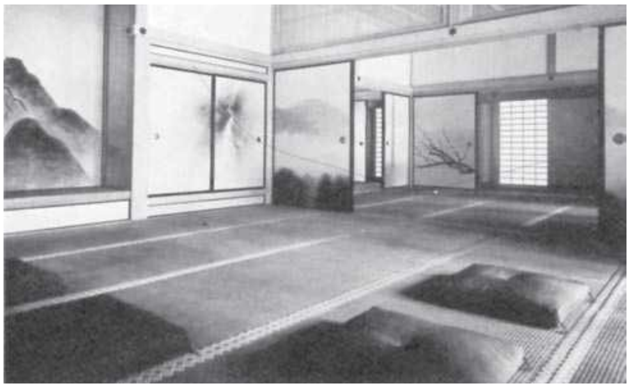

49. Παραδοσιακή ιαπωνική κατοικία.

50. Κορίν, «Ματσουσίμα», ζωγραφιστό παραβάν, 18ος μ.Χ. αι.

eikastika B gym Mathiti 5:eikastika B Mathiti 10/1/08 4:12 PM Page 103

Εξω-ευρωπαϊκή τέχνη

Η παλαιότερη **ζωγραφική** γίνεται επάνω σε μετάξι και τα θέματά της αφηγούνται τη ζωή του Βούδα. Τον 9ο αιώνα διαμορφώνεται η κοσμική ζωγραφική, με θέματα από τη λογοτεχνία και γίνεται επάνω σε **κυλίνδρους από χαρτί**. Οι μορφές είναι σχηματοποιημένες, οι σκιές απουσιάζουν και τα χρώματα είναι ατμοσφαιρικά.

Η ιαπωνική αισθητική, μέσα από τα παραδοσιακά **χαρακτικά** της (Ουκίγιο-ε), τα **κεραμικά**, τις **λάκες**, τις **τέχνες ανθοδετικής και κηποτεχνίας** και το **θέατρο Νο**, άσκησε σημαντική επίδραση στη Δύση σε ποικίλους τομείς.

51. Ουταμάρο, «Πορτρέτο», 1800 μ.Χ.

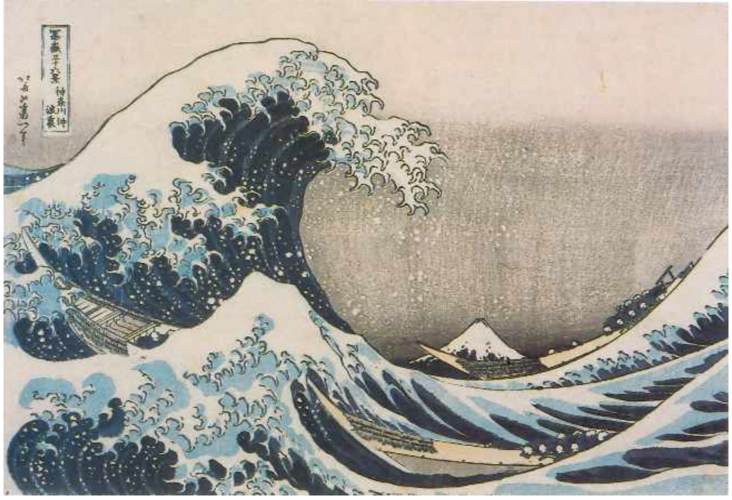

Πώς αποδίδεται ο χώρος στις εικόνες 50,51,52;

52. Χοκουσάι, «Το μεγάλο κύμα στα ανοιχτά της Καναζάουα», 1829 μ.Χ., ξυλογραφία.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

Να επιλέξετε και να δημιουργήσετε ένα από τα παρακάτω θέματα: α. Αφρικανική τέχνη: σχεδιασμός και κατασκευή μάσκας ή κούκλας, β. Προκολομβιανή τέχνη: σχεδιασμός και κατασκευή κοσμήματος, γ. Ισλαμική τέχνη: σχέδια και διακόσμηση επάνω σε πλακάκια, σχεδιασμός χαλιού, δ. Ινδουιστική τέχνη: εικονογράφηση μιας ιστορίας, ε. Κινεζική τέχνη: σχέδια και ζωγραφική επάνω σε πιάτο, καλλιγραφία με μελάνη, στ. Ιαπωνική τέχνη: σχέδια και ζωγραφική για παραβάν, ζωγραφική σε πανί.

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Γεωγραφία: Σχέση γεωγραφικού χώρου και κλίματος με την αρχιτεκτονική
Θρησκευτικά: Οι θρησκείες του Ισλαμισμού, του Ινδουισμού, του Βουδισμού, του Ταοϊσμού και του Κομφουκιανισμού μέσα από τα έργα τέχνης
Λογοτεχνία: Εικονογράφηση - παραμύθια και ιστορίες των εξω-ευρωπαϊκών λαών
Μουσική: Η μουσική των εξω-ευρωπαϊκών λαών

ΓΛΩΣΣΑΡΙ

τερακότα: ψημένος πηλός που χρησιμοποιείται για την κατασκευή γλυπτών και διακοσμητικών.
πορσελάνες: σκεύη από πηλό καλής ποιότητας που υαλώνεται και ψήνεται σε πολύ μεγάλη θερμοκρασία, οπότε δημιουργεί ένα σχεδόν διάφανο αποτέλεσμα (ανακάλυψη των Κινέζων, περίοδος Τάνγκ, 7ος - 10ος αι.)

Προτεινόμενη βιβλιογραφία - Ίντερνετ

-*ΟΙ ΜΕΓΑΛΟΙ ΖΩΓΡΑΦΟΙ: Από τον Τζιότο στην Αναγέννηση - 1ος τόμος, Από την Αναγέννηση στον Γκρέκο - 2ος τόμος, Από τον 17ο Αιώνα στον 19ο - 3ος τόμος, Από τον 19ο Αιώνα στον 20ό - 4ος τόμος, Εικοστός Αιώνας - 5ος τόμος,* εκδ. Μέλισσα
-*ΛΕΞΙΚΟ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΩΝ (4 τόμοι),* εκδ. Μέλισσα
-*ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΖΩΓΡΑΦΟΙ (3 τόμοι),* εκδ. Μέλισσα
-*Εικαστικό Πανόραμα,* Εκδοτική Αθηνών
-*Όλο το ζωγραφικό έργο του Γκόγια,* μετάφ. Κ. Κουρεμένος, εκδ.Νίκος Βότσης, Αθήνα 1995
-*Όλο το ζωγραφικό έργο του Ραφαήλ,* μετάφ. Σ. Ξυγκάκη, εκδ.Νίκος Βότσης, Αθήνα 1995
-*Όλο το ζωγραφικό έργο του Ρέμπραντ,* μετάφ. Κ. Κουρεμένος, εκδ.Νίκος Βότσης, Αθήνα 1995
-*Όλο το ζωγραφικό έργο του Γκρέκο,* μετάφ. Σ. Ξυγκάκη, εκδ.Νίκος Βότσης, Αθήνα 1994
-*Όλο το ζωγραφικό έργο του Σεζάν,* μετάφ. Σ. Ξυγκάκη, εκδ.Νίκος Βότσης, Αθήνα 1994
-*Όλο το ζωγραφικό έργο του Τζιότο,* μετάφ. Τζ. Τσιακίρη, εκδ.Νίκος Βότσης, Αθήνα 1994
-Σειρά *«Ανακαλύπτω την τέχνη» (Ζωγραφική, Γλυπτική, Σύνθεση, Χρώμα, Ακουαρέλα, Προοπτική, Αναγέννηση, Εμπρεσιονισμός, Μεταεμπρεσιονισμός)*, εκδ. Δεληθανάσης-Ερευνητής, Αθήνα 1994
-Σειρές με Μονογραφίες Καλλιτεχνών, εκδ. Taschen
-Σειρές με τα Μεγάλα Μουσεία, εκδ. διαφόρων εφημερίδων
-Κατάλογοι όλων των Μουσείων (Εθνική Πινακοθήκη, Αρχαιολογικό, Βυζαντινό, Μπενάκη, Ίδρυμα Γουλανδρή κ.ά.)
-Jacques Ninio, *«Η επιστήμη των ψευδαισθήσεων»,* εκδ. Κάτοπτρο, Αθήνα 2000
-Νάιτζελ Σπάιβυ, *«Αρχαιοελληνική τέχνη»,* εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1999
-Τζών Λόουντεν, *«Πρώιμη Χριστιανική & Βυζαντινή τέχνη»,* εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1999
-Τζέφρι Τσιπς Σμιθ, *«Η Αναγέννηση στη Βόρεια Ευρώπη»*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 2004
-Ντέιβιντ Μπλέινυ Μπράουν, *«Ρομαντισμός»,* εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 2004
-Νηλ Κοξ, *«Κυβισμός»,* εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 2003
-Αναστασία Κοντογιώργη, *«Η Σκηνογραφία του Ελληνικού Θεάτρου 1930-1960»*, εκδ. Επιστημονικών Βιβλίων και Περιοδικών, Θεσσαλονίκη 2000
-Διονύσης Φωτόπουλος, *«Ενδυματολογία στο Εθνικό Θέατρο»*, εκδ. Εμπορικής Τράπεζας, Αθήνα 1986
-*«Αριστουργήματα του Ουκίγιο-ε από τη Συλλογή Σάιτο»*, εκδ. Ιδρύματος Γουλανδρή, σε συνεργασία με την Εθνική Πινακοθήκη, 1981

eikastika B gym Mathiti 5:eikastika B Mathiti 10/1/08 4:12 PM Page 105

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 Το σχέδιο και το χρώμα
Παλαιολιθική τέχνη http://www.bradshawfoundation.com/
Σχέδιο http://en.wikipedia.org/wiki/Sketch_%28drawing%29
και http://www.zenvironments.com/illustration.html
και http://mwmgraphics.com/
Γεωμετρικά σχήματα, «Γεωμετρική τέχνη» http://geometricarts.googlepages.com/
και http://www.waldheims.net/files/index.html
«Ιερή γεωμετρία» http://www.spiraloflight.com/ls_sacred.html
The Geometry code http://www.geometrycode.com/sg/index.shtml
Τα υλικά χρώματα http://webexhibits.org/pigments/intro/
Υδατοχρώματα http://www.handprint.com/HP/WCL/water.html
Οπτική αντίληψη - ψευδαισθήσεις http://faculty.washington.edu/chudler/chvision.html
και http://www.michaelbach.de/ot/index.html
και http://www.ilusionario.es/#catalogo
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 Το χαρτί και οι τεχνικές του
Χάρτινες κατασκευές http://www.kidsexpo.gr/pages/school/crafting.htm
Χαρταετοί http://www.chinakiteonline.com
Paper cuts http://www.einabems.com/Papercuts.htm
και http://www.chinaartworld.com.cn/index.php
και http://www.seu.edu.cn/art/english/enga4.htm#art128
Origami http://www.origami.as/home.html
και http://www.paperfolding.com/
(Oriland) http://www.oriland.com/index.asp
(Wholemovement) http://wholemovement.com/index.html
Παπιέ μασέ http://www.papiermache.co.uk/exec/cms-links/
Links για κατασκευές Παπιέ μασέ http://www.artfarm.com/papier.html#ring
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 Το ψηφιδωτό και η γλυπτική με το ξύλο
Ψηφιδωτά στα ελληνικά http://www.greekmosaics.com/defaultgr.htm
Mosaic art sourse http://mosaicartsource.wordpress.com/
και http://www.thejoyofshards.co.uk/history/index.shtml
Mosaic atlas http://www.mosaicatlas.com/
Ancient mosaics http://www.classicalmosaics.com/photo_album.htm
Οι Θησαυροί του Αγίου Όρους http://www.hri.org/MPA/gr/other/Agio_Oros/index.html
Λαογραφική συλλογή του Πανεπιστημίου Θράκης
http://alex.eled.duth.gr/DUTH/Laografiki/index2.htm
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 Διακόσμηση εσωτερικών χώρων - Σκηνικά
Τα χρώματα http://www.colormatters.com/
και http://www.colorcube.com/sitemap.htm
Αρχαίο ελληνικό θέατρο http://www.didaskalia.net/studyarea/greekstagecraft.html
Αρχαία θέατρα http://www.whitman.edu/theatre/theatretour/home.htm
και http://www.kvl.cch.kcl.ac.uk/THEATRON/
Ιστορία του θεάτρου http://www.win.net/%7Ekudzu/history.html
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 Η υφή
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 Ο όγκος και ο χώρος
Κατασκευή προοπτικού σχεδίου http://www.olejarz.com/arted/perspective/index.html

eikastika B gym Mathiti 5:eikastika B Mathiti 10/1/08 4:12 PM Page 106

και http://studiochalkboard.evansville.edu/index.html
Perspective and comics http://www.scottmcdaniel.net/drawing/perspective/perspective.html
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7 Ανάλυση και σύνθεση
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8 Αλληγορικά και συμβολικά έργα
Συμβολισμός των χρωμάτων http://www.three-musketeers.net/mike/colors.html
«Color Chart» έκθεση στη MOMA http://www.moma.org/exhibitions/2008/colorchart/
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9 Βυζαντινή τέχνη
Βυζαντινή τέχνη στα ελληνικά http://users.ach.sch.gr/akalant/net1/index.htm
The Glory of Byzantium http://www.metmuseum.org/explore/Byzantium/byzhome.html
Χριστιανική τέχνη http://www.ou.edu/class/ahi4263/frameset.html
Αγιογραφία στα ελληνικά http://www.psathades.gr/alex/agiografia/peri_eikonon/index.htm
Ελληνικό Ινστιτούτο Βενετίας στα ελληνικά http://www.xanthi.ilsp.gr/EIB/gr/default.asp
Η Αγία Σοφία στα ελληνικά http://www.cmkon.org/AgiaSofia.htm
Αγία Σοφία - εικόνες http://sfrang.com/historia/graphics/site2/agsof.htm
Hagia Sofia http://www.byzantium1200.com/hagia.html
Mosaics of Hagia Sofia
http://mosaicartsource.wordpress.com/category/mosaic/mosaic-resources/mosaic-travel/hagia-sophia/
Basilica of San Vitale – Paradoxplace
http://www.paradoxplace.com/Perspectives/Venice%20&%20N%20Italy/Ravenna/San%20Vitale.htm
Basilica of Sant'Apollinare in Classe – Paradoxplace
http://www.paradoxplace.com/Perspectives/Venice%20&%20N%20Italy/Ravenna/San%20Apollinare%20in%20Classe.htm
Βυζαντινή ναοδομία http://www.e-yliko.gr/htmls/Fyyl/Istoria/fiiconbyzna6.aspx
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10 Εξω-ευρωπαϊκή τέχνη
Για όλες τις τέχνες από το Μετροπόλιταν
Μουσείο:http://www.metmuseum.org/toah/intro/atr/11sm.htm
Αρχιτεκτονική σε όλη την Ασία: http://www.orientalarchitecture.com/
Αφρικανική τέχνη: http://en.wikipedia.org/wiki/African_art
http://witcombe.sbc.edu/ARTHafrica.html
http://www.artlex.com/ArtLex/a/african.html
http://www.arttribal.com/
http://icom.museum/africom/africa1m.htm
http://www.africanrockart.org/gallery/
http://www.lib.virginia.edu/clemons/RMC/exhib/93.ray.aa/African.html
http://www.zyama.com/
http://hum.lss.wisc.edu/hjdrewal/materials.html
Προκολομβιανή τέχνη: http://en.wikipedia.org/wiki/PreColombian_civilizations
http://witcombe.sbc.edu/ARTHamericas.html
http://www.artlex.com/ArtLex/p/precolumbian.html
http://www.sacred-destinations.com/mexico/mexico-ancient-ruins.htm
http://www.art-online.com/category.aspx?id=1034&level=1
http://www.mnsu.edu/emuseum/prehistory/latinamerica/meso/mesotable.html
Ισλαμική τέχνη: http://en.wikipedia.org/wiki/Islamic_art

http://witcombe.sbc.edu/ARTHislamic.html
http://www.artlex.com/ArtLex/ij/islamic.html
http://www.muslimheritage.com/timeline/default.cfm
http://www.vam.ac.uk/vastatic/microsites/1342_islamic_middle_east/index.php?id=1000
http://www.discoverislamicart.org/exhibitions/ISL/
Ινδουιστική τέχνη: http://en.wikipedia.org/wiki/Art_of_India
http://witcombe.sbc.edu/ARTHindia.html
http://www.artlex.com/ArtLex/h/hindu.html
http://www.kamat.com/kalranga/hindu/
http://www.kamat.com/kalranga/art/timeline.htm
http://www.hinduwisdom.info/Hindu_Art.htm
Κινεζική τέχνη: http://en.wikipedia.org/wiki/Chinese_art
http://witcombe.sbc.edu/ARTHchina.html
http://www.artlex.com/ArtLex/c/chinese.html
http://www.shanghaimuseum.net/en/index.asp
http://www.chinamuseums.com/
http://www.chinapage.com/china.html
http://www.chinaculture.org/gb/en_sitemap/node_500.htm
Ιαπωνική τέχνη: http://en.wikipedia.org/wiki/Japanese_art
http://witcombe.sbc.edu/ARTHjapan.html
http://www.artlex.com/ArtLex/ij/japanese.html
http://www.tnm.jp/en/gallery/index.html
http://www.tnm.go.jp/en/gallery/region/japan.html
http://www.japaneseprints.net/gallery.cfm
http://www.ukiyo-e.se/edonoiki.html

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ
Εγκυκλοπαίδεια τέχνης στα ελληνικά και σε άλλες γλώσσες http://el.wikipedia.org/wiki (αναζήτηση)
Υπουργείο Πολιτισμού – θέματα τέχνης στα ελληνικά http://www.culture.gr/war/index.jsp
Έλληνες καλλιτέχνες στα ελληνικά http://www.eikastikon.gr/zografiki/index.html
Έλληνες και ξένοι ζωγράφοι στα ελληνικά http://www.peri-grafis.com/index.php
Μαθήματα Ιστορίας – Π.Χαλούλος στα ελληνικά http://users.ach.sch.gr/pchaloul/
Αναγέννηση – ζωγραφική με παραδείγματα στα ελληνικά
http://www.de.sch.gr/~astavrid/senaria/senario_anagennisi_istoria/renaissance_perspective.ppt#5
Ιστορία της ζωγραφικής με παραδείγματα από ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΠΟΛΥΜΕΣΩΝ ΤΕΙ Αθήνας στα ελληνικά
http://sfrang.com/selides/art/Dam/damanaki.htm
Ξένοι ζωγράφοι από ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΠΟΛΥΜΕΣΩΝ ΤΕΙ Αθήνας στα ελληνικά
http://sfrang.com/selides/art/nongreek/art3.htm
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΕΧΝΗ – ΦΩΤΕΙΝΗ ΚΟΜΝΗΝΟΥ στα ελληνικά
http://users.att.sch.gr/ikomninou/greek%20art%20and%20culture.htm
Archive - Μελέτες, δοκίμια, πηγές για Ιστορία της τέχνης στα ελληνικά http://www.archive.gr/index.php
Το Εικονικό Σχολείο – Ανθογαλίδου Θεοπούλα στα ελληνικά

http://web.auth.gr/virtualschool/1.3/Index1_3.html
Russian Avantgard http://www.a-art.com/avantgarde/avind.html
A world history of art http://www.all-art.org/contents.html
Art History resources on the Web http://witcombe.sbc.edu/ARTHLinks.html
Αναγέννηση http://library.thinkquest.org/21960/tqs100.htm
The Art History Archive 18ος-21ος αιώνας http://www.arthistoryarchive.com/arthistory/
WEB GALLERY OF ART 1200-1900 http://www.wga.hu/
Virtual museum of art http://www.tigtail.org/TIG/S_View/TVM/E/Efp.html#map
Artists by Movement - Artcyclopedia http://www.artcyclopedia.com/history/index.html
Artlex Art Dictionary http://www.artlex.com/
Τέχνη του 20ού αιώνα http://instruct.westvalley.edu/grisham/1d_categories.html
La mayor pinacoteca virtual http://pintura.aut.org/
Gallery of Art http://www.galleryofart.us/
Λίστα των μουσείων ανά χώρα http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_museums

eikastika B gym Mathiti 5:eikastika B Mathiti 10/1/08 4:12 PM Page 109

Ευχαριστούμε τους παρακάτω εκδοτικούς οίκους των οποίων το φωτογραφικό υλικό χρησιμοποιήσαμε σε αυτό το βιβλίο.

Arthur K. Wheelock, JR, Jan Vermeer, Harry N. Abrams, Inc., Publishers, 1988./ Carsten –Peter Warncke & Ingo F. Walther, Pablo Picasso 1881-1973, Benedikt Taschen, 1992./Carsten – Peter Warncke, De Stil 1917-1931, Benedikt Taschen,1991./Duane and Sarah Preble, Artforms, Third Edition, 1985./Gilles Lambert, Caravaggio, Taschen, 2000./Gilles Néret, Edouard Manet, Taschen, 2003./Gilles Néret, Henri Matisse, Taschen, 1999./Hans L.C. Jaffe, Piet Mondrian, Harry N. Abrams, Inc, Publichers, 1985./Ingo F. Walther- Rainer Metzger, Van Gogh I II, Benedikt Taschen Verlag, 1992./J./Jacob Baal –Teshuva, Alexander Calder, Taschen, 2002./Jean Clay, Modern Art, The Vendome Press, 1978./John Berger, Albrecht Durer, Taschen, 2002./John Rewald, Cezanne, Thames and Hudson, 1986./Kazimir Malevich 1878-1935, κατάλ. 1988./ Sam S-miles, J.M.W. Turner, Tate Publishing, 2000./Susanna Partsch, Paul Klee, Taschen,2003./Walten Erben, Joan Miró, Benedikt Taschen Verlag, 1988./ E. H. Gombrich, Το Χρονικό της Τέχνης, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 1998./ Άλκης Χαραλαμπίδης, Η Τέχνη του Εικοστού Αιώνα, τόμ.I-II-III, University Studio Press, 1995./ Ανακαλύπτω την Τέχνη, Δεληθανάσης – Ερευνητής, 1994./Αναστασία Κοντογιώργη, Η Σκηνογραφία του Ελληνικού θεάτρου 1930-60, University Studio Press, 2000./ Ανθή Βαλσαμάκη, Αγιογραφίες, Εργάνη, 2001./ Δημήτρης Δεληγιάννης, Μπουζιάνης, Αδάμ, 1996./Διονύσης Φωτόπουλος, Ενδυματολογία στο Ελληνικό Θέατρο, Ε-μπορική Τράπεζα της Ελλάδος, 1986./Εγκυκλοπαίδεια της Τέχνης, Φυτράκης, 1964./ Ελληνική Τέχνη, τόμ. 15, Εκδοτική Αθηνών Α.Ε. 1994./ Ηλίας Δεκουλάκος, Μάνη, κατάλ. Stayros Mihalarias, 1992./Ιστορία της Τέχνης, 5 τόμοι, Βιβλιόραμα, 1990./Λεξικό Ελλήνων Καλλιτεχνών, Μέλισσα, 1997./Μακεδονία, Εκδοτική Αθηνών Α.Ε. 1992./ Μονογραφίες ξένων καλλιτεχνών και κινήματα της σειράς των εκδόσεων Taschen-Γνώση /Νάιτζελ Σπάιβυ, Αρχαιοελληνική τέχνη, Καστανιώτη, 1999./Νηλ Κοξ, Κυβισμός, Καστανιώτη,2003./Ντέιβιντ Μπλεινυ Μπράουν, Ρομαντισμός, Καστανιώτη, 2004./Οι Μεγάλοι Ζωγράφοι, Μέλισσα, 1977./Τα Μεγάλα Μουσεία του Κόσμου, Mondadori–Φυτράκης, 1968./Τζέφρι Τσιπς Σμιθ, Η Αναγέννηση στη Βόρεια Ευρώπη, Καστανιώτη, 2005./Τζων Λόουντεν, Πρώιμη Χριστιανική & Βυζαντινή τέχνη, Καστανιώτη, 1999./Χιού Χόνορ- Τζον Φλέμινγκ, Ιστορία της Τέχνης, 4 τόμοι, Υποδομή, 1991.

eikastika B gym Mathiti 5:eikastika B Mathiti 10/1/08 4:12 PM Page 112

Με απόφαση της Ελληνικής Κυβέρνησης τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου και του Λυκείου τυπώνονται από τον Οργανισμό Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν βιβλιόσημο προς απόδειξη της γνησιότητάς τους. Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δε φέρει βιβλιόσημο θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του Νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946, 108, Α′).

ΒΙΒΛΙΟΣΗΜΟ

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδή-ποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.